

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK DÜNYASI NEŞRİYATLARINDAN TONGUÇ GAZETESİ 1909
(FİHRİST, SEÇME METİNLER VE DEĞERLENDİRME)

Serkan ALTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2025

©2025-Serkan ALTAŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK DÜNYASI NEŞRİYATLARINDAN TONGUÇ GAZETESİ 1909
(FİHRİST, SEÇME METİNLER VE DEĞERLENDİRME)

TONGUÇ NEWSPAPER, ONE OF THE TURKISH WORLD
PUBLICATIONS, 1909 (INDEX, SELECTED TEXTS AND EVALUATION)

Hazırlayan
Serkan ALTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İlker TÜRKMEN

KIRŞEHİR-2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Serkan Altaş tarafından hazırlanan “**Türk Dünyası Neşriyatlarından Tonguç Gazetesi 1909 (Fihrist, Seçme Metinler ve Değerlendirme)**” adlı tez çalışması 11.02.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi İlker TÜRKMEN

Üye(İmza)

Prof. Dr. Emin ÖZDEMİR

Üye(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Nilay AĞIRNASLI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2025

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2025

Serkan ALTAŞ

ÖZET

Türk Dünyası Neşriyatlarından Tonguç Gazetesi 1909 (Fihrist, Seçme Metinler ve Değerlendirme)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Serkan ALTAŞ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İlker TÜRKMEN

2025-(X+ 136)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi İlker TÜRKMEN

Prof. Dr. Emin ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Nilay AĞIRNASLI

İletişim tanımının kapsamında yer alan basın-yayın faaliyetleri oldukça eskiye dayanan bir tarihe sahiptir. İletişim ve buna bağlı olarak basın-yayın insanlığın geçmişten günümüze geçirdiği evreleri, değişim ve gelişimini anlamak ve aktarmak için kullanılan en önemli araçlardan biri olmuştur. Basın ve yayın hayatının gelişimi elbette yazının icadı ile oluşmuştur. Yazının icadından sonra ise en önemli evre matbaanın icadı ve gelişimidir. Günümüz modern matbaanın temelini XV. yüzyılda Gutenberg ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk matbaa 1493 yılında Yahudiler tarafından kurulmuştur. Bunu takiben 1567 yılında Ermeniler ve 1627 yılında Rumlar ilk matbaalarını açmışlardır. İlk Türk matbaası ise 1727 yılında açılmıştır.

2.Meşrutiyetin ilanı akabinde Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde yayımı yapılmaya başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde İstanbul'da yayın hayatına giren Tonguç gazetesinden çeyrek asır önce İsmail Bey Gaspıralı tarafından Kırım da bu adla sadece bir sayı yayımlanabilen bir gazete çıkartılmıştır. Yaklaşık 3 aylık süre zarfı içerisinde 36 sayı yayımlanan gazete, Osmanlı toprakları dâhil olmak üzere birçok Müslüman coğrafyasında ilgi ile takip edilmiştir. Muhtevasında birçok edebi türe yer veren Tonguç Gazetesi Avrupa ve İslam dünyasında aktarmış olduğu haberler neticesinde basın-yayın hayatında önemli bir yer edinmiştir. İçeriğinde birçok bilgilendirici eser barındırdığından halkın farklı kesimlerine hitap etmiştir. Bütün bu özellikleri ile Tonguç Gazetesi halkı bilinçlendirme ve kültür seviyesini artırma konusunda önemli bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Basın-yayın, Matbaa, Tonguç Gazetesi.

ABSTRACT

**Tonguç Newspaper, one of the Turkish World Publications, 1909 (Index,
Selected Texts and Evaluation)**

M.Sc.Thesis

Preparer: Serkan ALTAŞ

Advisor: Asst. Prof. Dr. İlker TÜRKMEN

2025- (X+136)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

Jury

Asst. Prof. Dr. İlker TÜRKMEN

Prof. Dr. Emin ÖZDEMİR

Asst. Prof. Dr. Nilay AĞIRNASLI

Press and broadcasting activities within the scope of the definition of communication have a very old history. Communication and, accordingly, the press have been one of the most important tools used to understand and convey the change and development of humanity from the past to the present. Of course, the development of press and publishing life was formed by the invention of writing. After the invention of writing, the most important stage is the invention and development of the printing press. The foundation of today's modern printing press is 15. It was created by Gutenberg in the century. The first printing press in the Ottoman state was established by Jews in 1493. Following this, the Armenians opened their first printing houses in 1567 and the Greeks in 1627. The first Turkish printing press was opened in 1727. 2. Upon the proclamation of the constitution, Tonguç Newspaper started to be published on February 24, 1909 by Mirza Sait Bey. A quarter of a century ago, A quarter of ago, İsmail Bey Gaspiralı published a newspaper in Crimea, which could only be published with one issue under this name, was published by Tonguç Newspaper, which entered the press life in Istanbul during the 2nd Constitution period. The newspaper, which published 36 issues in a period of about 3 months, was followed with interest in many Muslim geographies, including Ottoman lands. Tonguç newspaper, which includes many literary genres in its content, has gained an important place in the press and broadcasting life as a result of the news it has conveyed from Europe and the Islamic world. Since it contains many informative works in its content, it has appealed to different segments of the public. With all these features, Tonguç newspaper has played an important role in raising public awareness and increasing the level of culture.

Keywords: Press-publish, Printing, Tonguç Newspaper.

ÖN SÖZ

Yazının ve matbaanın icadı ile hayati bir öneme sahip olan basın ve yayın Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyetin ilanı ile gelişmeye başlamış ve verimliliği artmıştır. Bu süreçte çok sayıda gazete ve dergi yayım hayatına başlamıştır. Halkın bilinç ve kültür seviyesini artırmak amacıyla yayımlanan içerisinde çeşitli edebi türlere de yer veren Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde yayımı yapılmaya başlanmıştır. 24 Şubat 1909 ve 1 Nisan 1909 tarihleri arasında günlük olarak toplamda 36 sayı yayımlanan bir gazetedir. Tonguç gazetesi yayımlandığı dönem itibariyle sosyo-kültürel, edebi, siyasi, dini vb. birçok konuda okuyucusuna ışık tutmuştur. Tonguç Gazetesi sadece Osmanlı coğrafyasından ibaret olmayıp, Müslüman ve Türk coğrafyalarından da havadisleri okuyucusuna aktarma gayretinde olmuştur. Tonguç dilde sadeleşmeye gidilmesini savunarak bu minvalde eserler vermiştir. Toplumun yüksek kesiminden ziyade halk kısmına inerek herkesin anlayabileceği, eğitilebileceği içeriklere yer verilmiştir. Gazetede yer verilen haberlerin perde arkalarını inceleyerek en doğru ve tarafsız bir biçimde aktarmaya çalışmıştır. Tonguç Gazetesi dönemdaş diğer gazete ve süreli yayınlar ile karşılaştırıldığında daha tarafsız ve milliyetçi oluşu ile öne çıkmaktadır. Her ne kadar kısa süreli bir yayım hayatı olsa da büyük bir okuyucu kitlesine ulaşarak beklenenin ötesinde bir etki yaratmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde 2. Meşrutiyet Dönemi basın hayatı ve süreli yayınlar, ikinci bölümde 2. Meşrutiyetin ilanı sonrası yayım hayatına başlayan Tonguç Gazetesi amacı, muhtevası, kapsamı ve teknik özellikleri bakımından incelenmiş, üçüncü bölümde ise Tonguç Gazetesi'nde bulunan seçme metinlere yer verilmiştir. Bu kısımda Tonguç Gazetesi derinlemesine irdelenerek incelenmiş, muhtevasında bulunan metinlerin analizlerine yer verilmiştir. Bu çalışmamda benden desteklerini esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İlker TÜRKMEN'e ve çalışmalarına katkı sağlayan Dr. Ahmet NİZAMOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Kırşehir-2025

Serkan ALTAŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	4
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE BASIN HAYATI VE SÜRELİ YAYINLAR	4
II. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatında Gelişmeler	4
II. Meşrutiyet Dönemi'nde Süreli Yayınlar.....	6
BÖLÜM II.....	9
TONGUÇ GAZETESİ	9
1.Tonguç Gazetesi'nin Teknik Özellikleri	9
2.Tonguç Gazetesi'nin Amacı ve İçeriği.....	9
2.1. Tonguç Gazetesi İndeksi	11
BÖLÜM III	31
TONGUÇ GAZETESİ'NDEN SEÇME METİNLER	31
Bulgaristan'ın İstiklali ve Prens Ferdinand'dan Krallığa	31
İslam Muhacirleri	31
Anadolu Demiryolunun İki Yakası.....	32
Politika: Bulgaristan'ın İstiklali.....	33
Politika.....	35
Politika: Rusya-Bulgaristan.....	36
Tensikat	38
Politika: Sırp Meselesi (1)	39
Politika: Sırp Meselesi (2)	42

Serseriler.....	44
Noksanlarımız 2: İttifaksızlık	46
Politika: Acemistan ve İngiltere	47
Politika.....	48
Fennin Lüzumu, Ehemmiyeti	49
Politika: Avusturya-Rusya Rekabeti	52
Türkiye – Bulgaristan	53
Mavnacıların Grevi.....	54
Vazife-i Matbuat.....	55
Yazı ve Yazımızın Tarihçesi	57
Dedelerimizin “Yesağı”	58
İran İşleri.....	59
Ahval-i Alem	60
Çalışkan Dedelerimiz – Adsız	61
Ahval-i Alem: Gözümüzü Açalım.....	63
Yüksek Duygulu Bir Yüreğin Bize Güzel Sözleri	63
Padişahımıza Milletin Vereceği Aylık	67
Başlangıç	68
Acınacak Ayrılıklar: Neden Düştük, Nasıl Kalkarız? Şimdi Ne Yapıyoruz?	69
Fırka Münazaaları.....	70
Yer	72
Ayrılığın Sebepleri	73
Yer (2).....	79
Hilafet-i İslamiye Meselesi.....	80
Selamet Yolu	82

Osmanlılığın Tesirâtı, Türk Büyük Milletinin Birliği	85
Hastalıktan Kurtulanlar.....	86
Nasıl İleri Gideriz?	89
Düşündüklerimiz: Millete Borcumuz	91
Ahval-i Alem: Harici İşlerimiz.....	92
Düşündüklerimiz: Gazete Muharriri Demek, Doğru Yolu Gösteren Demektir	93
Ahval-i Alem	95
Düşündüklerimiz: Yapanlar Beğeniyor Mu?.....	97
Faydalı Yazılar	98
Ahvali Âlem: İş zorlaşıyor	100
Düşündüklerimiz: Şaşkınlık Sırası	102
Ahval-i Alem: Körebe Oyunu	103
Düşündüklerimiz: İşleri Nasıl Yoluna Koyabiliriz.....	104
Düşündüklerimiz: Anasırın İhtilafı.....	106
Düşündüklerimiz: Hem İhtilaftan Sızlanılıyor Hem de Sebebiyet Veriliyor	110
Hükümete Siyaset Gerek	112
Düşündüklerimiz: Vazife Bilen Görülmüyor	117
Düşündüklerimiz: Medeniyetin Canı Bilgi, Bilginin Canı Dildir	118
İfade-i Mahsusa	119
Düşündüklerimiz: Bu Öykü Ne Vakte Kadar Sürecek!.....	120
Ahvali Âlem: Rusya Parmağı	121
TONGUÇ GAZETESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	122
SONUÇ	130
ÖZGEÇMİŞ	136

GİRİŞ

Basın, yayın fikri ve bu doğrultuda geliştirilen teknikler çok eski dönemlere dayanmaktadır. Çinliler ve Uygurların ilk baskı tekniklerinin ortaya çıkmasına öncülük ettikleri bilinmektedir. Bugünkü matbaacılığın temeli olarak görülen hareketli harflerle baskı sistemi XV. yüzyıl ortasında Avrupa’da Gutenberg tarafından keşfedilmiş bir teknik olarak kabul edilmektedir.¹ Osmanlı’da basın ve yayıncılığın gelişmesi devletin gerileme ve yıkılma tarihlerinde öne çıkmaktadır. Avrupa’da XV. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan matbaa Osmanlı’da yaklaşık 300 yıl sonra görülmüştür.² Bu tarihlerden önce Osmanlı Devleti himayesinde yaşayan azınlıklar her ne kadar kendi şahsi matbaalarını kurarak basım ve yayın faaliyetlerini yürütmeye çalışsa da ele alınan konular değerlendirildiğinde din ve mezhep çalışmalarına yönelik propagandalara ağırlık verilmesi birçok din ve mezhebe ev sahipliği yapan Osmanlı Devleti’nde hoş karşılanmamaktaydı.³

Avrupa’da matbaanın hızlı yayılımı kültürel siyasi ve ekonomik anlamda büyük gelişmelere vesile olmuştur. Osmanlı Devleti kendi dışında meydana gelen değişimleri ve Batı ülkelerinde yaşanan gelişmeleri XVIII. yüzyılın ilk çeyreği ile Lale Devri⁴ faaliyetleri çerçevesinde takip etmeye ve alıntılar yapmaya başlamıştır.⁵ Bu sırada Avrupa’da ve Osmanlı Devleti içerisinde Osmanlı aleyhine yapılan yayınların bir propaganda aracı olarak kullanılması ve fazla aleyhtar toplaması Osmanlı Devleti’nin dikkatini çekerek basın ve yayın anlamında gelişmek mecburiyeti hissettirmiştir. Osmanlı Müslümanlarının matbaa ile tanışması ise 1726 yılında İbrahim Müteferika ve Mehmet Sait Efendi’nin gayretleri sonucu olmuştur.⁶ Türkçe dilinde yayımlanan ilk gazete ise 1828 yılında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından çıkarılan Vaka-yı Mısriyye’dir. Gazetede Türkçenin yanı sıra yer yer Arapçaya da yer verilmiştir.⁷ Türkçe olarak ilk resmî gazete II.

¹ Remzi Balkanlı, “Mukayeseli Basın ve Propaganda, I-II”, Resimli Posta Matbaası Yayınevi, Ankara, 1961, s. 16.

² Osman Ersoy, “Türkiye’ye Matbaa’nın Girişi ve İlk Basılan Eserler”, Güven Basımevi, Ankara, 1959, s. 10-15.

³ Ali Budak, “Fransız Devrimi’nin Osmanlı’ya Armağanı; Gazete, Türk Basınının Doğuşu”, *Turkish Studies*, C. 7/8, 2012, s. 664-668.

⁴ Lale Devri, Osmanlı Devleti’nde, 1718 yılında Avusturya ile imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayıp, 1730 yılında yaşanan Patrona Halil İsyanı ile sona eren gerileme devri içerisinde yaşanmış bir ara dönemdir.

⁵ Salim Ayduz, “Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim”, *İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, Milletlerarası Kongre Tebliğleri 12-15 Nisan 1999*, İstanbul, 2001, s. 355-346.

⁶ Hasan Refik Ertuğ, “Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi”, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970, s. 94-95.

⁷ Yahya Bağçeci, “İsyandan İtaate; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Babıali İlişkileri (1481-1849)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S. 32, 2014, s. 220-222.

Mahmut'un emriyle 1 Kasım 1831'de yayımlanan Takvim-i Vekayi'dir⁸. Bu gazete devlet tarafından devlet matbaasında, memurlar tarafından haftalık olarak yayın hayatına başlamıştır.⁹ Sultan II. Mahmut bu gazetede devlet tarafından yapılanları ve yapılacakları halka anlatmayı ve halkı bilgilendirmeyi hedeflemekteydi. Osmanlı Devleti'nin ikinci gazetesi ise 1840 tarihinde yayımlanmaya başlayan Ceride-i Havadis'tir. İngiliz asıllı William Churchill tarafından çıkarılan gazete yayımlanmaya başladığında rağbet görmese de devlet tarafından desteklenmiştir. Bu nedenle yarı resmî gazete olarak sayılmaktadır. Gazetede haberler genel olarak iç ve dış haberler olmak üzere ikiye ayrılmış, diğer eserlerden farklı olarak ölüm ilanlarının bulunduğu bir bölüm bulunmaktadır.¹⁰ Ceride-i Havadis toplamda 1212 sayıdan oluşmaktadır ve 1864 yılında yayın hayatına son vermiştir.¹¹ Osmanlı'da basın ve yayının devlet tekelinden çıkması ve batılı anlamda gelişmesi 1860 yılını bulmuştur.

Yine bu dönemde gazete gibi dergi yayını da (mecmua) gelişim göstermektedir. 1849 yılında Vaka-yı Tıbbiye Osmanlı'da yayınlanan ilk dergi olmuştur. Muhtevasında yararlı bitkiler başta olmak üzere faydalı bilgiler yer almıştır.¹² Teodor Kasap'ın 1870 yılında yayımladığı Diyojen isimli dergisi ise ilk mizah dergisi özelliği taşımaktadır.¹³ Özellikle dergiler yayımlandıkları tarihlerde dönemin sosyal, siyasi, edebi, bilimsel ve sanatsal gerçeklikleri yansıtmada bir ayna görevi üstlenmiştir. II. Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra basın sansürünün kalkmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde her ulus kendi fikirlerini dile getirdiği gazete ve dergiler çıkararak Osmanlı'da basın ve yayın gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.¹⁴ 1857 tarihinde çıkarılan Matbaa Nizamnamesi eserler henüz yayınlanmadan önce getirilen bir düzenlemedir, bu yıldan sonra Ceza Hukuku'na eklenen üç madde ile millet aleyhine yapılan yayınlar, genel adaba aykırı yayınlar ve başkaları hakkında yapılan asılsız isnatlar suç kapsamına alınarak bu

⁸ Kenan Demir, "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, Nisan 2014, s. 62-66.

⁹ Şerif Demir, "İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918)", *The Journal of Academic Social Science Studies* S. 33, Bahar 2015, s. 368-370.

¹⁰ Atilla Girgin, "Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik", *İnkılap Kitapevi*, İstanbul, 2001, s. 22-23; Demir, *Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler*, s. 64.

¹¹ Perihan Ölker, "Ceride-i Havadis ve Hakayikül Vekayi Gazetelerinde Türk Dili ile İlgili İki Yazı", *Aybil Yayınları*, Ankara, 2013, s. 2023.

¹² Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları*, C. I, İstanbul, 1985, s. 112-114.

¹³ Hamdi Özdiş, "Osmanlı Mizah Basının'da Batılılaşma ve Siyaset (1870-1877)", *Libra Yayınları*, İstanbul, Haziran 2010, s. 81

¹⁴ Ülkü Gürsoy, "II. Meşrutiyet Dergileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Doğu-Batı Dergisi*, Ekim 2008, s. 46-209.

dönemde çıkacak eserlerin konuları sınırlandırılmıştır.¹⁵ Bu bağlamda birçok gazete ve süreli yayınlar kapatılmıştır.¹⁶ Bu dönemde çıkarılan eserler halkın bilinçlendirilmesinde, kültürel seviyenin artmasında, sanata olan ilginin yükselmesinde önemli rol oynamıştır. Osmanlı döneminde yaşanan bu gelişmeler günümüz basın ve yayın hayatına önemli aktarımlar sağlamış, bilimsel, kültürel, sosyal ve sanatsal anlamda gerçekleşecek birçok yeniliğe öncülük etmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayım hayatına başlayan Tonguç Gazetesi halk genelinde bilinç oluşturulmasında ve kültür seviyesinin artırılmasında önemli rol oynamıştır. Osmanlı'da halkın büyük kesimini ilgilendiren çiftçilik, tarım, hayvancılık ve ziraat konularında eserler barındırdığından toplumun birçok kesimi tarafından büyük ilgi görmüştür. Bu sayede Osmanlı taşra toplumunda tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan halkın yaptıkları işi bilinçli ve sağlıklı yapma konusunda gelişmesine faydalı olmuştur. Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde yayımı yapılmaya başlanmıştır. Gazete edebi yönden zengin olmakla beraber içeriğinde okunmaya değer şiirlere de yer vermektedir. Bu yönüyle Tonguç Gazetesi edebi okurlara da hitap ederek hitap kesimini genişletmiştir. Gazetede yayımlanan mektuplardan anlaşılacağı üzere yayınlandığı süre zarfında halk tarafından büyük ilgi görmüş, beklenenden büyük okuyucu kitlesine sahip olmuştur. Gazete aynı dönemde çıkan süreli yayınlardaki gibi siyasi ve politik görüşün savunuculuğu yapmamış havadisleri tarafsız bir biçimde okuyucusuna aktarma gayretinde olmuştur. Mümkün olduğu kadar sade bir Türkçe ile yazılacağı, hiçbir politik görüşün savunulmayacağını, yalnızca doğrulardan bahsedileceği, yapılan yolsuzluklara eserleri ile yanıt verileceği, muhtevanın geniş kapsamlı olacağı, Türk memleketlerinin durumunu aktaracağını hususlarını belirtmiştir. Gazetenin her sayısında balkan ülkelerindeki havadislerle yer vermiş, ayrıca Avrupa ülkeleri ve Rusya hakkında haberlerde bulunan Tonguç Gazetesi buralarda yaşayan Müslüman halktan da havadisler barındırmaktadır. Tüm bu yönleriyle değerlendirildiğinde Tonguç Gazetesi büyük okuyucu kitlelerine hitap edip ulaşsa da beklenen etkiyi gösterme hususunda eksik kalmıştır.

¹⁵ Hıfzı Topuz, "II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi", Remzi Kitabevi, Baskı 6, İstanbul, 2003, s. 47.

¹⁶ Ahmet Ceylan, "Tanzimat Dönemi Basın ve Yayımında Hukuki Düzen", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S.1, Bahar 2006, s. 154-155.

BÖLÜM I

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE BASIN HAYATI VE SÜRELİ YAYINLAR

II. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatında Gelişmeler

Osmanlıya matbaa ilk kez 1493 yılında İspanya'dan göç eden Yahudiler ile gelmiştir. Daha sonra Ermeni (1567) ve Rum (1627) gibi gayrimüslim halk arasında kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.¹⁷ Osmanlı Müslümanlarının matbaa ile tanışması ise 1726 yılında İbrahim Müteferika ve Mehmet Sait Efendi'nin gayretleri sonucu olmuştur.¹⁸ Osmanlı Devleti'ne matbaa, basın ve yayının geç gelmesi gazete ve dergi yayınlarının gelişmesinde olumsuz etkileri bulunmuştur.¹⁹ II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine ilişkin en önemli süreçlerden biridir.²⁰ Dağılmayı engellemek adına atılan birçok adımdan en kayda değer olandır. Osmanlı devlet adamlarının imparatorluğun bütünlüğünü koruyabilmek için yönlerini batıya çevirmeleri modernleşme kaygısını yanında getirerek İstanbul başta olmak üzere şehirlerde zihinsel ve sosyo-ekonomik bir değişim süreci başlamıştır.²¹ 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte yapılan seçimleri İttihat ve Terakki Partisi kazanarak Meclis-i Mebusan'ı yeniden kurmuştur. Bu dönemde İttihat ve Terakki Partisi'nin meşruti yönetim hakkında halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine önem verdiği, basın aracılığıyla yeni düzen ve getirilen hakların duyurulması, iktidarın ve düzenin korunması için basına hususi önem verdiği bilinmektedir.²² Bu açıdan bakıldığında basının sadece bir aktarım aracı olarak değil gerçekleştirilen eylemlerin meşruluğunun sağlanmasında ve kontrolünde büyük önem taşıdığı anlaşılmıştır. Bu dönem gazete ve makalelerde Osmanlı subaylarının da imzası olan eserler bulunmaktadır. Sansürün kalkmasıyla birlikte Osmanlı subayları da devletin işleyişini ve yönetim biçimini eleştirmek amacıyla basını kullanmıştır.²³

¹⁷ Mehmet Ali Karaman, "Osmanlı Modernleşmesinde Basın", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 32, Ağustos 2014, s. 133-140.

¹⁸ Hasan Refik Ertuğ, "Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi", Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970, s. 94-95.

¹⁹ Kenan Demir, "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9, Nisan 2016, s. 99-100.

²⁰ Alpay Kabacalı, "Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın ve Yayın", Literatür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 9.

²¹ Yılmaz Öztuna, "Büyük Osmanlı Tarihi", (Cilt 8), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994. s. 47.

²² Ayşe Güher Gülaçar, "II. Meşrutiyet Dönemi İktidar Oluşumu Sürecinde Basının Rolü", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2018, s. 105-128.

²³ Alpay Kabacalı, "Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın ve Yayın", Literatür Yay. İstanbul, 2000, s. 9.

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte sansür yasağı uygulamasının ortadan kalkması sonucu farklı görüşler ortaya çıkmış, bu görüş ve düşüncelerin yayılmasında en önemli araç basın olmuştur.²⁴ Önceki dönemde basın sansürü bulunması münasebetiyle yayınlarda kullanılan edebi dilde sadeleşmeye gidilmiş, halkın her kesiminin anlayabileceği eserler meydana gelmeye başlamıştır.²⁵ Bu dönem öncesinde iktidarın kendi fikirlerini ve düşüncelerini halka empoze etmek için araç olarak kullandığı basın İttihatçıların iktidara gelmesi ile birlikte halkı bilgilendirmek ve eğitmek için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. İkinci Meşrutiyet dönemi basın hayatında saflaşmaların, gruplaşmaların mücadeleleri devridir. Osmanlı İmparatorluğu’nu bulunduğu durumdan kurtarmaya yönelik öne sürülen fikir ve düşünceler pek çok yayın organını da konu edinmiştir. Bu fikir akımlarından Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük akımları devrin çeşitli yayın organları tarafından savunulmuş ve bu fikirlerin sözcüsü haline gelmiştir. Bu dönemde Sosyalizm fikri de bazı yayınlar tarafından savunulsa da halk tarafından tepkilerle karşılaştığından kalıcı olmamıştır.²⁶

II. Meşrutiyet devrinde sosyal, siyasal ve ekonomik anlayışın değişmesiyle birlikte basın hayatı da bu çerçevede değişmeye başlamıştır. Bu dönem aydınları memleket sorunlarını yeni gözlem ve bakış açılarıyla ele almıştır. Devrin gazeteleri çalışanlarını Anadolu’ya göndererek halkın durumunu, sorunlarını ve gündemini öğrenmeyi amaçlamıştır. Bu sayede eserlerde konu ve şekil bakımından İstanbul’dan uzaklaşıp Anadolu köylerine yönelmiştir.²⁷ Bu dönemde en büyük yükselişe sahip olan bir diğer basın kolu ise mizah olmuştur. Önceki dönemlerde Padişah ve diğer makam sahiplerine yönelik herhangi bir yayın olmamışken artık bunların hepsi konu edinilmiş bu da halk ve okuyucu tarafından büyük ilgi görmüştür. Bu sebeple Mizah yayınları bu dönemde çoğu zaman gazete ve matbuatlardan daha etkili hale gelmiştir.²⁸ Bu süreçte gazete çıkarmak isteyenlerin sayısı 200’den fazladır, toplam gazete ve dergi sayısı 353’ü bulmuştur.

²⁴ Orhan Koloğlu, “Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi”, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 105.

²⁵ Kazım Benek, “Osmanlıda Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyete Kadarki Gelişimi”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, 2016, s. 27-39.

²⁶ Enver Behnan, “Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın”, Güven Yayıncılık, Ankara. 1969. s. 170-171.

²⁷ Nurullah Çetin, “II. Meşrutiyet Döneminin Siyasi ve Sosyal Görünümüne Genel Bir Bakış”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 15-121.

²⁸ Salih Seyhan, “İkinci Meşrutiyet Mizah Basını ve İçeriklerinden Seçilmiş Örnekler”, *Turkish Studies*, S. 8, Kış 2013, s. 296-299.

Konuları bakımından daha önce yasaklanmış olan özgürlük, eşitlik, anayasa, meşrutiyet gibi kavramları kullanan gazetelerin tirajı 50.000'i geçmiştir.²⁹ II. Meşrutiyetin ilanından 31 Mart Vakası'nın gerçekleştiği sürece kadar Osmanlı'da basın hayatı özgürleşmiş ve yaygın hale gelmiştir. Ancak İttihat ve Terakki'nin yayın araçlarından olan Şura-i Ümmet ve Tanin gazetelerine yapılan saldırılar ve bu dönem meydana gelen suikastlar sonucu tekrar sıkıyönetim ilan edilerek tahta Mehmet Reşat geçmiştir. Mehmet Reşat yeniden sansür uygulayarak bazı gazeteleri kapattırmıştır. 28 Nisan 1909 tarihinde basın kanunu tasarısı meclise sunulmuş ve 1909'da Matbuat Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile basın özgürlüğü tekrar ortadan kalkmış 353 olan yayın sayısı 45'kadar düşmüştür.³⁰ II. Meşrutiyetin ilanı Osmanlı İmparatorluğu'nun son yenilikçi inkılabı sayılmaktadır.³¹ Burada ayrıca ifade etmek gerekir ki 24 Temmuz halen ülkemizde Gazeteciler ve Basın Bayramı olarak kutlanmaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Süreli Yayınlar

Bahse konu bu dönemde süreli yayınlar inişli çıkışlı bir performans gösterse de II. Meşrutiyetin ilanı ile yayın hayatı sansürün kalkması ile birlikte altın çağını yaşamaya başlamıştır. Otuz üç yıl süren baskı devrinin sona ermesiyle beraber ilk olarak dergi ve gazete sayısındaki artış göze çarpmaktadır.³² Süreli yayınların artmasıyla birlikte ceza kanunu ve nizamnameler içerisinde basın ve yayın ile ilgili yasa ve tüzükler kendini göstermeye başlar. Bu sayede matbuat hayatı resmi olarak şekillenmeye başlar. 1881 yılında Sultan Abdülhamit'in emriyle kurulan Maarif Nezareti Teftiş ve Muayene Encümeni, Dâhiliye Nezareti içerisinde Matbuat Müdüriyeti adlı kuruluşlar basılan kitap, gazete ve mecmuaları denetlemeye başlar. Bu tarihten itibaren resmi bir şekilde yayın hayatına sansür getirilmiştir.³³ İkinci Meşrutiyet'in ilanından önce gittikçe sertleşen sansürün etkisiyle basın git gide etkisini yitirmiştir. Bu sürecin başlarında Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ali Suavi, Mizancı Murat gibi yazarlar halkı bilinçlendirme

²⁹ Nuri İnuğur, "Basın ve Yayın Tarihi", Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 166.

³⁰ Nurşen Mazıca, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 57/18, 1996, s. 131-154.

³¹ Demir, *Osmanlıda Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi*, s. 71-112.

³² İnci Enginün, "Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)", *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2007.

³³ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 166.

amacıyla büyük baskılar altında gazeteciliği devam ettirme çabası vermişlerdir.³⁴ 24 Temmuz 1908’de Meşrutiyet’in ikinci kez ilan edilmesiyle birlikte sansür kaldırıldığından ülke genelinde 120 olan süreli yayın sayısı bir anda 730’lara ulaşmıştır.³⁵ Her ne kadar bu sayıda artış gözlemlense de gazete ve dergilerden oluşan süreli yayınların devamlılık arz etmediği ortadadır. II. Meşrutiyet’in ilanı Sultan Abdülhamit döneminde azalan süreli yayınların sayısının artmasına sebebiyet vermiştir. 2. Meşrutiyetin ilanı Osmanlı Devletinin son yenilikçi inkılabı sayılmaktadır ve 24 Temmuz halen ülkemizde Gazeteciler ve Basın Bayramı olarak kutlanmaktadır. 28 Nisan 1909 tarihinde basın kanunu tasarısı meclise sunulmuş ve 1909’da Matbuat Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte basın özgürlüğü tekrar ortadan kalkmış matbuat yayınlarının sayısı aşırı derecede azalmıştır. Bu dönemde çıkarılan af kanunuyla birlikte sürgünde olan yazar ve şairler İstanbul’a gelerek çıkarmış oldukları yayınlar aracılığıyla sansürsüz eleştirilerde bulunmuşlar ve bu nedenlerle basında bir açıdan da anarşi başlamıştır.³⁶ Yayınlar basılmadan önce herhangi bir denetime ve muayeneye tutulmadığından eserlerde paşalara ve padişaha ileri derecede eleştiriler boy göstermiştir. Bu devirde basın çoğunlukla Sultan Abdülhamit’in şahsını ve yönetim biçimini eleştirmiştir. Meşrutiyet için çalışanlara büyük övgüler yağdırılmıştır.³⁷ Süreli yayınlar bu dönemde hükümet için eleştirilerde bulunurken birçok çözüm önerilerini de yayınlarında dile getirmişlerdir. Bu dönemde öne çıkan dilde sadeleşme ve yabancı dillerin etkisinden kurtulma fikri çok fazla destek görmemiştir. II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte ilk üç buçuk yılda 607 gazete ve dergi yayınlanmıştır. Dergicilik faaliyetleri II. Abdülhamit döneminde daha da hız kazanmıştır. Bunun nedeni ise süreli yayınların gazetelere karşı daha az tehlike arz ettiğinin düşünülmesidir.³⁸ Yaratılan bu özgürlük ortamında basın etkin bir rol oynamış ve fikir, edebiyat, eğitim, kadın, çocuk, mizah, ekonomi, ticaret, tarım, tiyatro ve sinema gibi tüm alanlarda süreli yayınlar görülmüştür.³⁹ Bu dönemde çıkan süreli yayınlar siyasetten uzak, içtimai, ahlaki unsurları ele alan yayınlardı. II. Meşrutiyet dönemi basınının ise en önemli özelliği süreli yayınların çoğunun siyasi bir nitelik taşımasıdır. II. Meşrutiyet döneminde süreli yayınlara

³⁴ Uygur Kocabaşoğlu, “Hürriyet’i Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul, 2010. 6.

³⁵ Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 87.

³⁶ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 305-307.

³⁷ Bilge Ercilasun, “İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

³⁸ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 287-290.

³⁹ Zeynep Cumhur İskefiyeli, “Sırat-ı Müstakim/Sebillü’r Reşad Dergisi Örneğinde Osmanlı Basınında Misyonerlik Algısı”, *Türk Basın Tarihi*, (Cilt 2), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, s. 413.

devlet kaynak aktarımında bulunmamıştır. Bu dönem eserlerinde meşrutiyeti tanıtmak ve öğretmek sonrada bu doğrultuda propaganda yapmak geliyordu. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinin beraberinde getirdiği Milliyetçilik akımlarından başta gelen Osmanlıcılık, Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık gibi fikir akımları basın hayatında da görülmeye başlayarak fikir dergiciliğini oluşturmuştur.⁴⁰

Ayrıca bu dönemde çıkan çoğu süreli yayın bir siyasi parti ya da kuruluşla özdeşleşmiştir. Bu fikir ve görüş ayrılıkları kimi zaman ülke içerisinde iç karışıklıklara neden olmuştur ve süreli yayınlar bu ayrıklıkların sözcüsü konumunda olmuştur. Bu gelişmelerin devamında 31 Mart Vakası tarihe geçen olay sonucu 18 Temmuz 1909'da kanunlaşan Basın ve Matbaalar Yasası bu döneme damga vurmuştur. II. Meşrutiyet dönemi kısa bir dönemde birçok süreli eser yayın hayatına başlamıştır ve bunlardan başlıcaları; “Tonguç, Karagöz, Dalkavuk, Yeni Geveze, Eşek, Alafranga...” dır. Tonguç Gazetesi yayınlandığı dönem itibarıyla tarafsız, dürüst ve kapsamlı olması dolayısıyla diğer çağdaş süreli yayınlardan farklı bir duruş sergilemiştir. II. Meşrutiyet dönemi süreli yayınları incelendiğinde Tonguç Gazetesini göz ardı etmek mümkün olmayacaktır.

⁴⁰ Ömer Çakır, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Sırat-ı Müstakîm ve Sebîlürreşad Dergilerine Türk Dünyasından Gönderilen Bazı Mektuplar”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, 2014, s. 239-240.

BÖLÜM II

TONGUÇ GAZETESİ

1. Tonguç Gazetesi'nin Teknik Özellikleri

Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde İstanbul'da II. Meşrutiyet sonrası yayın hayatına girmiştir. 24 Şubat 1909 ve 1 Nisan 1909 tarihleri arasında günlük olarak toplamda 36 sayı yayımlanan bir gazetedir. Gazetenin ilk sayfasının sağ tarafında Tonguç epigramının altında “Her Sabah Çıkar” açıklaması hemen altındaki sütunda ise numara: 1 ve aynı sütunun devamında Çarşamba ve devamında Hicri ve Rumi tarihler verilmiştir. Tonguç yazısının devamında sayfa dörde bölünerek ilk bölümde sahip ve imtiyazı Mirzazade Mehmet Sait, İdarehane: İstanbul Yeni Postane arkası, başmuharrir: Ebu Rıza Namık olarak yazılmıştır. Gazete ücretinin 10 Para, abone bedelinin Osmanlı Devleti için yıllık 150 kuruş, yabancı memleketler için yıllık 120 ruble, 32 frank; 6 aylık ise 70 kuruş, 60 ruble, 17 frank şeklinde açıklama yapılmıştır. Gazetenin ilk sayfasının sol tarafında ise parantez içerisinde büyük harflerle TONGUÇ (Tonghidje) yazısı altında Fransızca gazete imtiyaz sahibi ve başyazarı altında da ücreti ile ilgili açıklama yer alır. Gazetenin tüm sayıları 4 sayfa olarak yayımlanmıştır.

2. Tonguç Gazetesi'nin Amacı ve İçeriği

Osmanlı Devleti'nde dergicilik faaliyetleri çerçevesinde II. Meşrutiyet'in ilanından sonra çok sayıda dergi ve gazetenin yayın hayatına girmesiyle birlikte canlanmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet öncesi basın ve yayın hayatına sansür uygulamasının getirilmesi nedeniyle gazete ve dergilerde nicelik ve nitelik açısından gözlü görülür düşüş yaşanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı birçok alanda olduğu gibi dergi ve gazetelerin konuları bakımından da değişim ve gelişimini sağlamıştır. Öncesinde siyasi ve politik konuları ele almayan yazar ve şairler bu sayede eserlerinde politik konulardan bahsetme fırsatı yakalamıştır. Bunlardan biri de II. Meşrutiyet'in ilanı akabinde yayınlanmaya başlayan Tonguç Gazetesi'dir.

Gazete kendi devrinde çıkan diğer gazeteler ile kıyaslandığında politik konuları ele almaktan ziyade halkın işine yarayacak okuyucu kitlesini doyuracak bilgi ve havadisleri aktarmaktadır ancak her dergi ve gazete gibi yayımlanmış olduğu çağ ve dönem etkisinde eserler bırakmıştır. Gazete aynı dönem çıkan süreli yayınlardaki gibi siyasi ve politik görüşün savunuculuğu yapmamış havadisleri tarafsız bir biçimde okuyucusuna aktarma

gayretinde olmuştur. Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde yayımı yapılmaya başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde İstanbul’da yayın hayatına giren Tonguç gazetesinden çeyrek asır önce İsmail Gaspıralı tarafından Kırım’da bu adla yayımlanan bir gazete daha çıkartılmıştır. Dolayısıyla Gaspıralı’nın 1883’ten 1918 yılına kadar yaklaşık otuz beş yıl yayın hayatını sürdüren Tercüman Gazetesi’nin de ilk adımı sayılan Tonguç, Kırım’da Bahçesaray’da neşredilir.⁴¹ 24 Şubat 1909 ve 1 Nisan 1909 tarihleri arasında yayınlandığı bilinen Tonguç Gazetesi’nin 36 sayısı vardır. Gazetenin tüm sayıları 4’er sayfadan oluşmaktadır. Gazetenin tüm sayılarının ilk sayfasının sağ tarafında Tonguç epigramının altında “Her Sabah Çıkar” açıklaması bulunmaktadır. Gazete ücretinin 10 para, abone bedelinin Osmanlı Devleti için yıllık 150 kuruş, yabancı memleketler için yıllık 120 ruble, 32 frank; 6 aylık ise 70 kuruş, 60 ruble, 17 frank şeklinde açıklama yapılmıştır. Gazetenin başyazıcısı Ebu Rıza Namık’tır. Büyük okuyucu kitlesine sahip ve çok çeşitli türleri içerisinde barındırmasına rağmen Tonguç Gazetesi’nin yazar kadrosu dardır. Muhtevasında birçok edebi, kültürel, sanatsal yazılar barındırmakla beraber Asya ve Avrupa medeniyetlerinden önemli havadisler aktardığından Osmanlı toprakları haricinde birçok bölgede dikkat çekmiştir.

Gazete edebi yönden zengin olmakla beraber içeriğinde şiirlere de yer vermektedir. Bu yönüyle Tonguç Gazetesi edebi okurları da kapsayarak hitap kesimini genişletmiştir. Ayrıca Osmanlı toplumunu büyük bir kesimini ilgilendiren çiftçilik, tarım, hayvancılık ve ziraat konularında eserler barındırdığından toplumun birçok kesimi tarafından ilgi görmüştür. Bu sayede Osmanlı taşra toplumunda tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan halkın yaptıkları işi bilinçli ve sağlıklı yapma konusunda gelişmesine neden olmuştur. Gazetede yayımlanan mektuplardan da anlaşılacağı üzere yayınlandığı süre zarfında halk tarafından büyük ilgi görmüş, beklenenden büyük okuyucu kitlesine sahip olmuştur. İstanbul haricinde İzmit, Ankara, Bandırma, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Silistre, Üsküp, Şumnu, Köstence, Varna ve Bahçesaray gibi vilayetlere de dağıtımı yapılmaktaydı. Çoğunlukla dönemin siyasi havadislerinden ve günlük olaylarından bahsedilmektedir. II. Meşrutiyet sonrası İstanbul’da yayımlanmaya başlanan ve Balkanlar’da, Kırım’da, Orta Asya ve Osmanlı coğrafyasının her bölgesinde takip edilen gazetelerden birisi de

⁴¹ Viktor Gankeviç, “Faydalı Eğlence: Kırım Tatar Millî Basınının İlk Adımı”, *Emel*, S. 210, Eylül-Ekim 1995, s. 1-3.

Tonguç“tur.⁴²

Başlangıç: Tonguç⁴³ mümkün olduğu kadar açık Türkçe ile yazılacaktır.

Tonguç başlı başına bir gazetedir. Hiçbir politika fırkasına mensup değildir. Doğrulara kardeş. Eğrilere düşmandır.

Tonguç kimse ile uğraşmaz; fakat her yolsuzluğu eserleriyle delilleriyle gösterir.

İşte büyük hizmet edebilmek için Tonguç bütün kuvvetiyle çalışacaktır.

Özünü sözüne, sözünü özüne uydurmak isteyen Tonguç eli kalem tutan doğru söz ve özlülerden yardım, doğruluk sevenlerden rağbet görürse elbette ilerler.

Her halde tevfik Allah'ındır.

1909 tarihinde Mirza Sait Bey tarafından çıkarılan Tonguç Gazetesi'nin dar yazar kadrosunda Özdemir mahlası ile Ahmet Hilmi, Doktor Kadri Selim, Bahattin Sait, Ömer Adil, Süleyman Bahri, Tıbbiyeli İbrahim Safa, Erkirili Ahmet Besim, Hocaşade Abdurrahman, Tıbbi ye-i Askeriyeden Yunus Fehmi gibi isimler bulunmaktadır. Gazetede çoğunlukla Özdemir mahlası ile Ahmet Hilmi eser vermiştir. Gazetenin başmuharriri ise Ebu Rıza Namık'tır.

2.1. Tonguç Gazetesi İndeksi

Nr.	Tarih	Başlık	Alt Başlık	Sayfa
1	11 Şubat 1324 24 Şubat 1909	Başlangıç		1
		Meclis-i Mebusan		1
		Meclis-i Ayan		1
		Telgraflar	Türkiye Notası	1
		Havadis	Necib Melhame'nin Muhakemesi, Tonguç, Evkafın İcraatı, Zabtiye Bütçesi ve Polis Tensikası, Dahiliye Nezaret-i Celilesine Varid Olan Telgrafnameler, Ehemmiyetli Bir Mektub, Yeni Vükela Heyeti, Bulgaristan'ın İstiklali ve Prens Ferdinand'dan Krallığa, Durub'ül-hükm, Tataristan Mektupları, Tercüman.	1-3
		Küçük Havadisler	Terziyan Efendinin Vefatı, Haliç	3

⁴² Genkeviç, *Faydalı Eğlence: Kırım Tatar Milli Basınının İlk Adımı*, s. 1-3.

⁴³ TDK'ya göre baş, önder veya birleştirici, toplayıcı gibi anlamlara gelmektedir.

			Vapurunun Köprüye Çarpması, Rıfat Paşa, Romanya, Köstence Müftüsü, Romanya, Rusya; Hacı Vapurları, Avusturya Hududunda, “Adam sen de!”yi bırakmalıyız,	
		Gazetelerde Ne Var?	Bulgaristan Havadisı, Hariciye Nazır-ı Cedidi, İkdâm, Mizan, Ahmed Rıza Beyle Metin Muhabiri Arasında, Servet-i Fünun, Hıfzıssıhha; Çocuk Sahiblerine,	3-4
		Zabtiye Jurnalı	Kalemde Palto Hırsızlığı	4
		Piyasalar		4
		Borsalar		4
2	12 Şubat 1324 25 Şubat 1909	İslam Muhacirleri		1
		Anadolu Demiryolunun İki Yakası (Hocazade Abdurrahman)		1
		Meclis-i Mebusan	34. İçtima-i Umumi	1
		Telgraflar		2
		Havadis	Bütçe Encümeni, Sadrazamla Görüşmeler, Rıfat Paşa, Harbiye Nazırı İstifa Etmiyor	
		Politika	Bulgaristan’ın İstiklali	2
		Gazetelerde Ne Var?	Harbiye Bütçesi, Şeyhülislam Efendi ile Metin Gazetesi Muhabirinin Mülakatı, Şeyhülislam Meclis-i Mebusan’a Gitmeli midir?, Ehemmiyetli Bir İstatistik, İran Şahı, Durub’ül-hükûm,	2-3
		Mektublar	Kutlama (M. Servet), Dobruca’dan,	3
		Küçük Havadisler	Reji Paketlerinde Saman Çıkıyormuş!, Askere Hediye, Bir Hizmet,	3
		Resmî	Mülkiye, Nişan, Madalya,	3
		Zabtiye Jurnalı		4
		Rasathane Cetveli		4
		Bağçevanlık (Ömer Adil)		4
		Piyasalar		4
		Borsalar		4
3	13 Şubat 1324 26 Şubat 1909	Politika		1
			Avusturya ile Uzlaşmamız	1

			Vükela Meclisi	1
			İran Hududuna Asker Gönderilmesi	1
			Mösyö Loran	1
			Sadrazamın Avusturya Sefiriyle Görüşmesi	1
			Sadrazamla Görüşmeler	1
			Sandanski	
			Dobruca'da İslam Muhacirlerinin Emlakı	1
		Havadis	Takvîm-i Vekâyi'den, Kar: Konya'dan Yazılıyor, Posta ve Telgraf Nezaretinden, Koyulhisar'da Zelzele, Kalem, Ecnebi Seyyahlar, Gelenler	2
		Telgraflar		
		Türkçe Şiirler	Tatar Kardeşlerime (M. Servet)	2
		Meclis-i Mebusan		2
		Ticaret	Bir Senelik Alışverişimiz	2-3
		Gazetelerde Ne Var?	Yeni Gazete: Muhak Bir Taleb, Takvîm-i Vekâyi: Avcı Taburları, Kudüs-ü Şerif'te Karışıklık, Bulgaristan Havadisi, Tan: Sulh Taraftarlarının Ziyafeti, İran Hududuna Asker Gönderilecek, Zelzele, Sabah	3-4
		Resmî	Mülkiye, Adliye, Teşekkür, Adliye Nazırının Keyifsizliği, Kaza	4
		Zabtiye Jurnalı		4
			Erzak	4
			Kalem Gazetesi	4
		Borsalar		4
4	14 Şubat 1324 27 Şubat 1909	Politika	Rusya-Bulgaristan	1
		Havadis	Defterhane Bütçesi Hakkında, Yanya Vilayeti Sularına Gemi Gönderilmesi, Yol Tezkeresi, Polis Tensikatı, Boykotaj, Ücretsiz Telgraflar, Kaçakçılık, Avusturya Ve Türkiye Protokolü, Rusya'da Kar Fırtınası, Tan: Sulh Taraftarlarının Ziyafeti, Saraybosna Şehrinde Avusturya Askeri, Fuad Beyin Mahkemesi, Çığ, İran Ahvalı, Binbaşı Enver Bey, Rıfat Paşa, Mutasarrıf Hamdi Bey, Gece Mektebi,	1-2

			Ecnebi Seyyahlar	
		Resmî	Mülkiye	2
			Tatar Kardeşlerimize	2
			Dobruca'dan	2
		Telgraf		
			Reji	3
		Türkçe Şiirler	Analık (M. Servet)	3
			Mektublarımız	3
		Gazetelerde Ne Var?	Boşnakların Muhacereti, Takvîm-i Vekâyî, Yeni Sırp Kabinesi, Bulgaristan Havadisi	3-4
		Zabtiye Jurnalı		4
		Piyasalar		4
		Borsa		4
5	15 Şubat 1324 28 Şubat 1909	Tensikat		1
		Telgraflar	Sırp Meselesi	1
		Meclis-i Mebusan	35. İctima-i Umumi	1-2
		Havadis	Zabtiye Nazırının Haberi Yokmuş!, İran Havadisi, Sadrazamla Görüşenler, Boykotaj, Gümrük Hamalları ve Boykotaj, Mısırda Fırtına, Napoli'de Kar, Fıkraperver Cemiyeti Konseri, Gelenler, Dün Geceki Yangın, Urfa'dan Yazılıyor	2-3
		Türkçe Şiirler	Mehmedin Yavuklusu (M. Servet)	3
			İktisad ve İttihad (Hocazade Abdurrahman)	3
		Gazetelerde Ne Var?	Bulgaristan Havadisi, Kürdlerin Ayaklanması, Hicaz Gazetesinden, Eskişehir'de Maarif, Veçerne Puşte, Ermenek Efendi, Ermeni Patrik Kaymakamı	3-4
		Zabtiye Jurnalı		4
		Piyasalar		4
		Borsalar		4
6	16 Şubat 1324 1 Mart 1909	Politika	Sırp Meselesi	1
		Telgraflar	Vilayet Telgrafları	1
		Meclis-i Mebusan	Dünkü Nüşadan Devam	1-3
		Havadis	Kamil Paşa, Ohannes Paşa, Açığa Çıkanlar, Tekaüd, Yangın, Deniz Atlından Tünel, Hayırsızlık, Tayin, İşçiler Kongresi, Sadrazamın Kabul Günleri,	3

			Şirketi Hayriye Ücretlerinin Azaltılması, Kudüs Karışıklığı, Durub'ül-hüküm	
		Tatar Kardeşlerimizle: Biraz Konuşalım (M. Servet)		3-4
			Meclis-i Mebusan'a Armağan	4
		Gazetelerde Ne Var?	Osmanlı ve Fransız İktisad Şirketi, Yenişehir'de Çıkan Universal Gazetesinden, Bulgaristan Havadis, Reç Gazetesinden, Gelenler, Raif Paşa	4
		Resmî	Mülkiye, İlmiye	4
		Zabtiye Jurnalı		4
7	17 Şubat 1324 2 Mart 1909	Politika	Sırp Meselesi, Seraseriler	1-2
		Telgraflar	Vilayet Telgraflar	2
		Meclis-i Mebusan	36. İçtima-i Umumi	2
		Havadis	Orta Asya'daki Rus Memleketlerine Girmek, Protokol, Meclis-i Mebusan'a Bir Arzuhal, Bulgar Ekserahlığı, Bir Askeri Yürüyüş, İdare-i Mahsusa Memurlarının Nümayişi, Şehremanetinin Ödünç Alacağı Para, İmtiyaz İstemek, Polis Müfettiş Muavini, Cinayet Reisi Hilmi Bey, Açık İstida: Harbiye Nezaret-i Celilesine, Fransız Elçisi, Bulgaristan Havadisimiz	2-3
		Makale	Noksanlarımız 2: İttifaksızlık	3-4
		Gazetelerde Ne Var?	Şah Meşrutiyeti Kabul Edecekmiş!, Selim Melhame, Karadağ'da Hazırlık, Levant Herald, Bulgarlar	4
		Resmî	Mülkiye, Tebligat	4
		Mektublar		4
		Piyasalar		4
		Borsalar		4
8	18 Şubat 1324 3 Mart 1909	Politika	Acemistan ve İngiltere	1
		Telgraflar		1
		Havadis	Prens Döbulo'nun Balkanlara Dair Nutku, Osmanlı Sosyalistleri, Sadrazamla Görüşenler, Mösyö Loran Gidiyor, Amerika Reisinin Maaşı, Şair Eşref Bey, Grandük Vladimir	1-2

			Kimdi?,	
		Türk Armağanı	Ey Ordu! (Ferid)	2
			Toplanma Hakkı	2
		Gazetelerde Ne Var?	Nazım Paşa Hakkında, Rusya'da İhtilalciler, Himaye-i Fıkra Cemiyeti, Akmesjid Cemiyet-i Hayriyesi, Maişet-i Milliyeden, Durub'ül-hüküm	2-3
		Meclis-i Mebusan	Dünkü Nüşamızdan Kalan	3
			Bulgaristan Havadisı	3-4
			Köprü, Kız Mekteb-i Sultanisi, Rusya Duması'nda	4
		Zabtiye Jurnalı		4
		Piyasalar		4
		Borsalar		4
9	19 Şubat 1324 4 Mart 1909	Politika		1
		Telgraflar	Hudud Vukuatı, Avusturya Hazırlanıyor, Dahili Telgrafname	1-2
		Havadis	Şura-yı Devlet'in Kalkması, Osmanlı Silah Müzesi, Sakız'da Camiler, İşkodra'da Hükümet Konağı Yapılması, Rüşumat Emaneti Tensikati, Ticaret Muahedesi, Yalancı Mehdi, Macar Parlamentosu'nda	2
		Türkçe Şiirler	Gazete Satan Çocuk	2
		Gazeteler		2
		Meclis-i Mebusan	37. Toplanma	2-3
		Resmî	Mülkiye, İlmiye	3
		Gazetelerde Ne Var?	Meclis-i Mebusan Müddetinin Uzatılması, Cemre Tatili, Osmanlı Sırplarının Programı, Bulgaristan Havadisı, Reç Gazetesinden, İdare-i Mahsusa Nümayişi Hakkında	3
		Bahçıvanlık		4
		Zabtiye Jurnalı		4
			Konferans Meselesi, Yapılması İlaçlar	4
		Piyasalar		4
		İlanlar		4
10	20 Şubat 1324 5 Mart 1909		Fennin Lüzumu, Ehemmiyeti (Harun'ül-Reşid)	1
		Telgraflar	Vilayet Telgrafları	1-2
		Havadis	Adliye Nazırı Refik Bey'in Hastalığı, Adapazarı'ndaki Hastalık, Sultanahmet Meydanı,	2

			Bulgar Hududundan Eşya Salıveriliyor, Almanlar ve Osmanlı Politikası, Şeyhülislam Efendi, Zırhlı Gönderilmesi	
		Tatarca Şiirler (Yunus)		2
		Meclis-i Mebusan		2-3
		Resmî	Mülkiye, İlmiye, Tebliğ-i Resmi, Bir Hidmet (Hocazade Abdurrahman)	3
			Bulgaristan Havadisi, Veçerne Peşte Gazetesinden, Dinonik Gazetesinden	3-4
		Gazetelerde Ne Var?	Harbiye Nezaretinden, Türkiye, Rusya ve Bulgaristan, Sırp Tehlikesi, Sırp Kralı	4
		Zabtiye Jurnalı		4
			Gidenler	4
		Piyasalar		4
11	22 Şubat 1324 7 Mart 1909	Politika	Avusturya-Rusya Rekabeti, Türkiye-Bulgaristan, Mavnacıların Grevi	1
		Telgraflar		2
		Havadis	Manyasizade Refik, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Şirket-i Hayriye Yeni Vapurlar İsmarladı, Tonguç'un Başına Gelenler, Çukurçeşme Cinayeti Tahkikatı, Tensikat Yeniden Yapılacakmış, Dün Meclis-i Mebusan'da Umumi Müzakere Olmamış, Açık Mektup: Trabzon Rüsumat Nazırı Üstad-ı Muhterem Mehmed Emin Bey'e (M. Servet), İçki (M. Servet)	2-3
		Gazetelerde Ne Var?	Bulgaristan'ın Yeni Posta Yolları, Lahey Mahkemesi İcraatı, Tonguç, Rıza Paşa'nın Alacak Davası, Harp Tehlikesi, Bulgaristan Havadisi, Dinonik, Reç, Pek Büyük Bir Yumurta	3-4
			İşçiler, Çiftçilerde Okumalı Artık İmlamızı Süslü Harflerle Yazalım (Bahaddin Said)	4
		Zabtiye Jurnalı		4
		Mektuplar		4
			Aldığımız Varakadır, Tatar Cemiyet-i Hayriyesinden, Kayıp Evrak (Abdurrahman), Gelenler	4

			Gidenler	
12	23 Şubat 1324 8 Mart 1909	Vazife-i Matbuat		1
		Yazı ve Yazımızın Tarihçesi (Bahaddin Said)		1-2
		Telgraflar	Vilayetlerden	2
		Havadis	Veliaht Hazretlerinin Mahdumları, İslam Cemiyeti, Nafia Nazırı, İstanbul Mebusu Kim Olacak?, Bulgar Mektebi, İtaatsizlik, Gazi Muhtar Paşa'nın Kağıtları	2
		Zabtiye Jurnalı	Hırsız Kumpanyası, Necip Melhame'nin İkinci Mahkemesi, Hacılar ve Paraları, Yeni Tensikata Dair (Hocazade A.)	2-3
		Mektuplar	Dobruca'dan, Sanayi,	3-4
		Gazetelerde Ne Var?	Bulgaristan Havadisi, Tan Gazetesinden	4
		Türkçe Şiirler	Öksüz Çocuklar (Servet)	
			Gelenler, Gidenler, İlan	4
13	24 Şubat 1324 9 Mart 1909	Dedelerimizin Yasağı (Özdemir)		1
		İran İşleri		1
		Telgraflar	Vilayetlerden, Yabancı Memleketler	1
		Yabancı Memleketler: Sırp Meselesine Büyük Hükümetlerin Müdahalesi Lüzumu		1-2
		Havadis	Mavnacıların Grevi, Prens Ferdinand, Dövüşenleri Ayırmak İçin Soğuk Su, Musul Mebusu, Fransa-Almanya,	2
		Türkçe Şiirler	Armağan (Mustafa Kemal)	2-3
		Meclis-i Mebusan	38. İçtima-i Umumi	3
		Gazetelerde Ne Var?	Garip Bir Tecavüz, Milli Banka, Mısır'dan Gelecek Ziyaretçiler, Yine Hırsızlar, Bulgaristan Havadisi	3-4
		Sağlık	Atalardan İştittığımız	4
		İpekçilik	Böceklerin İlk Vazifesi (Ahmed Besim)	4
		Açık Muhabere		4
14	25 Şubat 1324 10 Mart 1909	Ahval-i Alem (Özdemir)		1
		Çalışkan Dedelerimiz-		1

		Adsız		
		Telgraflar	Vilayetlerden, Yabancı Memleketler	2
		Havadis	Haklı Sızlanma, Bedeviler, İdare-i Mahsusa, Eyüp ile Yemiş Arasında Otomobil, Beyrut Amerikan Mektebi, İzmir'de Yeni Top İcadı, Ferid Paşa	2
		Türkçe Şiirler	Darüşşafaka (Servet), Çağatay Dili Üzerine Beyan Hal (Talip Çelebi)	2
		Meclis-i Mebusan		2-3
		Resmî	Tevcihat: Mülkiye, Nişan	3
			Kırım'da Çıkan Tercüman Gazetesinden, Kazan Müftüsünün Hediyesi, Abazaların İslamiyeti, Kırım Rüştîye Mektepleri, Kırım Haberleri, Bulgaristan Havadisi	3-4
		Meclis-i Mebusan	Encümen Müzakeratı	4
		Gazetelerde Ne Var?	Mısır Ahvali, Levant Herald, Dava	4
		Piyasalar		4
		İhtar		4
15	26 Şubat 1324 11 Mart 1909	Ahval-i Alem	Gözümüzü Açalım (Özdemir)	1
		Yüksek Duygulu Bir Yüreğin Bize Güzel Sözleri (Ahmed Muhtar)		1-2
		Telgraflar	Vilayetlerden, Avrupa Telgrafları, Osmanlı-Rusya İtilafı, Kasırga, Kont Derrental, Sırbistan'da Avusturya Casusları	2
		Türkçe Şiirler	Çiftçiler (Servet)	2
		Havadis	Tonguç, Rusya Haberleri, Bulgaristan Havadisi	3
		Meclis-i Mebusan	39. İçtima	3-4
		Tevcihat	Mülkiye, Nişan, Madalya	4
		Gazetelerde Ne Var?	Jamanak Gazetesinden	4
		Sağlık	Evvelki Günkü Nüşadan Mabad	4
16	27 Şubat 1324 12 Mart 1909	Meclis-i Mebusan	İçtima-i Fevkalade	1
		Padişahımıza Milletimizin Vereceği Aylık (Özdemir)		1
		Telgraflar	Acemistan, İngiltere ve Rusya, Avusturya'da Askerlik Aleyhinde, Slav Cemiyeti	1

		Başlangıç (Özdemir)		1
		Havadis	Dün Sadrazam ile Görüşenler, Sırbistan'ın Muhabere Hazırlıkları, Kurşuna Dizilecekler, Mavnacılar, Evkaf Nezareti, Adliye Nezareti, Çorum'dan Yazılıyor, Tonguç, Muş Ermenilerinin Şikayeti, Yezidiler Şeyhi, Ana Kucağı Çocuğun İlk Mektebidir (İbrahim Safa)	2
		Türk Duyguları	Babalık (Servet), Bursa'dan Mektup, Tonguç	3
		Gazetelerde Ne Var?	La Türki'den, Gözü Açık Bir İşçi, Geçenlerde Sinop'ta Vefat Eden, Servet-i Fünun'dan, Meclis-i Mebusan'ca Evvelki Gün Havale Olunan Takrirler	4
		Zabtiye Jurnalı		4
		Resmi	Mülkiye	4
		Bulgaristan Havadisi		4
		Sakız'da Gösteriş (Mehmed Rasim)		4
17	28 Şubat 1324 13 Mart 1909	Acınacak Ayrılıklar	Neden Düştük, Nasıl Kalkarız? Şimdi Ne Yapıyoruz? (Özdemir)	1
		Fırka Münazaaları		1
		Telgraflar		1
		Yer (Özdemir)		2
		Havadis	Dünkü Miting Toplanma, Demek Yalan İmiş, Mısırlılar Millet Yasağı Diliyor, Prens Kuni, Mavnacıların Grevi, Hazine-i Devlet, Petersburg'da Rıfat Paşa'ya Ziyafet, Müşir İbrahim Paşa, Nazım Paşa, Arabacı Baş, Van Valiliği, Sırp Çeteler, La Türki Direktörünün Vefatı, Ahırından Kaçmış Bir Boğa: Beş Yaralı,	2-3
		Bulgaristan Havadisi		3
		Türk Duyguları	Asker Geçerken (Servet)	3
		Köylülere (Hocazade Abdurrahman)		3-4
		Sağlık	Harun'ül-Reşid	4
		Öksürük ve Öksürük Çekenlere (Yunus Fehmi)		4
		İpekçilik	Memalik-i Osmaniye'de İpek	4

			Böcekçiliği (Ahmed Besim)	
		Tashih		4
		İlanlar		4
18	1 Mart 1325 14 Mart 1909	Ayrılığın Sebepleri (Özdemir)		1
		Telgraflar		1
		Havadis	Askeri Kulübünün Açılması, Pera Palas'ta Ziyafet, Sadrazam ile Görüşenler, Edirne'de Zelzele, Rusya ile Pazarlığımız, Muş'ta, Mithat Paşa Mahkemesi, Rusya ile Oğullukları, Asya'da İngilizler, Alman Vapurları, Adriyatik Demiryolu, Gizli Bir Mukavele, Almanya'nın Yeni Bir Demiryolu, Dereye Düşen Balon	1-2
		Meclis-i Mebusan	4. İçtima	2-3
		Gazetelerde Ne Var?	Avusturya ve Sırp Hükümetleri, Bulgaristan Havadisi, Çiftçilerimize (Ahmet Sıtkı), Rusya'da, Tatarlar: Sonuna Bakalım (İlhan Oğku),	3-4
		Mektuplar	Dobruca'dan Mektup (Orhan Necdet)	4
		Resmî	Tevcihat	4
		İlanlar		4
19	2 Mart 1325 15 Mart 1909	Türklerin Borcu (Özdemir)		1
		Telgraflar		1-2
		Yer (Özdemir)		2
		Havadis	Devlet-i Osmaniye ve Japonya, Osmanlı ve Rus Müzakereleri, Yeni Sene-i Maliye, Arap İzzet Familyası, Zelzele, Tevfik Paşa – Esad Paşa, Tonguç Gazetesi'ne (Kemaleddin)	2-3
		Hilafet-i İslamiye Meselesi		3
		Meclis-i Mebusan	Düinkü Nüşamızdan Mabad	3-4
		Bulgaristan Havadisi		4
		Mektuplar		4
		Gönüllü Bir Türk Askeri (Ahmet Sıtkı)		4
		Darülfünun-u Osmani (Osman Muharrem)		4
		Zabtiye Jurnalı		4
20	3 Mart 1325	Selamet Yolu		1

	16 Mart 1909	(Özdemir)		
		Umur-ı Hariciyemiz	Osmanlı-Rusya İtilafı, 40 Senelik Tazminat-ı Harbiye	1-2
		Zavallı Vatan	Basra, Bağdat, Musul Cihetleri, Bugünkü Haraplığın Sebepleri, Yapılması Lazım Olan Tedabirler	2
		Telgraflar		2
		Havadis	Ziyafet-i Şahane, Taziye, Bulgar Komiteleri, Rusya Havadisi, Kafkasya Müslümanları, Ermeniler, Tevfik Edilen Sahtekar, Tonguç, Yarım Milyon Liralık Hediye, Paris'te Fas Sefareti, Sırbienin Köylüleri Silahlandırması, Zabtiye'de Yeni Teşkilat, Yeni Pasaportlar, Katalog, Gazi Muhtar Paşa, Mösyö Loran, Finlandiya Türkleri	2-3
		Meclis-i Mebusan		3-4
		Resmî	Mülkiye, Nişan, Madalya	
		Çiftçilik (Ahmet Sıtkı)		4
		Sağlık		4
21	4 Mart 1325 17 Mart 1909	Osmanlılığın Tesirâtı, Türk Büyük Milletinin Birliği (Özdemir)		1
		Telgraflar		1
		Havadis	Devlet-i Osmaniye ve Sırbie, Sıhhat-i Padişahi, Tütün Hastalığı, Devrolunacak Çiftlikat, Karno Zırhlısı, Ziplayn Balonu, Cezair-i Cenubta Harekat, Fransa'da İrticaıyun, Damga Pulları, İslam'a Hakaret, Tonguç, Arnavut Mebuslarımıza, Konferans	1-2
		Türk Duyguları	Kumar (Servet)	3
			Lisan-ı İlanat (Celil Rahmi), Açık Mektup: Sadrazam Paşa Hazretlerine	3
		Resmî	Mülkiye, Nişan,	3
		Bulgaristan Havadisi		3
		Geçen Gün İstanbul Mitingi Hakkında Bulgar Matbuatının Mütalaatı		3-4
		Neşredilen Takvimler		4

		Tenkidatına Dair (Bekir Sıtkı)		
		Sağlık		4
22	5 Mart 1325 18 Mart 1909	Hastalıktan Kurtulanlar (Özdemir)	Herkesin, Her Milletin Nöbeti, Bugün ve Elli Sene Sonra, Türkler Ne Yapmalı	1
		Ahval-i Alem		1-2
		Telgraflar		2
		Havadis	Ziyafet, Girit Meselesi, İstanbul Meclis-i Umumisi, Birkaç Kişinin İdamı, Polis Mektebi, Yeni Bir Gazete, Osmanlı Gazetesi, Meskukat Darbı, Rıza Bey'in İkametgahı, Maaş-ı Umumi, Meclis-i Mebusan'da, Sadrazam Paşa Hazretleriyle Görüşenler	2-3
		Bulgaristan Havadisi		3
		Vilayetlere Telgraflar		3
		Nasıl İleri Gideriz? (Sermed Muhtar)		3-4
		Meclis-i Mebusan	Meclis-i Mebusan'ın 43. İçtima-i Umumisi	4
		Sülaymaniye Ahvali		4
		Numune-i Tabaat		4
23	6 Mart 1325 19 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Millete Borcumuz	1
		Birkaç Söz	İmtiyaz Anasır-ı Avası, Hep Aramızı Bozmak Hulyasıyla (Suphi Naci)	1-2
		Yer		2
		Ahval-i Alem	Harici İşlerimiz	2-3
		Telgraflar		3
		Şuun	Meclis-i Vükela Müzakerat Mukarreratı, Ferit Paşa, Hicaz Demiryolu Taşınıyor, Bulgar Çetesi Hududu, Sırbistan ve Yenipazar Sancağı, İspanya Elçisi, Suriye-Mısır Demiryolu, Yunanistan'ın Garip Bir Teklifi, Üsküdar Kayıkçılarının Şikayeti, Çin Müslümanları, Ziyafet, Hafiyelerin Dosyası, Manyasizade Refik Bey'in Ruhuna, Muş Hadisesine Dair, Gazozlar, Girit Meselesi, Milli Banka, Sırbienin Muhabere Hazırlığı, Surre Eminliği, Atabey, Ordu'da Jimnastik, Parist'te	3-4

			Telgrafçıların Grevi, Zلزله, Sivas Vilayeti'nde, Tezkip, Dünkü Sürat Katarıyla Gelenler, Devlet-i Osmaniye ve Karadağ, Yeni Bir Gazete, İtalya'daki Mafya Cemiyet-i Hafiyesi, Sefalet	
		Bulgaristan Havadisi		4
		İran Ahvali		4
24	7 Mart 1325 20 Mart 1909	Düşündüklerimiz	Gazete Muharriri Demek, Millete Doğru Yolu Gösteren Demektir (Hilmi), İttihad-ı İslam Gazetesi Müdiriyyeti'ne (Abdurrahman Gaznevi)	1
		Birkaç Söz	Anlayalım ve Anlaşalım	1
		Anadolu	Sulama Usulü İleri Giderse, Türkiye'nin Genişliği İle Nüfusu, Ülkemizin Sonraları	1-2
		Ahval-i Alem	Yine Sorarız, Kavga Olacak Mı?	2
		Telgraflar		2
		Türk Duyguları	Tonguç'a Tebrik, Taşra Çocuğunun İsteği,	2-3
		Şuun: Harici	Osmanlı-Rusya-Bulgar İtilafı, Tavizat Meseleleri ve Türkiye, Sırp Veliahdının Sözleri, Bulgaristan Havadisi	3
		Şuun: Dahili	İran Kardeşlerimizin Galebesi, Rus Nişanı, Yurdumuz Nasıl Harap Oldu, Ve Bizde Nasıl Böyle Çok Cahil Kaldık, Vergi-Köylülerimize (Süleyman Bahri)	3-4
		Matbuat	Mekke-Cidde Demiryolu, Bahşiş Devresi Bitmeyecek Mi?, Rıfat Paşa'nın Seyahati, Taşrada Gazetemizin Satıldığı Yerler	4
25	8 Mart 1325 21 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Yapanlar Beğeniyor Mu?	1
		Birkaç Söz	Yok Ne Çare!	1
		Telgraflar		2
		Türk Duyguları	Türklerde Askerlik (Ahmet Sıtkı), Tonguç	2
		Şuun: Harici	Hariciye Nazırımız, Casus Rus Miralayı, Sırp Veliahdı, Yeni Rus Teklifi	2
		Şuun: Dahili	Gümrük Hamalları, Romanya Sefiri, Basra'da Kaçırılmış Bir Şaki, İran Şahının Yaralanması, İranlı Kardeşlerimiz,	2-3

			Sefarethanenin Mektubu	
		Meclis-i Mebusan	44. İctima	3
			Sadrazam Paşa İle Görüşenler	3
			Gelenler	3
		Faydalı Yazılar (M. Masum)		3-4
			İleri!	4
		Çiftçilik (Ahmet Sıtkı)		4
		Resmî	Tevcihat	4
			Taşrada Gazetemizin Satıldığı Yerler	4
			Darüşşafaka Mezunları	4
26	9 Mart 1325 22 Mart 1909	Ahval-i Alem (Özdemir)	İş Zorlaşıyor	1
		Tekerleme		1
		Birkaç Söz	Müsavatsızlık	1-2
		Telgraflar		2
		Şuun: Dahili	Tekaüd Sandığı Nizamnamesi, Padişahın Serveti, Londra Sefaret-i Osmaniyesi, Tensikat Zadehan, Rejinin Lağvı, Tahir Bey, Mısır Ahvali, Ayan Azalığı, Sakarya Nehri, Zelzele, İkinci Ordu Piyade ve Süvari Kumandanlarıyla Erkan-ı Harbiye Reisinin İstifası, Tevzihat Evrakı, Yıldızda Lokanta, Tonguç	2-3
		Şuun: Harici	Bulgaristan Havadisı,	3
		Meclis-i Mebusan	Mabad	3-4
		Resmî	Mülkiye, Nişan, Şefkat, Tebligat Resmiye	4
			Taşrada Gazetemizin Satıldığı Yerler	4
27	10 Mart 1325 23 Mart 1910	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Şaşkınlık Sırası	1
		Tekerleme	Yeni Bir Millet	1
		Telgraflar		1
		Şuun: Dahili	Necip Melhame Paşa'nın Mahkemesi, İzmirli Yeni Valiyi İstemiyorlar, Padişaha ve Ali Osman'a Milletın Vereceği Para, Mevadd-ı Umumiye, Biletsiz Vapura Binenler	1-2
		Meclis-i Mebusan	45. İctima-i Umumi	2
		Açık Mektup	Avrathisar'dan	2-3

			Tonguç	3
		Mekâtib	Eskişehir’den Yazılıyor, Tonguç,	3
		Türk Alemleri	Dobruca Havadisi	4
		Faydalı Yazılar (Sermed Muhtar)	Bir Büyük Kabahatimizde Nedir?	3-4
		Bilgi	Köylülerimize (Süleyman Bahri)	4
		Türk Duyguları (Servet)	Bir Babanın Son Sözleri	4
			Görüşmeler	4
		Resmî	Tevcihat, İlmiye	4
			Taşrada Gazetemizin Satıldığı Yerler	4
28	11 Mart 1325 24 Mart 1910	Ahval-i Alem (Özdemir)	Körebe Oyunu	1
		Tekerleme	Adalıların Kulağı Çınlasın	1
		Birkaç Söz	Mektep Talebesine	1
		Telgraflar		1
		Şuun: Dahili	Azadegi Matbuat, Protokole Cevap, Adalar Hattı, İstikraz, Ferid Paşa, Aydın Valisi, Rıfat Paşa, Sadrazam Paşa ile Görüşenler, Tebliğ-i Resmi, Hamalların Grevi	1-2
		Şuun: Harici	İhrar İran’ın Yeni Bir Muzafferiyeti, İran’ın Asar-ı Milliyesi Satılıyor	2
		Türk Duyguları (Mehmed Niyazi)	Tonguç Gazetesi	2-3
		Türk Alemleri	Kırım’daki Tercüman’dan,: Resm-i Kazan	3
		Matbuat	La Türki’den: Üçüncü Ordu Tedarikat, Trablus Hududu Üzerinde, Hicaz Demiryolu, Berlin’den Tan Gazetesine Yazılmıştır, Dünkü Servet-i Fünun’da: Bulgar Hududunda Müsademe	3
		Bulgaristan Havadisi		3
		Meclis-i Mebusan	İkinci Celse	3-4
		Köylü Bir Türk Gelinin Afeti (Ahmet Sıtkı)		4
		Faydalı Yazılar (Şükrü)		4
29	12 Mart 1325 25 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	İşleri Nasıl Yoluna Koyabiliriz	1
		Birkaç Söz	Durgunluk	1-2
		Telgraflar	Peşte, Telgrafçıların Grevi Bitti,	2

			Tolstoy Hasta, Avusturya-Sırbıye, Muharebe ve Macarlar, Bosna ve Hersek'te Avusturya Askeri	
		Şuun: Dahili	Bulgaristan Hududunda, Hazine-i Hassa Ödünç Para Alıyor, Jandarma Tensikatı İçin Ecnebi Zabıtları, Zeki Paşa, Rum Patığı, Maaş-ı Umumi, İtalya Elçisi, Yemen'e Para Gönderilmesi, Ferit Paşa, Kemaleddin Paşa-Naime Sultan, İstanbul Mebusluğu, Ferik Memduh Paşa, Dersim Eşkiası, Yeni Şehremini, Ankara Valiliği, Kastamonu Vali-i Sabıkı, Prens Koni, Evkaf Nezaretine, Tebliğ-i Resmi, Mebusan Riyaset-i Celilesinden, Meclis-i Vükela'nın Dünkü Mukarreratı, Zabıtiye Nazırı, Mahkemelere, Bahri Paşa Aleyhinde Bir Dava, Avnullah Kâzımî Bey, Gümrük Hamalları	2-3
		Mektuplar (Salih Saim)		3
		Kârilerimiz Ne Diyor? (Mehmet Sıtkı)	İntikad	3-4
		Meclis-i Mebusan	45. İçtima	4
		Bulgaristan Havadisı		4
31	14 Mart 1325 27 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Anasırın İhtilafı	1
		Telgraflar	Rusya Harbiye Nazırı, Avusturya-Sırbıye Bozuşukluğu, Rusya İltihakı Tasdik Ediyor, Sırp Veliahdı, Bulgaristan'ın Tasdik İstiklali, Devletler Beyninde Müzakereler	1-2
		Şuun	Askeri Müfrezesi Sevki, Ragıp Paşa, Grev, Acıklı Ölüm, Cinayet, İki Günde 1088 Lira, Ferid Paşa, Meclis-i Mebusan Riyaseti Celilesinden, Necip Melhame'nin İstidası, Adakale Mahkemesi, Adil Giray Yahut Tarihinden Şanlı Bir Sayfa (Servet)	2
		Açık Mektup (Özdemir)	Mehmet Necati Beyefendi'ye,	2-3
			Darüşşafaka Mezunin Cemiyeti Riyasetinden	3
		Matbuat	Ali Fakih Vakası, Padişahın	3

			Hediyesi, Ferit Paşa'nın Teşyi, Bir Karar-ı Musib, Kemalettin Paşa'nın Davası	
		Meclis-i Mebusan	Mabad	3-4
		Mekatib (Orhan Necdet)	Osmanlı Milleti, Rumen Kavmi	4
32	15 Mart 1325 28 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Hem İhtilaftan Sızlanıyor, Hem de Sebebiyet Veriliyor	1
		Birkaç Söz	Düşünmeden İş Yapmamalıyız	1
		Telgraflar	Fransa Meclis-i Mebusan'ında, Avusturya-Sırbıye, Fransa'nın Şark Ticaret Ateşesi, Türkiye ve Sırp Meselesi, Sırp Veliahdı	1-2
		Şuun	Tramvay Hattı, Bebek Bahçesi, Ferit Paşa, Yeni İstikraz, Basra'da, Sadrazam Paşayı Ziyaret, Yine Köprü, Beyoğlu Vakası, Romanyalı Muallimler, Talebe-i Ulumun Mitingi, Milli Tiyatro, İran Ahvali, Şah'a Bir Nasihat, İhrarın Muvaffakiyeti, İkdam Gazetesi, Yumurta Hırsız Hamal, Asker (Salih Saim), İttihad (Servet), Bulgaristan Havadisi	2-3
		Açık Mektup	Mehmet Sıtkı Bey'e	3-4
		Meclis-i Mebusan	47. İçtima-i Umumi	4
		İlan	Askeri Tekaüd Sandığından	4
		Numune-i Tabaat		4
33	16 Mart 1325 29 Mart 1909	Hükümette Siyaset Gerek		1
		Düşündüklerimiz (Özdemir)	Ektiğimiz Bitmeye Başladı	1-2
		Ahval-i Alem	Cerman Siyasetinin Galebesi	2
		Telgraflar	Ahval-i Siyasiye, İran İşleri, Paris Telgrafçıları, Fransa ve Japonya, Fransa-İngiltere, Sırbistan'da, Nota Tevdi, Rıfat Paşa, Makedonya Komitesinin Yeni Programı, Veliahdın Hakkı Saltanattan Feragati,	2-3
		Şuun: Dahili	Her İşte Rekabet Şart, Protokol Hakkında, Umur-ı Maliye, Basra'da, Askeri Bir Tenezzüh, Darüşşafaka Mezunin Cemiyeti, İsmail Kemal Bey, İran Ahvali, Dünkü Sabah'ta Okunmuştur, Ferit Paşa, İsi Bulatin, Mühim Bir	3-4

			Esercik, Boyacıyan Efendi, Balkan Ricası, Tonguç	
		Şuun: Harici	Müzakerat Devam Ediyor, Tonguç, Moskova'da Bir Cemiyet-i Hafiye	4
		Meclis-i Mebusan	Üçüncü Celse	4
		Resmî		4
34	17 Mart 1325 30 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Vazife Bilen Görülmüyor	1
		Birkaç Söz	Eskisi Gibi	1
		Telgraflar	İtalya Meclis-i Mebusan'ında, Amerika Donanması, Sırp Veliahdı, Sırbistan Askerini Dağıtmaya Başlayacakmış, Avusturya-Sırbie İhtilafı, Avusturya ve Romanya, Yeni Müzakerat, Ahval-i Hazıra ve Borsalar, Sırbistan Asker Toplamıyor,	1-2
		Şuun	Ali Haydar Mithat Bey, Daire-i Sadaret Tensikâtı, Meclis-i Vükela Mukarreratı, Sırp'ların Tecavüzüne Karşı, Ereğli Şirketi, Yanya Valisi, Basra Körfezine Vapur İrsali, Debre Müsademesi, Mısır Komiseri, Kura İmtihanlar, İntikal Muamelesi, Jandarma Maaşatı, Sadrazam Paşa ile Görüşenler, İzmir'deki Asakir-i Osmaniye, Kosova Vali Vekaleti, Süngü Takmak, İran Sefiri, İran Ahvali, Sırbistan'ın Yeni Veliahdı, Yunanistan'da Tedarikat-ı Askeriye, Tonguç'a Tebrik, Yıldız Düellosu (Abdurrahman Adil), Dimitraki Efendi, Bulgaristan Havadisı	2-3
		Mekatib	Köstence: 9 Mart 1909 (Çelebizade Mahmud Necati), Dobruca'dan	4
		Faydalı Yazılar	Köylü Muhterem Arkadaşımızdan: Ticaret	4
		Resmî	Tevcihat: Mülkiye, Adliye	4
		İlan		4
35	18 Mart 1325 31 Mart 1909	Düşündüklerimiz (Özdemir)	Medeniyetin Canı Bilgi, Bilginin Canı Dildir	1
		Birkaç Söz	İşlerimiz... Görülüyor!!	1
		Telgraflar	Almanya'nın Reichstag'ında, Sırp	1-2

			Notası, Sırbistan'ın Hal-i Hazırı, Prens Jorjun Feragati Meselesi, Dobrucalılara Hukuk-u Siyasiye	
		Şuun	Hariciye Nazırı Rıfat Paşa Hazretleriyle Mülakat, Mısır'da Takayyüd Matbuat, Rıfat Paşa, İstanbul'dan Times'e, Yıldız Düellosu, Vilayat-ı Selase'de Kaht, Bulgaristan'dan Gelecek Ağnam, Sofya Müftüsü, Vergi Mahsub Muamelesi, Rusya'ya Hicret Eden Ermeniler, Balkan Konferansı, Basra, Vilayet Telgrafları	2
		Matbuat	Ümit Silah, İran Ahvali, Yunanistan Ahvali	2-3
		Mekatib	Tonguç	3
		Meclis-i Mebusan	48. İçtima	3-4
		Faydalı Yazılar	Tarla İşleri, Bağcılık, Hayvanat-ı Ehliye, Tavukçuluk	4
36	19 Mart 1325 1 Nisan 1909	İfade-i Mahsusa		1
		Düşündüklerimiz (Özdemir)	Bu Uyku Ne Vakte Kadar Sürecekt!,	1
		Ahval-i Alem	Rusya Parmağı	1
		Telgraflar	Reichstag'da, Kalabra'da, İngiltere ve Avusturya, İngiltere'nin Kral Petro'ya Tebrikatı, Mösyö Vakerle'nin Beyanatı	1-2
		Şuun	Hudud-u Hadidiye, Mösyö Laçef'in Vürudu, Ferdinand'ın İstanbul'u Ziyareti, Rusya'nın İran'a Müdahalesi, Devletlerin Sırbistan'a Tebligatı, Sarıklı Zehaf Taburu, Demokrat Fırkası, Raif Paşa, Üsküp'te, İran Ahvali, Becayış, Vilayet Telgrafları, Matbuat Telgrafları, Üçüncü Orduda Harekat-ı Askeriye, İşarat-ı Askeriye, Rıfat Paşa'nın Memuriyeti, İstanbul Kadılığından, Açık Mektup: Osman Bey'e (Ahmet Sıtkı), Bulgaristan Havadisi	2-3
		Mekatib	Geçmiş Hale Bir Nazar	3-4
		Meclis-i Mebusan	49. İçtima	4
		Zabtiye Vukuatı		4

BÖLÜM III

TONGUÇ GAZETESİ'NDEN SEÇME METİNLER

Tonguç, 11 Şubat 1324 / 24 Şubat 1909, Nr. 1

Bulgaristan'ın İstiklali ve Prens Ferdinand'dan Krallığa

Rusya Hükümeti tarafından Bulgaristan'ın istiklali kabul ve Ferdinand'ın krallığı tasdik edildiğine dair birçok havadisler işitilmişti. Heyet-i tahririyemizden bir zatı dün Hariciye Nezaretine gönderdik. Bu meseleyi tahkik ettik. Grandük Vladimir'in cenaze merasiminde bizzat bulunmak arzusunu Bulgaristan Prensi Ferdinand, Rusya İmparatoru'na bildirmesi üzerine kendisinin krallara mahsus tazimat ile Petersburg'da kabul edileceğine dair Rusya Hükümeti tarafından Prens Ferdinand'da bir cevap verilmiş olmasından bu havadisın meydana çıktığı anlaşılmıştır. Bu mesele Bab-ı Âli'ce diğer dost hükümetlerden soruldu. Alınan cevapta Hükümet-i Osmaniye canibinden Bulgaristan istiklali ve Ferdinand'ın krallığı tanınmadıkça onlar tarafından dahi tanınmayacağı ve tasdik olunmayacağı bildirilmiştir.

Tonguç, 12 Şubat 1324 / 25 Şubat 1909, Nr. 2

İslam Muhacirleri

Bunlara ekecek, biçecek kafi yerler vermeli, umum ile beraber çiftçilik yollarını öğretmeli, yeni çiftçilik aletleri tedarikinde yardım etmelidir.

Onlar devlet hazinesinden yiyecek, içecek istemesinler. Belki vergi, aşar ve ağman resmi vererek hazineye hizmet etsinler.

Bunlar arazi darlığını acı acı tecrübelerle gördükleri için artık ellerine geçecek yerin kıymetini şimdiden pek iyi taktir ederler gece gündüz çalışır, durmazlar, bir karış yer boş bırakmazlar.

Bunlar iki kısımdır: birisi yorulmaz, durmaz, çalışırlar. Fakat bu kısmın bellediği çiftçilik gayet mahdud olmağla beraber elan yeni aletleri de bu kadar vergi ve aşar ve ağnam resminden hazineye senede nüfus başına verdikleri 250 guruşu geçer. Diğer kısmı, kezalik durmaz, yorulmaz, çalışır. Bunlar çiftçiliği iyi bilenler, yeni yeni aletleri olanlardır.

Bu kısmın vergi, aşar ve ağnam resminden hazineye her sene nüfus başına

verdikleri 650 guruşu bulur.

Bu iki kısım muhacirlerin birçoğu Eskişehir, Haymana, Sivrihisar kazalarında yerleşmişlerdir. Oraların aşar, ağnam ve diğer kuyud-u resmîyeleri yukarıda birer birer söylenilen ahval-i ziraiyeyi ve derecat-ı maliyeyi ispat eder.

Erbabından birisinin hazine ve dahiliye kaydından toplayarak yaptığı bir istatistike göre Memalik-i Osmaniye’de vergiler, aşar ve ağnam resimine sair rûsum ve hasılat-ı mütenevvide katıldığı halde kalabalık mahallerde bir vilayetin bir senede nüfus başına en yukarı 65 ve تنها vilayetlerde nüfus başına en aşağı 13 guruş isabet ettiği anlaşılmıştır.

Şu haberlerin ikisi birbiriyle karşılaştırıldığı halde hazine-i devlet mürettebatının Hüdavendigar ve Ankara vilayetleri gibi arazisinin kuvve-i inbatıyesi bire beşten erna mahsul verecek mertebede olan bereketi orta mahallerde bire on derecesinde artacağı anlaşılır.

Memalik-i Osmaniye’nin bire yüz kadar ve ondan ziyade mahsul yetiştirmek gibi bir hassa-i imtiyazıyeyi haiz olan mahallerinde ise edilecek fedakarlığı göre na-mütenahi bir surette iradları tezayid edeceği neticesini netice-i evveli tazmin eder.

Memalik-i Osmaniye ziraat memleketidir ve hala ormanlar ve akarsuları ve gölleri ve denizleri ahalisinin her türlü mesaisi ücretlerini kat kat tazmin edecek kadar havas-ı tabiiyi haizdir. Burada ceman ve ferdan çalışmamak intihar ad olursa sezadır.

Binaenaleyh muhacirin-i İslamiyeye ekmek biçmek için bolca arazi verilmelidir. Çiftçilik yeni usullerini bilmeyenlere bunları yavaş yavaş öğretmelidir ve yeni çiftçilik aletleri olmayanlara bunları tedarik için yardım olunmalıdır. Yollarını da kısım kısım yapmaya başlayarak müraselat-ı umumiyelerini teshil ve temin etmelidir.

Anadolu Demiryolunun İki Yakası

Bu demiryolunun iki kenarında boydan boya boş yerler vardır. Bunların mamur olması mülken ve malan lazımdır. Buralara muhacirlerin yerleştirilmesi idareten ve mashalatan elzemdir. Buraların tab’an imara istidadı da vardır.

Şu lüzum ve ehemmiyete ve tabiatın istidadına mebni boş yerlerin muhacirin yerleştirilerek ecnebi karışacak kadar aralıkta bir karış yer bırakmayarak mamur olmasına delalet eylemek vatana ve millete ve hazine-i devlete pek büyük bir hayırlı hizmettir. Bu yolun birçoğu Ankara vilayetinden geçtiği gibi bu boş yerlerde yine bu vilayetin yol

boylarındadır. Vali Beyefendinin bu hayırlı iş için gayret ve himmet buyuracaklarını hamiyet ve vazifeperverliklerinden umarız. İmza: Hocaade Abdurrahman.

Politika: Bulgaristan'ın İstiklali

“Bundan 3-4 gün evvel Viyana'dan çekilen telgraf haber veriyordu: Rusya'nın, Bulgaristan'ı müstakil, başı başına bir hükümet olarak tanımaya karar vermiş, bunu Fransa ve İngiltere hükümetlerine de teklif etmiş, onlarda Rusya'nın bu teklifini kabule yanaşıyorlarmış. Bu haber İstanbul'da, Türkiye'nin her tarafında pek fena tesir etti. Gazetelerimiz türlü türlü fikirler, mütalaalar beyan ettiler. Bir takımı bu aralık beklenmeyen şu hadiseyi Kamil Paşa'nın iş başından ayrılmasının fena neticelerinden biri olduğunu iddia ettiler. Kamil Paşa'yı Sadaret'ten düşürdük ama işte Fransa ile İngiltere de bizden yüz çeviriyor. Rusya bunu tam fırsat bildi. Bulgaristan'ı nüfuzu altında bulundurmak emeliyle Devlet-i Osmaniye'nin rızası olmaksızın Ferdinand'ın krallığını, Bulgaristan'ın istiklalini tasdik ediyor. Devletin bu vaka yalnız hukukunu değil haysiyetine de pek dokunacaktır, dediler. Diğer bir takımı da Bulgaristan ile olan ihtilafımızın böyle fena bir neticeye ermesine sebep Kamil Paşa'dır, onun kayıtsızlığı, ihmalidir. 6 aydır leyte le'alle ile vakit geçirmemeli idi, dediler. Acaba Hangi taraf haklı? İşte herkes bunu muhakeme ederken devletin bu işte de duçar olacağı güçlüğü düşünerek kederlenmekte iken birbirine muhalif birçok telgraflar daha geliyordu.

Öbür taraftan Bulgaristan Bulgarları, Sofya gazeteleri kendi kendilerine gelin güvey oluyorlar, düğün dernek yapıyorlardı. Bulgar ajansları dünyanın her tarafına telgraflar yağıdırıyorlar. Bulgaristan istiklali, krallığı, meselesine artık olmuş bitmiş bir şey gibi bakılması lazım geleceğini haber veriyorlardı. Bunu Rusya'nın teklifi üzerine İngiltere ve Fransa'nın tasdik etmiş olduklarını ve pek yakında, bir iki gün içinde diğer hükümetlerin de tasdik edeceklerini iddia ediyorlardı.

Fakat son telgraflar, haberler gösterdi ki iş öyle değilmiş. Bulgar komşularımız her işte olduğu gibi bunda da ziyadece acele etmişler.

Bu iş hakkında İstanbul'daki Rus elçisinin Petersburg'dan aldığı ve Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya tebliğ ettiği telgrafta şöyle deniliyor: Bulgaristan Prensi Ferdinand, Çar'ın geçen gün vefat eden amcasının cenaze alayında bulunmak istedi. Müteveffanın zevcesi de Prens'in bu arzusunun kabulünü Çar'dan rica etti. Çar tabii böyle bir arzuyu reddedemedi. Bununla beraber sarayda Prens Ferdinand'ın, son zamanlarda ahz ettiği

unvana göre ihtiram görmesi tabiidir.

Osmanlı Hükümeti kendisiyle Bulgaristan'ı özleştirmek için Rusya'nın araya girmesini esasen kabul etmiş idi. Prens Ferdinand hakkında sarf-ı nezaket icabından olan bu muamelede hukuk-u Osmaniye'ye dokunacak bir şey görmeyeceğinde şüphe yoktur. Ümit ederiz ki Bab-ı Ali ile başladığımız müzakerede muvaffakiyet hasıl olur da Bulgaristan'ın istiklali meselesi de nihayet bulur.”

Roma'dan, Sofya'dan başka taraflardan çekilen telgraflarda gösteriyor ki Fransa, İngiltere bizden yüz çevirmişler. Rusya'nın şu son hareketinden memnun değiller. Bulgaristan'ın istiklalini, Ferdinand'ın kendi kendine takındığı Çar unvanını ancak Osmanlı Devleti'yle uzlaştıktan, onun hakkını ödedikten sonra tasdik edecekler.

Bulgaristan istiklalini olmuş bitmiş gibi göstermiş olan Sofya gazeteleri bütün yazdıkları boşa çıkınca epeyce güç bir mevkide kaldılar. Şimdi tevilata girişiyorlar. Bakınız Yunanlardan “Dan” Gazetesi bu yanlışlığı nasıl izah ediyor:

“Dan” Gazetesi itiraf ediyor ki, istiklal meselesini ilan hususunda acele etmiştir. Çünkü hükümetin resmen bundan haberi yok imiş. Prens'in bu babdaki kararının politikaca sebepleri varmış. Prens, Avrupa kabinelerince Bulgaristan'ın istiklali ve kendisinin krallık unvanı hakkında müzakere edilmekte olduğunu biliyordu. Grandük'ün vefatından istifade ederek işi daha çabuk bitirmeyi düşünmüş.

Prensin Petersburg'dan aldığı haberler prene İngiltere ile Fransa'nın vesair devletlerin muvafakati alındığı, sin Petersburg'da bir kral gibi kabul olunacağını bildirmiş, prens bu haberi derhal Yanbolu'da bulunan Bulgar reisi nazırına yazmış, o da karısını (?) sevindirmek için bu haberi gizlememiş, ona söylemiş, madem Melyanof ise derhal Vrema Gazetesi idarehanesine malumat vermiş. Vrema Gazetesi de ilave-i mahsusa ile ortalığa yaymış.

Sofya Gazetesi sözlerine şu vecihle nihayet veriyor. “İşte Bulgaristan Krallığına ait bütün malumat budur.”

Bütün bu tafsilattan anlaşılıyor ki Avrupa'nın Bulgaristan'ın istiklalini ve Ferdinand'ın krallığını ancak Osmanlı Devleti'nin rızasıyla tasdik etmek hususundaki kararı değişmemiştir.

Politika

Tonguç henüz yeni doğmuştur. Daha kimse ile peyda meveddet etmemiş ve kimseye de husumet bağlamamıştır. Fikri saf, kalbi pak, lisanı sade ve bitarafanedir. Şuracıkta kari'lerine ahval ilimden bahsederken o ahvali nasıl görürse öyle yazacak, hiçbir devlete meyl göstermeyecektir. Vatan anasına hangi devlet hayırhavahlık gösterirse o devlet onun dostu, hangisi zarar getirmek isterse düşmanıdır. “Tonguç” memleketin selametini hiçbir devletin himayetinde aramak istemek. Büyüklerden işittiğime göre politikada insaniyet yoktur. Her devlet kendi faydasını gözetir. Bugün falan devlet bize dost imiş. Pek ala fakat bu dostluğa mukabil sade ona yaranıp da başka devletleri gücendirmemeliyiz. Bize dost görünen devletin yarın başka bir devletin dostluğunda daha ziyade fayda görünce bize yüz çevirmeyeceğini kim bilir. İşte bunun için Tonguç her şeyi olduğu gibi, anladığı gibi yazacak, anlayışında hata olursa tecrübesizliğine bağışlansın. Tarafgirliğine hükmedilmesin! Bunlar böylece malum olunca bugün biraz Bulgar krallığı meselesinden bahsedelim:

32 sene evvel Rusya'nın Türkiye ile açtığı muharebeden sonra türeyen Bulgaristan kah tabi kah müstakil geçiniyordusa da esasen her hususta müstakil idi. Devletlerle ticaret muahedeleri akdetti. Ecnebi hükümetler nezdine siyasi memurlar yolladı. Hülasa tıpkı müstakil hükümetler gibi hareket etti. Sade Türkiye'ye çok gümrük vermeden mal göndermek için tabi sıfatını takındı. Bu yüzden çok karlı idi. Lakin Osmanlılar 11 Temmuz'da hürriyete kavuşunca Bulgarlar bu tabiiyet kaydından kurtulmak istediler. Prens Ferdinand'da kral tacı takınmaya çok heves ettiğinden Bulgaristan ilan istiklal etti. Fakat başka devletlere tanışmadığı için bu işte yoldaşı olan Avusturya'dan başka bütün devletler Bulgaristan'ın, bari devlete olan borçlarını ödemesi lazım geldiğini ihtar ettiler. Bulgarlar sade 82 Milyon vermek istiyordular. Devlet ise 125 milyon alacağı olduğunu söyledi. Bu aradaki farkı müzakere ediliyor iken Rusya araya girdi. Bu farkı başka yolda ortadan kaldıracak bir teklifte bulundu. Osmanlı Devleti, Rusya'ya olan tazminat borcunu ödeşmek üzere başka bir teklif ile cevap verdi. İş bu yolda düzelecek gibi görüldüğü, herkes bu ümitte bulunduğu bir sırada Grandük Vladimir'in cenaze alayı meselesi çıktı. Prens Ferdinand'ın bu cenazede hazır bulunması icap ediyordu. Lakin kral gibi kabul olmak şartını koştı. Çar'da bu şartı hasımlarının ısrarı ile kabul etmiş. Halbuki bu

muamele Rusya'nın evvelce sözleştiği devletlerden ayrılıp da Bulgar Krallığını tasdik ettiği fikrini uyandırdığından bütün devletler bu işi hoş görmediler, Bulgar Krallığı, Osmanlı Devletince tasdik edilmedikçe Rusya'ya uyamayacaklarını bildirdiler.

Rusya Hükümeti sözde Bulgaristan Krallığını daha şimdiden tasdik etmediğini, yalnız akrabasının hatırı için Prens Ferdinand'ı kral gibi kabul edeceğini beyan ediyor. Rusya Hükümeti devletleri böylece avutmaya çalışıyorsa, İngiltere Hükümeti de Osmanlılara dostluğunu bir kere daha ispat için Rusya ile Devlet-i Aliyye arasındaki müzakerelerin bir gün evvel neticelenmesi maksadıyla araya girmiş. Bulgaristan'ın vereceği paraya devlet tarafından 750.000 ile 250.000 arasında bir para eklenerek uzlaşmaları teklif etmiş. Bakalım Rus komşumuz ne diyecek. Avusturya ile de uzlaşıldığı için Balkan gürültüleri bizim başımızdan kalıyor gibi duruyorsa da galiba Sırbie ve Karadağ taraflarında fırtına kopacak! Devletler oralarındaki kara bulutları görerek Belgrad'da tekrar nasihat vermek istiyorlar bakalım Sırlar dinleyecek mi?

Dobruca'da İslam Muhacirlerinin Emlakı: (Sayfa 1) Dobruca'da İslam muhacirlerinin ellerinden alınmış olan emlak karşı Romanya Hükümeti tarafından tazminat verilmesi kararlaştırılmış ve bunun için bir defterde yapılmıştı. Ticaret muahedesini tezekküre memur Romanya delegeleri gelince iş sağlamlanacaktır.

Tonguç, 14 Şubat 1324 / 27 Şubat 1909, Nr. 4

Politika: Rusya-Bulgaristan

Herkes bilir? Ki pek eski zamandan beri Rusya, Türkiye'yi ortadan kaldırmak için birçok çarelere başvurmuştur. Her defasında karşısına İngiltere çıkmış, Rusya'nı bu arzusunu mümkün olduğu kadar geri bırakmıştır. İngiltere'nin bu husustaki gayretine sebep Hindistan'a sarkıntılık etmemesi için karşısında daima kuvvetli bir Türkiye bulundurmaktır.

Fakat Türkiye, İngiltere'nin bu gayretine karşı daima yabancı kalmış, kuvvetlenecek yerde zayıflamak için var kuvvetiyle çalışmıştır. İşte Türkiye böyle kuvvetini kaybederken diğer cihetten Rusya, Türkiye'deki milletler arasına nifak tohumu ekerek onları birbirine düşürmüştür ki bunun neticesi olarak Türkiye'den ayrılmış ufak hükümetler meydana gelmiştir.

Bu hükümetler içinde Rusya'nın en ziyade meydana çıkmasına çalıştığı,

fedakarlıklar ettiği hükümet Bulgaristan beyliği idi.

Bulgarlar bizden ayrılıp da işlerini kendi kendilerine görmeye başladıkları zamandan yani 32 sene evvelinden şimdiye kadar birçok politika farklarına ayrılmış her biri başka başka yollardan giderek başka hükümetlerle dost geçinerek memleketlerini ilerletmek büyültmek için çalışmışlardır.

İşte bu politika fırkalarına baş olanlardan Bulgaristan'ın hangi devletle hoş geçinmesi el ele vermesi lazım geleceğini en evvel anlayan Liberal Fırkası Reisi Müteveffî Stanbulof olmuştur.

Bu zat Rusya'nın Bulgaristan'ı meydana çıkarmak için sarf ettiği emekler Bulgarların faydasına olmadığını, belki Bulgaristan'ı kendisine bir lokma olarak hazırladığını pek iyi anlamıştı. Bunun için Rusya'ya değil, komşusu olan Türkiye'ye elini uzattı. Bulgaristan'ın ilerisini Türkiye ile iyi geçinmekte gördü. Fakat Rusya hiçbir vakit buna razı olamazdı. Çünkü Bulgarlar Osmanlılarla birleşirlerse Rusya'nın parlak emelleri birden sönecekti.

Rusya buna bir çare düşündü. Rusya'da tahsil etmekte bulunan Bulgar gençlerinin zihnine Panslavizm (Slavların birleşmesi) fikrini koydu bu gençler tahsillerini bırakıp memleketlerine döndükleri zaman hemşehrilerine Rusya'dan armağan olarak bu fikri getiriyorlardı.

Yavaş yavaş bunlar Bulgarlar arasında yayıldı. Nihayet Rusufil? denilen Rusya taraftarı bir politika fırkası meydana çıktı. İşte o zaman Rusya biraz geniş nefes aldı. Çünkü Bulgarları kendi kucağına atmak için yine Bulgarlardan bir partiye sahip olmuştu.

Her fırsat düştükçe Bulgarları kucaklamaya koşan Rusya, Bulgaristan'ın istiklali üzerine Türkiye'ye vereceği para meselesini de gözden kaçırmadı.

Güya Türkiye ile Bulgaristan'ın arasını bulup Balkanlarda bir gürültü çıkarmamak için fedakârlık edeceğini ortaya sordu. Çünkü Bulgaristan istiklal meselesinde Avusturya ile uzlaşmış Rusya'dan uzak kalmıştı.

Bittabi Rusya bunu çekemedi. Bunun için bir parça fedakarlık ederek Bulgaristan'ı hoşnut etmek, kendi tarafına çekmek istedi. Sonra bu kadarını az gördü.

Prens Ferdinand'ı, Grandük Vladimir'in cenaze alayında bir kral gibi kabul etti. Fakat bilemeyiz Rusya'nın Bulgaristan'a gösterdiği bu kolaylıklara, bu iltifatlara

Stambulof gibi ilerisini gören Bulgar vatanperverleri ne gözle bakmaktadır?

Bize kalırsa Bulgarlar en ciddi dostu Petersburg'da değil ancak İstanbul'da bulabilirler.

Tonguç, 15 Şubat 1324 / 28 Şubat 1909, Nr. 5.

Tensikat

Hürriyetin ilanı gününden şimdiye kadar en ziyade kulaklara çarpan bu söz tekrarlandıkça bütün hükümetten geçinenler telaşa düştü, hatta bazı dairelerde hatırı sayılır gürültüler bile oldu. Bu günlerde ise bütçe meselesi yine tensikat sözünü meydana çıkardı.

Memurlar, katipler halecan içinde. (Acaba kadrodan dışarıda mıyım?) Sualini zihninde tekrarlayarak meyuş... Şüpheli bir surette işlerine gidip, geliyor.

Hepsi açıkta kalmaktan korkuyor.

Hakları da var. Çünkü küçük yaşından beri bir kalemde, bir iş başında çalışarak geçinmeye alışmış; öğrendiği işten başka bir şey elinden gelmez bir memur kolundan tutulup dışarıya atılırsa çoluğuyla, çocuğuyla aç kalır.

Şu hâlde bütçemizde gelirimizle giderimizin karşılaşması için aciz, zavallı hükümet memurlarımızın, katiplerimizin maaşlarını azaltmak; yahut bütün bütün dışarıya atmak çaresine baş vurursak bilmeliyiz ki zaten pek sefil pek biçare olan halkımız arasına binlerce de memuriyet düşkünleri, bir çok perişan aileler daha ilave etmiş olmaktan başka bir şey yapmış olamayız.

Gerçi bu suretle bütçemizde gelirimizle masrafımız belki karşılaşır; fakat bu yüzden sefil, aç kalacak memurlar, katipler çocuklarını istikbal için yetiştirmezler; terbiye edemezler. Bu cihetle bu mülke, bu millete ancak kendilerinden fayda gelmesini umduğumuz vatan evladından birçoklarının bilgisiz, görgüsüz hatta ahlaksız kalmalarına meydan verilmiş olacaktır ki kazanılacak birkaç milyon lira ile bu cahil ve ahlaksız çocuklarımızın vatana açacakları yaray sarabilmek pek pek müşkül hatta mümkünsüzdür.

Şimdiye kadar birçok hayırsızlara, soygunculara para yetiştirirken bir taraftan da hükümetteki fazla fazla memurlara maaş veren millet bir müddet daha o maaşı hem kendinin hem vatanının selameti için vermekte devam edebilir ve etmelidir.

Bize kalırsa tensikata memurların, katiplerin maaşını azaltmak yahut bütün o

zavallıları sokağa atmak suretiyle başlamamalıdır. Her daire evvela işlerini düzelttikten, az adamla çok iş görebilmek yollarını bulduktan sonra kullanacağı memurların, katiplerin kaç tane olacağını bunlara kaç gurus verileceğini kararlaştırmalı. Defterini yapmalı.

Bu defteri bir köşeye koymalı. Sonra taşralarda açılacak memuriyetlere bu deftere göre açıkta kalması lazım gelenleri göndermeli bir taraftan da vefat edenlerin yerine kimse alınmamalı.

İşte bu suretle kimse açlığa, yoksuzluğa düşmeksizin tensikat yapılmış olur. Yahut Mösyö Loran'ın geçenlerde kulaktan kulağa işitilen teklifini yapmak, açığa çıkarılacak memur ve katiplerin 10 senelik aylıklarını (birden borç olarak) vermek yolu da var. Mümkünse bu pek iyi bir iştir. Çünkü bu suretle memleketimize dışarıdan birçok para girer. Hükümetten geçinenler bu paradan ele geçirecekleri sermaye ile alışverişe başlarlar. Bu yüzden memleket faydalanır.

Hülasa: Bütçenin açığını ellerinden iş gelmez birçok zavallıları hükümetten çıkarmakla değil ahalimize kazandırmakla, çiftçilerimizi zengin etmek suretiyle kapatmaya çalışmalıdır.

Tonguç, 16 Şubat 1324 / 1 Mart 1909, Nr. 6.

Politika: Sırp Meselesi (1)

Bulgaristan'ın istiklali, krallığı ve bu sene herkesin Avusturya-Macaristan'la birleştirilmesi meseleleri ile beraber ortaya bir de Sırp meselesi çıktı. Bu mesele şu son günlerde pek ziyade ehemmiyetlendi. Bir derecedeki bütün Avrupa'yı telaşa düşürdü. Çünkü devletler arasında bir muharebe çıkmasına sebep olabilirdi. İşte bu meselenin esasını nasıl meydana aldığını ve şimdi neden ibaret olduğunu, gazetemizi okuyanlara dilimizin döndüğü kadar anlatmaya çalışacağız.

Esasen Sırp meselesi, yeni bir şey değildir. Yüz seneden ziyadedir ki, aralık aralık baş göstermiş, politika alemini meşgul etmiştir.

I. Sultan Murad'ın Sırp ordularını perişan etmesi, o büyük Kosova Muharebesini kazanması üzerine Sırp Krallığı mahvoldu. Sırbistan, Devlet-i Osmaniye'nin eline geçti. Bütün Sırp lar Osmanlı reayası oldu. Yalnız yarım milyon kadar Sırp Macaristan'a hicret ettiler. 1800 senelerine kadar Sırp lar pek baş kaldıramadılar. Bununla beraber Devlet-i Osmaniye'yi kuvvetten düşürmek için ona gaileler çıkarmak politikasını tutmuş olan

Rusya Hükümeti; daha 1774 senesinde Kaynarca Muahedesini Bab-ı Ali'ye imza ettirdi ki bununla Sırlara da birtakım müsaadeler verilmesini kabul ettirmişti. Rusya istediğini meydana getirmek için birkaç sene, yavaş yavaş Sırları ayaklandırmaya çalıştı. Nihayet 1804 senesine doğru Petro Karacorceviç Rusların teşviki ve parası ile bir hayli adam topladı devlete karşı isyan bayrağını açtı. Bu adam⁴⁴ vaktiyle Avusturya ordularında askerlik etmiş ve baş çavuşluğa kadar ilerlemişti. Bunun için arkadaşları kendisini sergerdeliğe münasip gördüler.

Karacorceviç, 8-10 sene kadar ihtilaller, karışıklıklar çıkararak devleti uğraştırdı. Fakat kendisini çekemeyen ve yerine geçmek isteyen başka bir Sırp Miloş Obrenoviç tarafından öldürtüldü. Miloş, Bab-ı Ali'ye bunu bir hizmet gibi gösterdi. Fakat az sonra o da ihtilalcilere baş oldu. Petersburg'la mektuplaştı. Birçok entrikalar çevirdi. İstanbul'a adamlarından birkaçını gönderdi. Devlete sadakatten ayrılmamaya söz verdi. Nihayet Rusya'nın yardımıyla Bab-ı Ali Miloş'u devlete tabi Sırp Bey'i gibi tanıdı. İşte o zamandan bugüne kadar Sırbistan birkaç kere Obrenoviçlerden Karacorceviçlere ve berikilerden ötekilere geçip durmuş ve daima Rusya veya Avusturya entrikasına alet olmuştur. Miloş, Rus politikasına açıktan açığa hizmet etmekten çekinmediği için Avusturya, kendisine düşman oldu. Birtakım entrikalarla halkı aleyhine çevirdi, onu hal' ettirdi. Yerine geçen oğlu Milan ancak 6 ay yaşadı. Milan'dan sonra Bey tayin olunan kardeşi Mihaylev'de (Yedi yaşında idi) dikişi tutturamadı. Obrenoviç familyası büsbütün Sırbistan'dan kovuldu. Sergerde Petre Karacorceviç'in oğlu Alexander ahali tarafından Sırp Bey'i ilan olundu. Devlet tarafından da kabul ve tasdik edildi. Alexander Karacorceviç devlete sadakatten ayrılmadı. Avusturya ile de iyi geçindi. Fakat işte bunun için Rusya, kendisine düşman kesildi. Ahaliyi birçok uğraşarak aleyhine çevirdi. İhtilal çıkarttı. Alexander, ihtilalcilerin elinden ancak Belgrad Kalesi'ne, Osmanlı askerinin himayesine sığınarak kurtulabildi.

Sırp Millet Meclisi 20 sene kadar Sırbistan'a ayak atmamış, Romanya'da kalmış olan Miloş'u tekrar bey ilan ve Belgrad'a davet eyledi. Miloş, ikinci defa olarak 3,5 sene kadar hükümet ettikten sonra vefat etti. Yerine oğlu Mihaylo geçti.

⁴⁴ Karacorceviç Sırbistan'ın Çoperya (Köprü) kasabasında çobanlık etmekte iken bir Müslümanı öldürmüş, kaçmaya mecbur olmuş idi. Babası, karısı, bir çocuğu ve bir kardeşiyle beraber Belgrad'dan Tuna'ya geçip Macaristan'a gideceği sırada babası her neden ise gitmekten pişman olur Petro'yu da bırakmamak ister, Türklere işi haber vermeye kalkışır. Petro korkar, ele geçmemek için yanındaki arkadaşına der babasını katlettirir.

Mihaylo genç, Avrupa terbiyesi görmüş malumatlı çalışkan idi. Askerlikten de anlardı. Sırbistan için (Avrupa ordularını taklit ederek) bir ordu yapmaya çok çalıştı. Sırbistan kalelerinden beşinde Osmanlı askeri vardı.

Bab-1 Ali kaleleri Avrupa'nın araya girmesiyle Sırp Hükümetine terk etti. Osmanlı askeri Sırbistan'dan büsbütün çıktı ki bu Mihaylo için büyük bir muvaffakiyet idi.

Osmanlı askeri kaleden çıkar çıkmaz Mihaylo'nun düşündüğü şey Sırbistan'ın hududunu genişletmek çarelerini düşünmek oldu. Bu işte Sırbistan'la birlikte hareket edecek bir küçük hükümet daha vardı: Karadağ, evet, Karadağ'da Sırbistan gibi (yine Rusya'nın yardımıyla) 60 seneden beri Osmanlılarla uğraşıyordu.

Sırp ve Karadağ prensleri aynı fikirde idiler. Emelleri mutlaka Bosna-Hersek kıtalarını elde etmek idi. Bu işte Slavların hamisi olan Rusya'nın yardımı da tabii idi. U tatlı hülyaları hakikate tahvil edebilmek için münasip zaman ve fırsat bekleyen Mihaylo hiçbir şey yapamadı. Çünkü bir gün bir ormanda araba ile dolaşırken, hasmı olan Selale'nin Karacorceviçlerin adamları tarafından katl olundu. (Sonra var).

M. Servet, Tatar Kardeşlerimizle: Biraz Konuşalım (Sayfa 3-4): Bugün sizinle biraz konuşmak, tanışmak istiyorum. Sevgili “Tonguç”umuz da vasıta olacaktır. İyi kötü Tonguç’a milli duygularımızı uyandıran bazı şeyler yazdım. Bilemem, sizde bu ne kadar kıymet bilmeklidir ki aslında hiçbir değeri olmayan o dağınık yazılara bir ehemmiyet vererek bu aciz kardeşinizin yüreğini kendinize şiddetle bağladınız. Hayır, böyle bir rabıta hemcinslerimizle aramızda eskiden beri vardır, yalnız Tonguç bize birbirilerimizi daha iyi tanıtmak, daha çok sevdirmek, düşüncelerimizin, isteklerimiz bir olduğunu bildirmek için en iyi bir vasıtaadır.

Hepimiz biliyoruz ki namusluca çalışarak bahtiyar olmak tatarların en birinci isteğidir. Biz tatarlar çalışmayı sever, bu dünyanın her türlü tadını çalışmakta bulur bir kavimiz çalışmak bize atalarımızdan miras kalmıştır. Öyle bir miras ki hiçbir zaman bitmez tükenmez, dünyanın her saadetini hazırlar. Allaha çok şükür, işte bir cemiyet yapıldı ki çalışmak için bize yol gösteriyor. Bizi ileriye doğru götürüyor. O halde bizim payımıza düşen gayrettir. O mübarek atalarımızın hayırlı oğulları olduğumuzu aleme göstermek için gayrettir.

Kırım'da Kazan'da hüküm süren atalarımızın ne büyük, ne çalışkan, ne akıllı kişiler olduğunu elbette bilirsiniz. Eğer bilmeyenler varsa Tonguç bunları size öğretmeyi üstüne

alır. Büyük atalarımızdan olup Rus ülkesinde ta Moskova'ya kadar ileri gidip Moskova Grandükese denilen hükümdarları vergiye bağlayan Devlet Girayların pek namlı şair Namık Kemal Bey, Cezmi namındaki eseriyle büyüklüğünü yaza yaza bitiremediği Adil Girayların Kırım'ın en cesur hanlarından olup IV. Sultan Mehmed zamanında olan Eğri kavgalarında akıncı askerleriyle Osmanlı Devleti'ne yardımlar etmiş olan ince duygulu şair Gazi Girayların hayatlarının tarihini, tercüme-i hallerini her zaman çalışmayla geçirdikleri zaman hükümetlerinin vakalarını hep Tonguç'ta göreceksiniz. Bu Giraylar çok güzel şiirler, yazılar yazarlar idi. Devlet Giray'ın aşağıdaki beyti çok güzel bir Türkçedir:

Yakasın Sadçak Eden Birin Gelek

Gelsin İçeri Nelesidir Belbelek?

Bundan 150 sene evvelki söylenen böyle bir beyti şimdiki şairlerimizde bile söyleyebilen pek az yazılan askercesine şiirleri geçenlerde Ahmed Midhad Efendinin verdiği bir konferansta okunduğu zaman pek ziyade alkışlanmıştı. Bunlardan maada çiftçi kardeşlerimize bir hizmet olmak üzere Tonguç'ta çiftçiliğe dair fenni yazılar ve bazen milli şiirler göreceksiniz. Hasılı Tonguç'a tatarların terakkileri için, duyguları için her şey yazılacaktır. Beni pek çok gayrete getiren hemcinslerime şu aciz kalemin açık sözleriyle gücüm, kuvvetim yettiği kadar hizmet etmek en birinci arzumdur. Elbette kusurlarım olacaktır. Onu da sevgili kardeşlerim bağışlar.

Tonguç, 17 Şubat 1324 / 2 Mart 1909, Nr. 7.

Politika: Sırp Meselesi (2)

Alexander Karacorçeviç, Mihaylo Bey'in vücudu kaldırılması üzerine tekrar Sırp tahtına geçmek ümidinde idi. Zira Mihaylo'nun evladı yok idi. Yeni bir bey seçmek için, Eskopişine'nin? 3 güne kadar Belgrad'da toplanacağını ilan etti. Şu halde Karacorçeviç'in yeniden Sırp beyi intihab edileceği muhakkak gibi idi. Fakat Harbiye Nazırı Belaznevaç ki, Obrenoviçlerden bir kız ile evlenmişti.

Başvekil Ristiç ile uyuşarak işi başka kalıba döktüler: Miloş'un kardeşlerinden birinin torunu olup tahsil için Paris'te bulunan Milan'ı Sırp beyi ilan ettiler. Milan, 14 yaşında bir çocuk idi. Ristiç ile Belaneviç naip sıfatıyla Sırbistan'ı 4 sene kadar idare ettiler. Milan 18 yaşında, hükümet işlerini ele aldı. Birkaç ay sonra İstanbul'a gelerek padişahın huzuruna kabul olundu. Avrupa payitahtlarını ziyaret etti. Sultan Aziz kendisine

pek iltifat etmemişti. Yalnız Sadrazam Hüseyn Avni Paşa tarafından bir ziyafet çekildi. Arzu ettiği bazı küçük imtiyaz ve faydaları elde edemedi. Mesela Sırbıye’de şimendifer yapılmasına müsaade istedi. Ve Drin nehrinin Sırbıye tarafında bulunduğu halde ahalisi İslam olduğu için Bosna vilayetine tabi kalmış olan küçük Zvotik köyünün Sırbistan’a, Sırbistan idaresine terkini rica etti.

Bab-1 Ali tabii hepsini reddetti. Genç Milan gayet haris idi. Bütün Avrupa payitahtlarını dolaştı. Kendisinin emelleri, düşünceleri hakkında Avrupa’nın ne dereceye kadar müsaade veya yardımını alacağını yokladı. Bahusus Viyana ve Petersburg saraylarında bu emeller, tasavvurlar üzerine uzun uzadıya konuşuldu; Milan tabii Viyana’da başka, Petersburg’da yine başka türlü lisanlar kullanmış idi. Milan her halde Petersburg’dan vaadeler almıştı. Bir Rus miralayının kızı Prens Keşfonatalya? ile evlenmesi kendisini Rusya’ya daha ziyade yaklaştırdı.

Karadağ Prensi Nikola’nın vaktiyle Sırp Bey’i Mihaylo ile kararlaştırdıkları şeyleri mevki-i icraya koymak zamanı gelmiş olduğuna hükmettiler.

Karadağ ile Sırbıye, devlete isyanlarını ilan ettiler. Sırp askeri Niş ve Zayçar taraflarından Sinyeri’ni açtı.⁴⁵ Karadağ askeri de Sırp generallerinden Beli Marakoviç’in kumandası altında Hersek’e asker soktu. Osmanlı orduları Sırbistan’a ve Karadağ’a girdiler. Sırplar Osmanlı askerlerinin ateşine 10 gün bile dayanamadı. Hemen her yerde bozuldular. Fırkalarımız Sırbıye’nin içlerine, Alacahisar taraflarına kadar ilerledi. Avrupa araya girmesi idi, az günde Belgrad’a yetişeceklerdi.

Sırbıye, muharebede yenilmek ile beraber hiçbir şey kaybetmedi. Avrupa’nın bahusus Rusya’nın tavassut, himayesi sayesinde yine eski hududunu muhafaza etti. Fakat diğer bazı sebeplerle beraber asıl muvaffakiyetsizlik ve bir de Karadağ meselesidir ki 5-6 ay sonra, Rusya Çarı II. Alexander’i Osmanlı Devleti’ne karşı çoktan beri düşünmekte olduğu muhabereyi ilana sevk etti.

Rus muhaberesi Osmanlı Devleti için pek fena neticelendi. Pek büyük bir felaket oldu. Lakin bundan Sırbistan ile Karadağ ümit ettiklerinden çok az fayda gördüler. Vaka

⁴⁵ Sırp askerini, Kral Milan, Rusya’dan gönderilmiş olan Genaral Çernayif’in kumandasına bırakmıştı. Bu muharebede birçok Rus gönüllüleri bulundu. Ruslar gerek Sırlara gerek Karadağlılara hem para hem top tüfek ile haylice yardım ettiler. Çernayef: Rus generallerinin birçoğu gibi, sarhoş bir adam idi. Kumandanlıkta hiçbir hüner gösteremedi. Sonraları Rusya Hükümeti tarafından Türkistan taraflarına memur edilmiş ve 1899’da vefat etmiştir.

Niş sancağı Sırbistan'a verildi. Karadağ'da biraz büyütüldü ise de Berlin Muahedesi bu Bosna-Hersek'i Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin idaresi altına (vaka muvakkat kaydıyla) verdi.

Meselenin, Berlin Muahedesinden sonraki safhaları ile Sırbistan ve Karadağ'ın son 30 senelik vakayını da ikinci makalemizde yazacağız.

Serseriler

Yeri yurdu belli olmayan, işsiz, güçsüz başı boş gezenlere serseri derler. Dünya'nın her tarafında olduğu gibi memleketimizde de birçok böyle işsiz, yurtsuz adamlar vardır.

Bahusus Hürriyetin İlanı'ndan sonra İstanbul hapishanesi boşaldı. Dışarlardaki serseriler de İstanbul'a doldu. Adedi Sadrazam'ın Meclis-i Mebusan'a yazdığı tezkerede gösterilen miktara, 10.000'e vardı.

Hükümet, bunlar hakkında alelacele bir nizamname yaptı. Tasdiki için Meclis-i Mebusan'a yolladı. Çünkü Sadrazam yine o tezkeresinde İstanbul'daki hırsızlıkların, fenalıkların hepsini o serseriler yapıyor demişti. Bu fenalıkların önünü almak için serseriler hakkında bir nizam yapmaya lüzum görülmüştü.

Şimdi nizamname Meclis-i Mebusan'ın Adliye Encümeni'nde.

Encümen'in dünkü toplanmasında bu nizamname okunmuştur. Bunda deniliyor ki bir kimsenin geçineceği olmaz, çalışmaya kudreti yettiği halde bir ay müddet bir iş tutmaz, iş bulmaya da çalışmazsa bu adam serseridir. Hükümet onu tutar mahkeme eder. Neticede serseri olduğu anlaşılınca ceza olarak umum için yapılan köprü, yol vesaire gibi işlerde iki aydan dört aya kadar işletir. Şayet bu cezayı yapmak mümkün olamazsa bir münasip yere sürülür. Mahkemenin vereceği bu hüküm istinaf ve temyiz olunamaz.

Yine nizamnamenin bir yerinde de 3 reye karşı 10 rey ile serserilerin dayakla cezalanması kabul edilmiş.

Şimdi tetkik edelim:

Nizamnamede serseri olduğu için dört ay angaryada kullanılan yahut sürülen veya dövülen adamlar niçin işsiz, yersiz kalmıştır?

Şüphesiz ki buna sebep memleketimizde yapacak iş olmamasıdır.

Eğer yapacak iş olsa elbette serseri denilen adam, aç, çıplak, mekânsız bir halde

yaşamaktan, sürünmekten ise bulunan işe dört el ile sarılarak beş on guruş kazanmak, karnını doyurmak, bir odada yatmak ister.

Demek oluyor ki esasen çalışmak isteyen bu adam iş bulamadığı için sokakta, işsiz bir halde kalmıştır.

Şu hâlde serseriliğin başlıcası para kazanacak işin bulunması demektir. Bunun için yokluktan dolayı iş bulamayan bu şahıs niçin cezalanmalıdır. İş bulunduğu halde çalışmaktan kaçan, tembellikten dolayı bir işin ucundan tutmayanlar ise iyi bir terbiye görmemiş, çalışmanın lüzumunu anlamamış olanlardır.

Bunun için evvela halkımıza iyi bir terbiye vermek çarelerini düşünmelidir. Biz itikadımızca serserileri cezalandırmak cihetini pek büyük bir haksızlık olmak üzere görürüz.

Zira her ceza bir mükafata karşılıktır. İyilik yolları açılmadıkça fena yollara gidenleri cezalandırmak hiçbir zaman doğru olamaz. Çünkü bir serseri kendisini mahakime eden hâkime:

İş bulunuz, çalışayım...

Diyecek olursa acaba hâkim efendi buna ne cevap verebilecek ve ne iş bulacaktır.

Şüphesiz: Hiç! Evet. Zira memleketimizde değil cahil, okuyup yazmak bilemeyenler, elinden bir sanat gelmeyenler hatta oldukça okur, yazarlar bile bu iş yoksulluğundan ekmek parasını kazanmaktan acizdir.

Bunun için hükümetin bir taraftan böyle serseriler hakkında nizamnameler yaparken diğer cihetten de işsizlere iş bulmak çarelerini düşünmeli ve bu babda bir dakika bile zayi etmeksizin ne yapabilecekse yapabilmelidir.

Serserileri dövmek ve dayakla cezalandırmak cihetine ise hiçbir zaman aklımız ermez. Öyle zannederiz ki insanlar hayvan gibi dayakla değil okutmakla, zihinlerini ilimle, marifetle cilalamakla terbiye olunabilir.

Eski hükümetimizin bu yoldaki terbiyeye ehemmiyet vermemesi yüzünden meydana çıkan fıkırsız, terbiyesiz adamları yeni hükümetimizin dayak terbiyeye kalkışması, pek garip bir şey olur.

Zira fenalık fenalıkla giderilmez.

Noksanlarımız 2: İttifaksızlık

Senelerce bizi birbirimizden ayrı tutan, yerleşmemizi istemeyen, bunun için evladı babaya, babayı evlada düşman eden hükümetin baskısı çok şükür 7 aydan beri üzerimizden kalktı. Hepimiz serbest nefes aldık. Birbirinden çekinenler, bir fenalık görmekten korkanlar yavaş yavaş yekdiğerine sokulmaya başladı. Fakat bu sokulganlık kuvvetli bir birleşmeyle neticelenemedi. Hep yine eskisi gibi birbirimizden zak yaşamakta devam ediyoruz. Yalnız şimdi bir fark var:

İki kişi birbiriyle görüşürken (Acaba hafiyemi? Ağzımdan bir şey kaçırırsam beni jurnal eder mi?) diye korkmuyor. İşte bu kadar.

Halbuki bize bu derecesi yetişir mi? Hiçbir zaman... Çünkü senelerden beri devam eden ittifaksızlığın, acı neticelerini ortadan kaldırmak; noksanlarımızı tamamlamak için bilhassa bizim birleşmeye pek çok ihtiyacımız var. Zira ayrı ayrı hiçbir iş göremeyiz. Birleşmek kuvveti, kuvvet her şeyi meydana getirir.

Bunun için her halde ittifak etmemiz elzemdir.

İşte bu lüzumu anlar ve yapar isek pek çok şeyler kazanır. Bilhassa bu birleşme her sınıf halk için olduğu gibi tüccar ve esnaf için de pek lüzumludur.

Çünkü tüccar veya esnaftan biri mağazası, dükkanı yanmak; iflas etmek; işleyemeyecek bir halde sakatlanmak gibi başına bir felaket gelse kendine yardım edecek hiçbir kimse bulamaz. Zavallı çoluğuyla, çocuğuyla sefaletе düşer. Halbuki her esnaf, her tüccar birleşmiş, bir yardım sandığı yapmış olsalar felakete düşen bu zavallının elinden tutacak, kaldıracak, ona eskisi gibi bir kuvvet, bir yardımcı bulunur; o da bu sefaletten kurtulmuş olur.

Bundan başka o birleşmenin bir faydası daha var, ki her esnaf, her tüccar birbiriyle görüşe görüşe Avrupa'dan getirdiğimiz bazı şeyler burada memleketimizde yapılabilmek çarelerini düşünür. İcabında sermayelerini birleştirir, bir fabrika açarlar, bu yüzden ise mülkümüzde birçok işsizler geçinir. Fenalıklar azalır. Para da memleketimizde kalır.

Her halde bütün esnafımızın, tüccarımızın ayrı ayrı birer yardım sandığı yapmaları, bu suretle hem kendilerinin hem memleketinin iyiliği için el birliğiyle çalışmaları ticaret ve sanat alemindeki noksanlarımızın tamamlanmasına büyük... pek büyük yardım eder.

Tonguç, 18 Şubat 1324 / 3 Mart 1909, Nr. 8.

Politika: Acemistan ve İngiltere

İran'da ihtilal gittikçe büyüyor, her tarafa yayılıyor. Son haberlerde şah Mehmed Ali artık ihtilalcilerle başa çıkamayacağını anlamış, İran meşrutiyet taraftarlarının en mühim merkezi olan İstanbul Encümeni ile uzlaşma müzakerelerine girişiyormuş. Bu haberin ne dereceye kadar doğru olduğunu kestiremeyiz. Fakat şah, bulunduğu mevkiin ne derece tehlikeli olduğunu, işin içinden başka türlü çıkamayacağını artık anlamış olsa gerektir.

Anlaşıyor ki İran uleması ilk o gece ihtilalcilerle birlik olmuş iken sonra hareketlerini değiştirmişler. İstibdatcılar sırasına geçmişler.

Malumdur ki İran'a yeni fikirler, şimdiye kadar pek girmemiş, efkar-ı medeniye bazı taraflarına girmiş olsa bile siyasi veya içtimai bir netice hasıl edememiş. Hükümet Şah istediğini yapabilir. Fakat umur-ı şer'iyeden başka adliye işleri de tamamıyla ulemanın elindedir.

Şah ve vükelası ile valiler ve müctehidler arasında, milletin teftişi, kontrolü olmaksızın idare edilmekte olan memlekette türlü türlü irtikaplar, fenalıklar eksik olmuyordu. Fakat bazı kereler İran Vükelası ile müctehitler arasında uyuşamamazlıklar olurdu. İşte bu gibi sebeplerden dolayı ulema hükümete gücendi. Hükümetin fenalığını, idarenin yolsuzluğunu ortaya koydular. Halkı hükümet aleyhine sevk ettiler. Ahali bundan istifade ile ıslahat ve Kanun-u Esasi istedi. O zaman Şah, Millet Meclisini tesis etti. Fakat Meclis-i Mebusan, Şahın elindenn ve müctehidlerin iktidarını azaltmak, memleketi fenalıklardan, milleti gadrdan, zulümden kurtarmak, lazım olan ıslahatı vücuda getirmek istedi.

Bu ise müctehidlerin işine geldi. Kuvve-i adliyenin ellerinden çıkmasını istemezlerdi kendi menfaatlerini tehlikeye koyan ıslahat teşebbüslerinin önüne durmaya lüzum gördüler. Şahı meclisi dağıtmaya sevk ettiler. O zamandan beri zalim Mehmed Ali'nin İran'da ne kadar kan döktüğü malumdur.

Bir kere hürriyet ışığı ile gözü aydınlanan bir milleti bir daha nurdan mahrum bırakmamak imkansızdır. Bu yolda zalimler ne kadar uğraşsalar, halkı sıkıştırsalar, muvaffak olamazlar, nihayet yenilerle yine nur hürriyet daha parlak bir surette meydana alır.

İşte İran'da da böyle olacağına şüphe yoktur. Zira ihtilal bugün memleketi baştan başa kapladı denilebilir.

İngiliz Hariciye Nazırının, Avam Kamarasında geçen gün söylediği şu nutuktan sonra Mehmed Ali Şah'ın büsbütün nevmid kaldığına şüphe yoktur:

“İngiltere Hükümeti Şah'a, hemen intihabları yapacak bir hükümet teşkil etmesini nasihat edecektir. Nasihatlarımıza çok kere kulak asmadığı için, meşrutiyet tesisi eylemedikçe İngiltere'nin hiç bu hususta kendisine yardım etmeyeceğini ihtar edecektir. Rusya ile İngiltere arasında İran şeylerince, esasen hiçbir güne ihtilaf yoktur.”

Mademki böyledir, şah milletin dileğine muradına karşı boyun ekmekten başka ne yapabilir.

Tonguç, 19 Şubat 1324 / 4 Mart 1909, Nr. 9.

Politika

Bosna ve Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı ve Bulgaristan'ın ilan istiklali zamanından beri politika ufuklarında türeyen kara bulutlar geçen hafta pek korkunç bir hale girmişti. Bütün Avrupa müthiş bir fırtına kopacağı kayısına düştü. Nasıl düşmesin ki Sırlar, Balkan yarımadasının başına açılan bu gaileler üzerine varlarını yoklarını top, tüfek, barut vesair muharebe levazımı yolunda sarf etmeye başlamışlardı. Sırbistan adeta bir barut ve dinamit debuyuna döndü. Bu debuyun ateş alması için küçücük bir kıvılcım کافی idi. İşte bu kıvılcım işin başlangıcında Sırlara yüz vermemiş olan Rusya'nın şimdi Slav yavruları üzerine kanadını yaymağa başlaması oluyordu.

Rusya'nın bu yolda hareket etmek istediği en evvel Prens Ferdinand'ı kral gibi kabul etmesi ile belli oldu idi. Sırbistan'ın da cürmüne bakmayarak Avusturya'yı ürkütmeye savaşması büsbütün şüpheyi davet etti. Muharebenin Avusturya ile Sırbistan arasından türeyerek Rusya'ya da ulaşmasından korkuldu. Hususan ki 1878 senesinde Avusturya ile imzaladığı bir ittifak muahedesi mucibince Almanya dahi müttefikinin yardımına koşmaya mecbur idi. Bu mecburiyeti bütün Avrupa bilir, Almanya dahi saklamıyordu. İş bu derece sarpa sarınca encamını kimse bilemezdi. Bütün Avrupa devletlerinin birbiriyle çarpışmasına yol açabilirdi.

Şu sebeple Fransa ve İngiltere, Sırlılara uslu oturmaları için nasihat verilmesine lüzum gördüler. Almanya'da buna razı olduysa da bu nasihatlerin Viyana'da dahi tekrar

edilmesi şartını ileri sürdü. Yoksa işe karışamayacağını bildirdi. Avusturya Hükümeti ise Sırbistan'a karşı pek mülayim davrandığından bahisle kendisine söylenecek bir söz olmadığını, söylenirse kulak vermeyeceğini anlattı. Almanya'da bu fikirde idi. Hülâsa az daha devletler ikiye ayrılacak, korkulan tehlike baş gösterecek idi. Bereket versin Fransa ortaya atıldı. Sırpıların haksız davalarını haklı çıkarmak için Rusya, Avusturya ile cenge girerse ortalığı bozacağını anlattı; Fransa'nın bu sözü Rusya'yı galiba başka türlü düşündürmeye başladı ki Moskof Hükümeti herkesten evvel Belgrad'da tembihler icra etti. Şimdi Sırpılar uslu oturacaklarını, Avusturya ile öz geçineceklerini, her şeyi devletlerin reyine bırakacaklarını adeta resmi surette ilan ediyorlar. Şu vecihle korkulu hafta geçmiş oldu. Şimdi devletler hep birlik olup harp yangınına söndürecekler. Şu saatte Petersburg'a gitmek için yola düzelmiş olan Rıfat Paşa'da Petersburg'da bir imza ile Osmanlı-Bulgar işini düzeltecek imiş. Politika devrini şimdi manzarayı hep güzel görüyor. Onun için diplomatlar şu güzel görünüşten istifade edip konferansa gidecekler, olan bütün şeylerin son kararını vereceklermiş. İlbaharda ağaçlar tomruklanmaya, yapraklanmaya başlayınca Balkanlarda her sene barut kokuları duyulurdu. Bakalım bu yaz sefere gidecek yerde teferrüce gitmek, barut yerine çiçek koklamak nasip olacak mı?

Tonguç, 20 Şubat 1324 / 5 Mart 1909, Nr. 10.

Fennin Lüzumu, Ehemmiyeti

Artık herkes bilmelidir ki bir memleket ahalisinin refah ve saadeti o memleketin servetiyle mütenasiptir.

Servetin menbada; Ziraat, sanat, ticaretten ibarettir.

Bu üç menba servetin saik terakkisine gelince o da ancak fendir.

Bugün Avrupa'nın gözlerimizi kamaştıran parlak medeniyeti, refah ve saadeti ziraat, sanat ve ticaret sayesinde ve bunlarda yalnız terakkiyat-ı fenniye sayesinde husule gelmiştir.

Hal böyle iken, bazı kimseler bilmem nasıl düşünüyorlar da fen öğrenmenin şer'i muhalif olduğu fikriden bulunuyorlar. İslamiyet ile fen birleşmez diyorlar bu suretle de evlad-ı vatana say' ve gayret yerine tembellik dersi veriyorlar bu gibi ham fikirli adamlara hazret peygamberin: اطلب العلم ولو كان باليمين (İlim Çin'de bile olsa alın). Emr-i celilinden maksat ne olduğunu sorarız. Bu hadis-i şerif acaba Çin'de ulum-u diniye tahsilini mi

amirdir. Şüphe yoktu değil, zira zaman-ı saadette İslamiyet yalnız Arabistan’a ve bilhassa Mekke ve Medine şehirlerine münhasır idi. Şu hâlde o vakit Çin’de hangi ulum ve öğrenilebiliyordu? Tabii fûnun, sanayi değil mi? Demek oluyor ki hoca kâinat efendimiz fen tahsilini bizzat emir buyuruyor. Şu hadis-i kutsi ile fen tahsilinden men’ değil emir olunduğumuz halde bilmem nasıl olurda bazı boş kafalı kimseler şeriatın fen tahsiline müsait olmadığını iddia edebilirler. Bu hale teessüf etmemek elden gelmez.

Bugün bizi başka milletlerden geri bırakan sebep fen bilmemekliğimizdir.

Bugün bütün mağlubiyetlerimiz, ilimde, fende, noksanımızdandır zira bugün hasmımız sırf kuvve-i fikriyedir.

Hasmımıza galebe, kuvve-i fikriyemizin galibiyetiyle mümkündür. Başka türlü mümkün değil perişanlıktan başka bir netice elde edemeyiz.

Bir zaman insanların birbirine tefevvuku, galebesi kuvve-i bazı imiş. Fakat bugün sebep-i tevaful yalnız alemdir.

Hazret Allah “Bilenlerle bilmeyenler nasıl müsavi olur” buyuruyor.

Bugün ilimden, fenden uzak kaldıkça rahat, saadet yüzü göremeyiz. Artık bu hakikatleri anlamamalıyız.

Vatanımızı mamur, evlat ve ahalimizi mesut görmek istersek servet menbalarının yegâne vasıta-i terakkiyatı olan fûnuna ehemmiyet vermeliyiz.

Bugün dünyanın en münbit memaliginden biri olan memleketimizde yüzlerce dönüm arazisi olan bir adan fen dairesinde ziraat usulünü bilmediğinden ailesini besleyecek kadar mahsul yetiştiremiyor. Halbuki Avrupa’da bunun onda biri kadar araziye malik bir kimse fenne tatbikan icra-i ziraat ettiği için müreffehen yaşadktan başka para bile biriktiriyor. Bizde bir ailenin geçinmesini pek güç temin edebilen bir arazi memalik-i mütemeddinede sahibini parmakla göstermekte kâfi bir zenginlik ad olunuyor. Zira bu kadar bir tarla, fenne vukuf sayesinde sahibini cidden zengin edecek kadar mahsul veriyor.

Bu yüzden toprağın ehemmiyeti o kadar ziyadeleşiyor ki memleketimizde Payitaht’a yakın ve en münbet bir tarlanın dönümü üç dört liradan fazla kıymet bulamadığı halde Avrupa’da aynı miktar arazi üç dört yüz lirayı tecavüz ediyor. Bizde böyle bir tarlanın dönümünü üç dört liraya alacak müşteri bulunmuyor da Avrupa’da satana tesadüf olunmuyor.

Avrupa’da bir miktar bağı, meyve ağaçları veya beş on koyunu keçisi velhasıl mahsul veren bir malı bulunan bir adam bunlardan fen sayesinde elde ettiği mahsul ile bir aileye geçindirebildiği halde bizde bu gibi şeylerden ne vecihle istifade edileceği bilinmediğinden yüzlerce dönüm bağı bahçesi, koyunu, keçisi bulunanlar adeta fakr-u zaruret içinde hayat geçiriyorlar, o kadar aza kazanıyorlar. Bu gibi emvalin nasıl idaresi lazım olduğu ve cinslerinin daha iyi olması için ne yapacak icap ettiği bilinmiyor. Binaenaleyh menabi-i servetten istifade yolu bulunamıyor. Bahusus sanat namına hemen bir şey bilmiyoruz. Bu sebeple memleketimizde Allah’ın ihsanı olarak yetişen mahsulattan birçok şeyleri Avrupa çekiyor, bunlara sanat, hüner ve daha doğrusu fen tatbik ederek yine bize satıyor, fakat bizden aldığıнын yüzlerce misli fazla fiyatla satıyor.

Ticarete gelince bundan da hemen hiç haberimiz yok. Gerçi memleketimizde hayli ticaret oluyor ve bu ticaretin büyük bir kısmı da memleketimiz ahalisinin usul-ü ticaretine göre bizim icra ettiğimiz ticaret kör körünedir. Ne usulü var ne erkanı.

Bu husustaki vukufsuzluğumuzdan ettiğimiz ziyan da pek büyüktür. Bir çok ticaretimizin işi Nasreddin Hoca’nın dediği gibi “Dostlar alış verişte görsün” kabilindendir.

Memleketimizin, ahalimizin bu noksanlarını mümkün mertebe azaltmaya çalışmak için gazetemizle her hafta 2 makale-i fenniye neşrine karar verdik. Bu makalelerimizle çiftçilerimize sanatkarlarımıza bazı bilmediklerini öğretmeye çalışacağız, bu suretle kari’lerimizden muhtaç olanların fikirlerini tenvire gayret edeceğiz. Bu makalelerimizde evvela; Meskenimiz olan dünyanın nasıl teşekkül ettiğini ve müddet-i ömrünü, üzerinde gezdiğimiz torağın neden ibaret olduğunu bildireceğiz. Saniyen: toprakların enva’ını her nev’in hangi nebatatı yetiştirmeye salih olduğunu ve bir tarlayı münbit kılmak için ne yapmak lazım geleceğini, çiftçilerin tavuklardan, koyun ve keçilerden ve hayvanat-ı saireden nasıl istifade etmelerini göstereceğiz.

Salisen: Kari’lerimizin vücut ve sıhhatlerini muhafaza için ne gibi çarelere müracaat etmeleri lazım geleceğini ve tabip bulunmayan bir mahalde husule gelen bir aza-i vücudiyeye karşı derhal ne yapılmak icap edeceğini vesaireyi velhasıl bilinmesi manen ve maddeten istifadeli birçok malumatı peyderpey yazacağız. Fi 19 Şubat sene 1324. Harun’ül-Reşid.

Tonguç, 22 Şubat 1324 / 7 Mart 1909, Nr. 11.

Politika: Avusturya-Rusya Rekabeti

Sırbistan Hükümeti'nin evvela Rusya ve sonra diğer devletler tarafından edilen tashihatları dinleyip muharebeye yol açacak bir hal ve hareketten bulunmayacağını resmen beyan etmesi üzerine Balkan gaileleri büsbütün kapanacak zan olunuyordu. Bu hükümde acele edildiğini son gelen haberler pek ayan olarak gösteriyor. Sırbistan Hükümeti vaka Rusya Hükümeti marifetiyle verdiği cevapta her şeyi devletlere terk ederek Sırbistan ahalisine karşı mesuliyeti üzerinden atmak verilecek kararları Rusya'nın hüküm ve nüfuzuna isnat etmek istememiş ise de ahali hükümetin bu kararına göre hareket etmeye yanaşmadığı gibi Rusya Hükümeti de Slav kavimlerinden birinin kendisinden gücenmesine pek kail olmuyor gibi görünüyor. Rusya'nın bu hoşnutsuzluğunu hissettirecek henüz bir emare yoktur. Fakat Avusturya'nın konferansa hacet bırakmamak için Sırbistan'ı yalnız başına kandırmaya savaşması ve telgraf ajansları marifetiyle Sırbistan'a bu yolda sözler işittirmesi Avusturya'nın hala Rusya'dan şüphelendiğini Rusya'nın konferansta bir oyun oynamaya çalışacağından korktuğunu ima ediyor. Avusturya'nın bu gayretleri şüphesiz boş değildir. Diğer devletler ise konferansa mutlaka lüzum gösteriyorlar. Bugün türeyen gailelerin biraz sonra tekrar baş göstermesini teminen ittihaz olunacak kararlara sağlam temeller koymak istiyorlar. İki tarafın böyle birbirine zıt fikirler beslediğini düşünecek olur ise gide gide yine 4 ay evvelki hale dönüyoruz. Konferans olsun mu olmasın mı? Osmanlı Devleti, Avusturya'dan, Bulgaristan'dan alacağını alıp elinden çıkanı gözünden de çıkardıktan sonra konferansın toplanıp toplanmamasında elbette alakadar olamaz. Avusturya ile Bulgaristan'da böyle düşünseler gerektir. Fakat şu hesaplar Sırlarla, Karadağlılar kaale alınmaksızın yapılıyor. Sırp ve Karadağ Hükümetlerinin Avusturya ile uzlaşmaya razı olmamaları ahalinin de bu yolda bir rıza göstermelerini temin edemedi. Ahali galeyan içinde zaten her iki tarafta asker dahi dağıtılmamış. Avusturya Hükümeti'nin Sırlar ne gibi tevziat vereceklerini söylemiyor. Evvela kendi istediklerini Sırlara yaptırmaya çalışması bu hale bir dereceye kadar sebep oluyorsa da asıl sebepler hala gizli kapılıdır. Henüz geçen güne gelinceye kadar Bulgarlarla, Sırların yekdiğerine zıt görünüyor iken şimdi Bulgarların, Sırlılarla Avusturyalılar arasında bir muharebe çıkacak olursa bitaraf davranacaklarını, Sırlara karşı gitmek şöyle dursun yardım edeceklerini söylemeye başlamaları pek manalı bir hal değil mi? Rusya'nın Slav kavimlerini birleştirmek istediğini daha geçen gün yazıyorduk. Acaba bu arzunun husulüne daha

şimdiden mi çalışıyor ve ne maksatla? İşte bu muamelelerin hali güç: Her halde daha çok düşünceli zamanlar geçecek gibi görünüyor.

Türkiye – Bulgaristan

Geçen hafta Avusturya-Macaristan ile uzlaşılmıştı. 5-10 gün içinde Bulgaristan ile olan işlerde de nihayet bulacağı ümit olunuyor.

Malumdur ki Bab-ı Âli, Bulgaristan'ı başlı başına bir krallık gibi tanımak üzere gerek Bulgaristan vergisi ve gerek şark şimendiferinin Şark-i Rumeli'deki parçası bedeli olarak 125 milyon frank istemişti. Bulgaristan bunu çok gördü. Yalnız 85 milyon vermeye razı oldu. Bunun üzerine Rusya araya girdi. Devletten 1293 Muharebesi masrafinin tazminatının olarak alacağı olan paradan; Bulgaristan'dan istediğimiz 125 milyonun indirilmesini teklif etti. Bab-ı Âli ise Bulgaristan'ın vermesi lazım gelen parayı mahsub ettikten sonra biraz daha para vererek Rusya'ya olan tazminat borcundan bütün bütün kurtulmak istiyor.

İşte bu işi bitirmek üzere Hariciye Nazırı Rıfat Paşa İngiltere, Fransa, Avusturya hariciye nazırlarıyla görüştüktan sonra Petersburg'a gitti. Maliye memurlarından Sakız Armen Bey de yanında olduğu halde Rusya Hariciye Nazırı İzvolski ile müzakere ediyor.

Eğer iki hariciye nazırı uzlaşabilirlerse, işin suret-i tesviyesine dair bir protokol yapacaklar. İmza edeceklerdir. O halde Bulgaristan Ticaret Nazırı Lapçef hemen İstanbul'a gelecek, Bab-ı Âli ile Bulgaristan arasında bir mukavele yapılacak, iş bitmiş olacaktır.

Tazminat-ı harbiyenin tasfiyesi hakkındaki teklife esasen Rusya'nın razı olduğu Bab-ı Ali'ye haber verilmiştir. İşin yakında neticeleneceğini şehrimiz politikacıları tahmin ediyorlar tazminatın tasfiye muamelesi Paris ve Hollanda) bankası tarafından yapılacaktır.

Sofya'dan gelen telgraflara göre orada, Bulgaristan'ın vereceği para için Rusya'nın Bab-ı Âli ile uzlaşmış sayılabileceği ve Sobranya'nın da bunu tasdiğe hazır bulunduğu söylenmekte imiş.

Petersburg'da Rıfat Paşa ile İzvolski arasında, edilmekte olan müzakereden Sofya kabinesi, Rusya'nın General Konsolosu vasıtasıyla haberdar oluyormuş.

Rıfat Paşa, Bab-ı Âli'den son talimatı dün almıştır. Paşa Petersburg'da 10 günden ziyade kalmayacaktır.

Mavnacıların Grevi

Birkaç günden beri gazetelerde Rus, Loyd, İtalya vapur kumpanyalarının kendilerine mahsus olan mavnalarıyla eşya çıkarmakta olması mavnacıların kazancına karşı geldiğinden bundan böyle bu kumpanyaların vapurlardan eşya çıkarmamaya karar verdiklerini gördük.

Mavnacıların bu kararından ürken, Rus, İtalya, Loyd kumpanyaları acenteleri Galata'da Mesejri Maryekim kumpanya acentehanesinde birleşerek bu işe bir çare düşünmüşlerdir. Zira bu kumpanyaların mavnaları kendi vapurlarıyla gelen eşyayı çıkarmaya yetişmiyormuş. Fazlasını mavnacılar çıkarmazsa tabii vapurlarını pek uzun bir zamanda boşaltabileceklerdir. İşlerini görebilecek kadar mavna yaptırabilmeleri ise müşkül hatta mümkünsüz imiş. Çünkü mavnacıların haberi olmadan yeniden hiçbir kimsenin mavna yaptırabilmesi kabil değilmiş.

İşte bu hallerden korkan kumpanyaların acenteleri aralarında bir komisyon yapmışlar; dün sabah saat beşte birleşerek sefarethanelere müracaatla mavnacılar aleyhinde protesto edecek Ticaret ve Nafia Nezaretine müracaat için kendilerine bir tercüman verilmesini rica eyleyeceklerdi.

Evvelsi günkü Sabah'ın rivayetine göre Ticaret Bahriye İdaresi azası toplanmıştı. Bu işi müzakere etmişler, uzun bir mazbata yapmak üzere 6 kişilik bir komisyon yapmışlar.

Mizan arkadaşımızda bu işe dair mavnacı esnafımıza diye şöyle bir nasihatle bulunmuştur:

“Mavnacı esnafımıza limanımızda Avusturya, Rusya ve İtalya vapur şirketlerine ilan-ı harp edecek, bunu fiilen ispat edecek bir raddeye varmaktan çekinmelerini halisane tavsiye ederiz.

Bu tavsiyede hem kumpanyaların hem memleketin faydası vardır.”

Mavnacıların istedikleri şimdi hakları var mı yok mu? Bunu düşünelim:

Mavnacılar ne istiyorlar? Limanımıza gelen vapurların kendileri tarafından boşatılmasını vapur kumpanyalarının eşya ihracına karışmamalarını. Bu husustaki haklarını teslim etmekte katiyen tereddüt etmeyiz. Zira limanımıza gelen İtalya, Avusturya, Rus kumpanyaları vapurlarının Avrupa limanlarında yapmadıkları bir şeyi, kendi

mavnalarıyla eşya çıkarmak, ancak bu işle geçinen bir kısım halkın ticaretine mani olmak gibi bir tecavüzü memleketimizde tatbika kalkışmaları elbette iyi görülecek bir hal değildir ve olamaz.

Nafia Nezaretinin bu husus hakkında ne yağıcağı bilemez isek de mavnacıların kumpanyalara mensup vapurlardan eşya çıkarmamaktaki ısrarlarını Mizan'ın dediğı gibi hürriyet-i mesaiye tecavüz olarak telakki edemeyiz. Bilakis bunları kumpanyaların keyfiyetine riayete mecbur etmek hürriyet-i mesaiye tecavüzdür. Çünkü herkes istediğı şahsa hizmet eder. İstemediğıne etmez. Şu kadar var ki hizmet etmek istenilmeyenlere başkalarının hizmet etmesine mani olmak, cebr istimal eylemek de doğru bir şey değildir.

Tonguç, 23 Şubat 1324 / 8 Mart 1909, Nr. 12.

Vazife-i Matbuat

Geçen gün İndependens Blej Gazetesi, Viyana'daki muhabir-i mahsusunun uzun bir mektubunu neşreliyordu. Mektup bittabi Avusturya'nın ahval-i dahile ve hariciyesinden bahsediyordu. Bu babdaki malumatın birçoğı telgraf haberleri olarak derç edilmiş olduğundan tekrar yine hacet yoktur. Zaten maksadımızda bu değıl. Bizim şuracıkta bahsedeceğimiz cihet muhabir-i mumailayhin matbuat hakkındaki yazılarıdır. Pek bitaraf ve insaniyeti sever bir adam olduğuna anlaşılan muhabir diğere faydalı mütalaaları arasında matbuata karşı diyor ki: "Gazeteler şu son zamanlarda hep muharebeden bahsediyorlar. Sırlar Avusturyalıları karşı tahrik olunuyor: Avusturyalıları Ruslardan şikayet ediyorlar. Ruslar da onları Sırların mahvına yürümekle itham ediyorlar. Hülasa araya bir nifaktır girmiş. Gazetelere bakılsa hemen hemen muhabere koyacak. Fakat bir de ahali arasına girelim. Onların ne dediğini soralım: Sırlar domuz sürülerini rahat rahat gütmekten başka bir şey düşünmüyorlar. Muhabirlerin de hayvan yetiştirmekten, alış-veriş etmekten gayri bir muradı yok. Ruslar ise Avusturya ile Sırbeye arasındaki nifakı ve ihtilaf ölüm karşısına geçmeyi zerrece arzu etmiyorlar.

Muhaberesinden sonra Rusların başka düşüncelerler. Onlar da bu muhaberede gaip ettiklerini yerine getirmeye rahatça çalışmak istiyorlar. Hülasa harp gürültülerini ortaya çıkaran, alemla telaşa düşüren, birbirine katan gazetelerdir. Evet hükümetlerin teşviki ile parmağı ile çıkan gazetelerdir. Bütün bu milletler başlarında bulunan büyüklerin noksaniyetlerine, hırslarına zebun olup gidiyorlar. Matbuat artık uyanmalı vazife görülmelidir. Yoksa medeniyet aleminin başına muharebe gibi büyük bir bela getirmek

hüner değildir!” İşte Belçikalı muhabir bunları anlatıyor.

Fikrinde biraz mübalağa yok değildir. İnsanlar her vakit sükut ile düşünemezler. Bir milletin başka bir millete muhabbeti de olur, husumeti de. Bunun için millet efradının, kalemlerinden çıkan yazılarda o muhabbet ve husumete göre yürür. Sevmediği millete karşı şiddetli yazılar yazar. Vaka düşmanına karşı dahi insaf ile davranmak gerek fakat insanlarda bu büyüklük nerede? Biz henüz zayıf maluklarız. Hissiyatımıza tamamıyla hakim olmak hassesi bizden ne kadar uzak! Şu sebeple Sırların Avusturyalılarından gücenerek onlar karşı söz söylemelerini şiddetle ayıplamamalı. İnsanlık muktezayı düşünerek muhakeme etmelidir. Şu sözlerimizden matbuat her ne yapabilse mazurdur manası çıkarılmasın bilakis. Mademki matbuat muhabere istemeyen bir halefi muharebeye sevk etmek bütün bir millet efkarını değiştirmek kuvveti haizdir. Mesuliyeti de o mertebe büyüktür.

Hatta Belçikalı muhabirde bunun için gazeteleri muaheze ediyor. Hakkı da var. Şimdi şu zat İstanbul’a gelip bir de bizim gazetelerimizi okursa acaba ne der? İşte bizim düşündüğümüz budur. Meşrutiyet ilan olunalı beri 8 ay oluyor. İlk neşve-i sürur geçinceye kadar gazetelerimiz sevinçlerini gösterdiler. Meşrutiyetin faydalarını saymaya başladılar. Fakat hemen birkaç gün sonra bir şahsiyet gürültüsüdür koptu. Eski zamanlarda fenalık edenlere söylenmedik lakırdılar bırakılmadı. Bunlara ne yapılsa yeri vardı, fakat sözden ne çıkar? Derken halkın falanı dövdüğünü falana tokat attığını: İftihar ile yazdık. Herkes bunları seve seve okuyordu. Pek güzel lakin netice o kadar güzel değil. Vilayat ahalisi bunları okudukça “Ya!” öyle ise biz ne duruyoruz. Haydi biz de valiyi _ . Defterdarı dövelim. Falanı atalım demeye başladı ve dediği gibi de yaptı. Artık kimse kimseyi tanımaz oldu. Hükümet vergileri toplamaktan aciz kaldı. Evvelleri vilayetlerden İstanbul’a para gelirdi. Şimdi ise İstanbul vilayetlere para yetiştiremiyor. Sade bu kadar mı? Meşrutiyet ilan edilince ne hükümet kalmış idi. Ne zabıta ve öyle iken herkes rahat rahat geziyor, eğleniyordu. Kimse kimseyi incitmiyordu.

Şimdi öyle mi! Gazetelerde her gün hırsızlıktan, katillikten bahsolunuyor.

Geceleri değil, gündüzleri bile تنها sokaklardan geçilmiyor. Bu tebdil neden ileri geldi? Niçin düşünülmüyor! Bu işleri yaptıranlar niçin aranmıyor! Vilayetlerde de haydutluk azmış. Yarın ekinler biçilip de köylüler mahsullerini kasabalarda satmaya gidecekler. Acaba bir senelik semere-i say’larını olurluna selimine getirebilecekler mi? Biz

bunları düşüneceğimize gazetelerimizde öyle bir münazaa kapısı açtık ki. Ecnebler bizi ne kadar ayıplasa yeri var.

Bu şahsiyat münazaası Meclis-i Mebusan’a bile girdi. Millet ise dışarıda icraat bekliyor, hükümet biraz faaliyet, erbab-ı kalem de gaarazkarlığı bırakıp da azacak sukûnet göstermeli değil midir? Ahalinin birçoğu mükellefiyet nedir meşrutiyet nedir bilmez. Onlar yalnız rahatlarını bilirler. Meşrutiyetin iyiliklerini böyle mi anlatacağız! Böyle giderse halka eski zamanları artacağız gibi geliyor.

Yazı ve Yazımızın Tarihçesi

“Yazı düşüncenin dışarıda başka bir şeyi üzerinde çizgisi” biçimindedir.

Bilen ve düşünen insanlar buna muhtaçtır.

Bu ihtiyacı gidermek için düşünülen çare akla daha yakın olan resimdir. Resim: görülen var olan şeylerin kendisine benzeyen biçimidir.

İnsanlar, meramlarını, yanında olmayanlara ve kendilerinden sonra geleceklere anlatmanın yolunu aradıkları: düşündükleri vakit, önlerine en kolay ve tabii olarak resim usulü çıktı. Bu dilden anlamayan insan, dünyada yoktur.

İşte anlaşmanın başlangıcı budur. 6-7 bin sene evvel bu işler için ne yapıldığı henüz belli değilse de 4-5 bin yıl evveleri taşların, ağaçların üstüne oyulan işaretlerden resmin yazı gibi katlanıldığı aşıkardır.

Fakat bu yolda geniş adımlarla ilerleyip sondakilere; hayli büyük nam bırakan kavim Mısırlılardır. Yazılarının adı “Hiyeroglif” idi.

Vaktiyle Suriye’nin, Afrika’nın kumlu sahillerini şenleten meşhur Fenikeliler, Mısırlılardan yazılarını öğrendiler. Avrupa’nın Akdeniz sularında, ticaret hevesiyle, girmedik koy, körfez bırakmayan o zeki kavmin terakki arzularına bu resimli yazı hoş gelmedi. Fenikeliler, yalnız Mısırlıların rahiplerinin, sihirbazlarının ısrarı gibi kalan yazılarını milletinden esirgemek istemedilerse de ne yapsınlar herkesin öğrenmesi yine güç oluyordu.

Düşündüler, taşındılar Mısır yazı resimlerini bir iki kalemde çıkacak kolay usulde “Elif Ba” sırasında düzdüler, işte sesli, sessiz harfleri ilk evvel yazıya katan yine onlardır.

Sonra bu kavimden Yunanistan’a geçti. Onlarda Latin harflerinin ilki olan Yunan”

Elif Ba'sını çıkardılar. Ve hatta Mısırlılar, Fenikeliler, yukarıdan aşağı, sağdan sola yazarken; Yunanlılar soldan sağa yazmayı daha kolay buldular, başladılar.

Nihayet:

Rumlar Yunan hurufundan 16 adedini alıp kendilerince de münasip gördükleri başka hurufat anlayarak 25 harfe yetiştirdiler artık Romalıların dünyaya sığmayan anı, şanı bundan sonra başlar. Ondan söz açmaya bizim yerimiz elvermez.

Bugünkü Avrupa dillerinin kâğıt üzerinde görülen ve hemen çoğu birbirinin aşı olan o kolay harflerin anası Romalıların kullandığı 25 harftir.

Buna da razı olmayan milletler başka harflerde koyarak kendi de kolay yazmayı ve öğrenmeyi buldular bunlardan her dili söylemeye dili yanan Slavların ve Rusların 35-38 harfleri vardır. (Daha var). İmza: Bahaddin Said.

Tonguç, 24 Şubat 1324 / 9 Mart 1909, Nr. 13.

Dedelerimizin “Yesağı”

Dedelerimiz boşuna dünyayı avuçları içine almadılar. Dedelerimizin kılıcını onların kuvvetli kolları kullanıyordu, fakat okulları temiz yürekler canlandırıyor. Oh.. dedelerimizin yüreği çok temiz idi. Hepsi şimdi vatan dediğimiz yurt kaygısını kendi öz işlerinden ziyade düşünüyordu. Hepsinin en büyük kaygısı “Yesağ”ı korumak idi. Yesağ büyük Türk milletinin kanunu idi. Her Türk yesağı canından ziyade severdi. Yesağ herkesin canını malını namusunu gözetir, korurdu. Her kim yurda kötü gözle bakar, bir Türk kardeşinin hakkını gözetmez, yesağa baş eğmezse bütün Türk milleti o adamı Türklükten kovardı. Milletin kardeşliğinden kovulmuş bir adam artık yurttan kalamazdı. Kardeşlerine kötülük eden böyle bir adama hiçbir Türk yüz vermezdi. O adam millet içinde bir tane bile dost bulamazdı. Herkes ona “Kırgız Kazak” adını verirdi ki bir bakılsa şimdiki adla vatan haini demektir. Kırgız Kazak milletinin buyruğuna boyun bükmedi. Kabahati anlardı. Yurdunu bırakır çorak illere, bozlu kırlara çekilirdi ki bunların torunları koca Kırgız hortasını? meydana getirmiştir.

İşte ilk dedelerimiz böyle idi. Sonra çoğaldılar, ilk yurdumuz olan Altay Dağları yaylaları onlara yetişmez oldu. Etraflarındaki memleketleri kılıçları kuvvetiyle almaya başladılar. Çok yerler aldılar, arslan dedelerimizin saldırışına insanlar değil dağlar dayanmazdı. Nereleri aldılarsa orada dahi yesağı unutmadılar unutmadıkları günler kimse

onların kolunu bükemedi. Ah yazık dedelerimizin aldıkları memleketlerin eski ahalisi pek bozuk huylu idi. Üzüm üzüme bakarak kararır demişler. O bozuk huylu ahalinin fena görünenleri bizim dedelerimize geçti. Aslanlar gibi kavga meydanlarında çarpıştıktan başka eğlence bilmeyen dedelerimiz karılar gibi ipek elbiseler giymeye vakitlerini boş yere geçirmeye başladılar. Demir iken hamur oldular, yumuşadılar evvelleri yurtları için ölürlerd; sonraları düşmandan kaçanları görüldü. Evvelleri bu Türk kendi eliyle tahta oturttuğu beyinin, padişahının elini öperdi fakat yolunda ölürdü. Sonraları önünde yerleri öper oldular... Hiç arslan yer öper mi? Evvelce bir Türk padişahı bir Türk'e "oğlum, kardaşım" derdi. İşte bunun için Türkler dünyayı ele almışlardı. Ezildik... Fakat en sonu gözümüzü açtık şimdi yine kaygımız yurt kaygısı, millet kaygısı olmalıdır. Yasağımızı unutmayalım yurdumuz için içerde kötü düşünen olursa onu yine Kırgız Kazak'sın Türk değilsin! diyelim. İmza: Özdemir.

İran İşleri

Berfern'in Gazetesi ilkbahar gelince İran'daki karışıkların pek çoğalacağını yazıyor. İran şahının kavga meydanında boğazlanmasını veyahut tahtından aşağı indirilmesi olmaz bir şey değildir, diyor.

Biz, İran şahının şu boş inadından geçmesine dua ederiz.

İran'da şimdiye kadar görülen yavuz hükümet o güzel illeri ıssız çöllere çeviriyordu. Evvelleri şah memleketleri para ile kiraya verirdi. Bir memleketi kiralayan bey, şaha verdiği parayı çıkarmak için zavallı ahaliyi soyardı. Zenginlilerini öldürür, parasını alırdı. Şimdiki şahın babası iyi adam idi, çünkü Allah'tan korkar ve milletini severdi. Onun için şimdi "Meşrutiyet" adını verdiğimiz millet yasağını kabul etti.

Fakat onun oğlu babasının yaptığını bozdu. Millet yasağını kaldırdı. Gözü açılmış millet buna belî demedi. Silaha sarıldılar. Yazıklar olsun ki ne kadar vakittir İran'da kardeş kardeşi kırıyor. Bu yurt yavruları birbirinin kanını döker.

Padişah demek, şah demek, bir milletin en büyük yüreklisi, hepsinin babası demektir. Ne yapmalı ki İran şahı böyle değil. Onun için milletin çoğu onu baş tanımıyor. Şah ise zorla tanıtmak istiyor, işte kavga bundan çıkıyor.

İranlılar bizim din kardeşimiz ve komşumuzdurlar. Onların kaygıları bizim kaygımız demektir. Rusya ve İngiliz, İran'a dostluk gösteriyorlar, fakat şah laf anlamıyor.

Biz sanıyoruz ki eğer bizim padişahımızdan İran şahına bir kağıt gitse, padişahımız İran şahına doğru yolu gösterse, baba nasihati etse “Kardaşcağım! Milletin sana Allah’ın armağanıdır, emanetidir, kan dökme, milletine yesağ ver. Sonra çok memnun olursun; millet seni sever, sana kendi isteğiyle kol olur. Aman kardeşim Allah’tan kork!” dese, şah bu doğru sözlere kulak tutar, padişahımız bütün Müslümanlığın en büyük başı olduğundan şaha sözleri yarar.

İşte “Tonguç” bu işi yapmasını padişahımızın yüreğinden yalvarır ve İran’daki kardeşlerimize böyle bir iyilik yapılacağını umar.

Tonguç, 25 Şubat 1324 / 10 Mart 1909, Nr. 14.

Ahval-i Alem

Şu günlerde, insanlığın kökünde, kara bulutlar eksik olmuyor. Her devlet, her millet, ben kazanayım başkaları kazanmasın, davasında.

Eski zamanlarda bir millet, sebepli sebepsiz, komşularına saldırır; Kan döker, döktürür; ölür öldürür, istediğini elde ederdi. İnsanlar, milletler, yine o insanlar, o milletler ise de birbirine kötülük etmek, birbirinden bir şey aparmak ve koparmak için, eskisi gibi, açıkça saldırmadan vazgeçmişler ve ilm-i siyaset adıyla yeni bir “Kutadgu Bilig” yapmışlardır.

İşte bu ilm-i siyaset görünmez ve fakat çok keskin kılıçla insanlar hiç durmadan birbiriyle kavga ediyor.

Siyasetin canı “şeytanlık”, hilecilik yalan, dolandır.

İki siyasetçi birbirinin yüzüne güler, fakat istekleri birbirinin gözünü oymaktır.

Millet yesağını kurtardığımız sırada Avusturya Devleti dolabla elimizden Bosna ve Hersek memleketlerini kapmış idi. Paramız az, yurdumuz yıkılmış, milletimiz ezilmiş olduğundan kavga edemezdik. Boynumuzu büktük, biraz ara aldık Avusturya ile yarıştık. Bizim elimiz altında bir beylik iken Bulgarya Bey kendine “Kral” dedi onunla da iyi kötü uzlaşmak üzereyiz. Fakat bulutlar yine insanlık üstünden kalkmadı. Küçük bir devlet olan Sırbıye ve ondan daha ufak Karadağ bu yağmadan bizde pay isteriz, diyorlar. Avusturya yağma yok diyor; Slavların babalığı Rusya, şunlara bir şey versek fena olmaz, söylüyor.

Öbür devletler çok anlayışa gelir, yüz yüzlü laflar fırlatıyor, bir dolaptır dönüyor.

İşte bunun için kavga korkuları var.

Şimdi büyük devletler, Sırbıye'ye, Karadağ'a öğüt veriyorlar; Fakat öyle sanırsınız ki Rusya bunları gizlice kışkırtıyor. Çünkü bu küçük devletler kocaman Avusturya'ya böhörleniyor. Sanki bir fino koca bir çomarı kavgaya çağırıyor; dağlamak istiyor.

Kış bitmek üzere. İlkbaharda kavga olmaz değil. Dua edelim ki olmasın, çünkü komşu kavgası uğursuz bir kavgadır. Kavgaya karışmayan komşuya da kötölük gelir, çünkü işler durur, alışveriş kesadlı olur.

Umalım ki kavga olmaz, Sırbıye'yi sustururlar; “Büyük balık, küçük balığı yutar” işte bu söz yeni Kutadgu Bilig ilm-i siyasetin yesağıdır. İmza: Özdemir.

Çalışkan Dedelerimiz – Adsız

Dedelerimiz içinde haylaz kişi bulunmazdı. Çünkü çalışkan bir millet içinde haylazlar yaşayamaz, dedelerimiz ise çok çalışkan idi.

Yesağ denilen millet nizamı, millet içinde haylaz kişi bulunmasın diye baba malını çocukları arasında pek iyi ve başka milletlerde görölmeyen bir paylaşma ile dağıtırdı. Ölen babanın çadırı, koyunları ve bütün davarları en küçük oğlana kalırdı! Yesağ “En küçük çocuğa en çok yardım gerektir. Çünkü görgüce, bilgiç işlerince büyük kardeşlerinden eksiktir” derdi.

Büyük oğula babanın atıyla kılıcı kalırdı: Yesağ “Milletin yiğitliğini meydana çıkaracak, yurdu düşmandan koruyacak büyük oğlandır”. Söylendi!

Ortanca çocuklara babalarından bir kılıç bile kalmazdı. Bunlar kendi kollarıyla boğazlarını kazanmaya borçluydular. Evlenmek için bir çadır, davar edinmek gerekti. Ha! Şurasını da söyleyelim ki dedelerimiz yalnız yüzü güzel diye bir kişiye kız vermezlerdi. Bir Türk kızı almak için bir kişinin evvela erkek olduğunu, kanını dökerek kavga meydanlarında millete göstermesi gerekti.

Bunun için büyük oğul, eğer onca kavgalardan getirdiği payla kendi özü için çadır, davar edinmemiş ise, kılıcını kuşanır atına biner, başka hordalara kadar, başka yurtlara değin giderdi.

Adı, sanı belli bir Türk ulusu işittiği gibi onun çadırına gider, çadırın hatununun elini öperdi. Hatun kendisine sorardı: Adın ne?

Türk – Adsız!

Hatun – Adsız kişiye ad gerek.

- Ben de size bunun için geldim; Ad isterim.
- Adı yiğide verirler.
- Yiğitlik göstereceğim.

Çadırın erkeği adsızın babalığı olurdu. Hatun analığı adsız bir çırak demek idi, bir yamak demek idi. Babalığının yanında bir köle gibi çalışırdı; davarlara adsız bakardı, her işi adsız görürdü.

Günün birinde bir gargıya takılmış şanlı gajgavımız⁴⁶ şanlı bayrağımız meydana çıkardı, her taraftan “Kavga Var, Kavga Var” sözleri duyuluyordu. Ne kadar erkek varsa beylerinin gajgavi yanında toplanırdı. Adsızın analığı oğulluğunun kılıcını gözden geçirir, gargısını süsler idi. Oh! Bu dişi arslanın gözlerinden yaş çıkmazdı, düşmanı kül edecek kıvılcımlar saçardı. Bir Türk kadını ağlamazdı. Yurt uğrunda ölmeğe, millet için kanını dökmeye gidenlere ağlayan bir kadın Türk kadını değildir.

Oh! Dedelerimiz, arslanlar gibi ölürdü. Bir arslan ölürken inlemez! Nenelerimiz derdini yüreğinden dışarı çıkarmazdı.

Adsız, atına binmezden evvel, analığının bir daha elini öperdi. Analık “Erler gibi çarpış, erkekler gibi öl... Yahut yiğitler gibi dön, gel!” derdi. Adsız analığının bir daha elini öper, atına biner giderdi.

Adsız, analığının elini öperken, sessizce göz altında tutan biri daha var idi; Çadırın kızı. İşte bu adsızın, bir bakışa göre, nişanlısı idi. Fakat adsız bu kızcağızı elde etmek için önce ad alması gerekti, bu da kavgada yiğitlik gösterdikten sonra sağ dönmek ile olabilirdi.

Aradan vakit geçerci. Çadırlar, birkaç ölü atalıkların bekçiliği altında, ıssız kalırdı. Günü birinde yayla, uzaktan işitilen gök gürlemesi gibi, gürültülerle dolardı. Türkler kavgadan dönüyorlardı.

Bütün kadınlar çadırların önünde bekliyordu. Adsız geldi; başında, yüzünde, göğsünde yaralar vardı.

Analığı adsızın yaralarını sardı; az vakitte yaralar kapandı. Birgün babalık, analık

⁴⁶ Gazjgav, tuğ dediğimiz bayraktır.

oturmuşlardı, konuşuyorlardı. Sözü bitirdiler, adsızı çağırdılar. Babalık söze başladı “sana adımı verdim artık adsız değilsin; bu adı kirletme” dedi. Analık “bende sana kızımı verdim” söyledi. O gece bütün konu komşu çağırıldı. Erkekler kımız içiyor, kadınlar görüşüyor, konuşuyordu. Genç kızlar bir araya gelmişlerdi.

Bir kız çadırın kızına, adsızın nişanlısına soruyordu: Kocandan memnun musun?

- Evet diyordu kız, yalnız yüzünde yedi tane yara var!

Babalık da adsıza diyordu; Oğlum, yarından başlayarak işlere bakmalısın bir Türk’ün ömrü kavga yerinde dövüşmek ve iş başında işlemekle geçir.

Tonguç, 26 Şubat 1324 / 11 Mart 1909, Nr. 15.

Ahval-i Alem: Gözümüzü Açalım

Dünkü yazdığımızda söylemiştik: Avusturya ile uzlaştığımızı ve başka türlü yapmanın yolu bulunmadığı için yine en iyisi uzlaşma olduğunu anlatmıştık.

Karadağ beyliği bu uzlaşmayı protesto ediyor. Çünkü bu uzlaşmada ona bir pay yok.

Karadağlılar, ellerinden yurtları alınmış gibi, yaygara ediyorlar. Öyle anlaşıyor ki bu kavgacı kişiler us durmayacaklar: ne olursa olsun diye, kendilerinden pek çok güçlü olan Avusturya’ya saldıracaklar. Karadağlılar bu işte yalnız kalmazlar. Sırpıllar da pek kızmışlardır. Onlar da Karadağ ile beraberdirler. Bu işte en çok ezilecek Sırpıllardır. Sırpılların yurdu ovadır. İlk çarpışmada Avusturya ordusu Sırbiyeyi çiğneyecektir. Fakat Karadağ pek Sırp bir yer olduğundan Nemçe orduları oralara kolay kolay sataşmazlar.

Şimdi işin bize dokunan parçasına gelelim. Gerek Sırbie ve gerek Karadağ, Avusturya’nın bize geri verdiği Yenipazar taraflarından yer istiyor; Sırbie ile Karadağ arasında engel bir yabancı devlet olmasın diye bunun için gözümüzü açmalıyız. Artık bir patırtı ile bizden bir şey kapmalarına belî dememeliyiz, yoksa her kavganın yatışması, Molla Nasreddin’in yorganı gibi, memleketimizden bir parça koparılmakla biter. İmza: Özdemir.

Yüksek Duygulu Bir Yüreğin Bize Güzel Sözleri

Yerleri gökleri yaradan büyük tanrının yer yüzünde bulunan Türkçe söyler ve okur yazar kavimlere pek büyük bir nimeti, yavuz bir armağanı suretinde gazetecilik

meydanında boy gösteren sevimli, mübarek, faydalı, her yüzden yararlıklılı Tonguç'unuzu ve daha doğrusu dünyanın her tarafına dağılmış ve nice milyonlarla Türk dili söyleyenleri birbirine bağlayarak iler götürecek bilginleri açık dil ile herkese bildirip öğretmek üzere doğmuş, parlaklığı ile gözleri kamaştırmış olan değerli, yararlıklılı bu ilk ilerleme kılavuzunu pek büyük sevinç ile okuyor, okudukça türlü türlü safalar buluyorum bu hayırlılı gazetenin gelecek günlerde pek büyük faydalar yapacağını, Türkçe söyler kabile ve kavimlerin yavaş yavaş gözlerini açarak onları birbirine bağlayacağını, ayrı gayrılığını ortadan kaldıracığını, garbın dünyayı bambaşka bir şekle koyan türlü sanatlarını, bilginlerini, dirlik ve düzenliğini onlara da yayarak kendilerinin her türlü yoksunluktan kurtulmasına sebep olacağını düşünüyorum, düşünüyorum da bu gazeteyi yazanlara, çıkaranlara ellerimi gök yüzüne doğru kaldırıp can ve özümün tam içerisinde dualar ediyorum. Var olunuz. Büyük yaradan hayırlılı işlerinizi kolay, iki dünyada sizleri aziz ve elem ve kederden uzak eylesin.

Bunu bilelim ki sizlerin büyük akıl ile düşündüklerinizi bundan birkaç asır evvel babalarımız düşünmüş olsalardı düşmanlarımızdan zapt ettiğimiz yerler ellerimizde kalacak, o mahsuldar iklimler, yüce memleketler ellerimizden çıkamayacak, bugün her sanatımız, ticaretimiz servetimiz, kuvvetimiz, mamur ve zengin memleketlerimiz olup Avrupalıların akıllara hayret veren türlü terakkilerine karşı boynumuz bugün kalmayacak ve Mançuri'de, Çin'de, Buhara ve Türkistan ve Dimaşk-ı Kıpçak'ta, Azerbaycan ve Tiflis'te, Kırgız çöllerinde, Kazan ve Orenburg'da... Bulunan Türk neslinden, Türkçe söyler kardeşlerimiz Payitahtımızdakilerle gönül birliği edip hepsi dünyanın en büyük ve kuvvetli ve medeni kumandanlarından hiçbir yüzden geri kalmamış bulunacaktı: Çünkü evvel vakit bütün Türkçe söyler kavimlerin lisanları birleşmiş olacak garbın, Avrupa'nın yıldırım hızıyla giden terakkilerini anlayan bilgiçlerimiz, alimlerimiz türlü bilginleri, alimleri; marifetleri, sanatları onlara dağıtmak, yapmak için en kuvvetli bir esas olan açık Türkçe dil gibi kuvvetli bir vasıtaya malik olacaktı.

Herkes biliyor ki ileri gitmenin, terakki etmenin en büyük vasıtası ilim yani bilgidir; bu ise herkesin bildiği söylediği bir dil ile kitaplar, türlü yazılar yazmaya, bunları dağıtmaya, onları herkesin okuyup anlamasına bağlıdır. Dilsiz ise dediğimiz şeylerin hiç birisi olamaz.

Ağlanacak hallerden değil midir ki nice asırlardan beri bilgiçlerimizin, alim ve katiplerimizin yazdıkları kitaplar, yazılar bir avuç insana bağlı kalmıştır? Yazı dili başka,

söz dili başka olursa onların yazdıkları kitaplardan, yazılardan halk ne anlar? Anlamaz ise elbette geri kalır.

Durağı cennet olsun Sultan Orhan’a Hintçeden tercüme edilmiş bir fenn-i harb kitabı takdim olunduğu zaman o büyük padişah “Söylediğiniz gibi yazılmamış! Bundan kimse bir şey anlamaz!” diye keder etmiş idi.

Bilmez miyiz ki Sultan Hamid-i Evvel zamanında Osmanlı hidmet-i askeriyesine girip senelerce içimizde kaldıktan sonra memleketine dönen ve bizde “Tot Beyzade” lakabını alan Baron “Tot” avdetinden sonra yazdığı bir kitapta “Osmanlılar, Türkler söyledikleri gibi yazmaya başlamadıkça, Arapçadan ve Acemceden nice binlerce kelimeleri alarak Türkçe yazılarını bir türlü anlaşılmayacak bir kıyafete sokan Osmanlı yazıcıları bu büyük hatalarını anlayıp da açık ve sevildiği gibi yazı yazmayı adet edilmedikçe bu kavim evlatları her türlü istidadları tersine bir türlü terakki edemeyecekler ve çünkü Arap’tan her türlü maarif ve sanayi almaya kalkışsalar bile bunları herkese yaymaya, öğretmeye imkan bulamayacaklar!” demişti.

Uzağa gitmeyelim Şinasiler, Kemaller, Ahmed Mithatlar, Şemseddin Samilerin... büyük büyük gayretleriyle Osmanlı dili eski haline kıyas kabul etmeyecek derecede sadeleşmiş ve herkes artık açık yazmanın büyük faydalarını anlamaya başlamışken bile İstanbul’da ba-husus hürriyet ve meşrutiyetin ilanından sonra açılmaya başlayan yüzlerce gazeteler, risaleleri bütün Osmanlı, Türk memleketlerinde acaba yüzde kaç kişi okuyor? Biz zannederiz ki ve kısmen iyi biliyoruz ki pek az kişi!

Hele taşralarda, Osmanlı ülkesi haricinde okuyanlar (milyonlarla Türk evlat ve ensaline nazaran) yok derecesindedir. Yeni doğan bir çok gazetelerin satım bulamayarak hemen batması okuyanların azlığına büyük alamet değil midir? Osmanlı ili iç ve dışında mevcut nüfusa nispetle kaba bir hesap yaparsak gazetelerin adeta sürüm bulmamakta olduğunu çar çabuk anlar, 5-10 bin nüsha basılan büyük gazetelerimizin nice nice milyonlarla Türkçe söyler kavimler üzerinde büyük bir tesir yapamayacağını pek kolaylıkla fehim edebiliyoruz. Paris’te çıkan (Poti Jurnal) Gazetesi gibi ne vakit gazetelerimizi günde birkaç milyon nüsha olarak basmaya başlar ve onların bu gidişte devam eylersek yaşadıklarını görür isek işte evvel vakit çeşit çeşit Türkçe söyler kavim ve kabileler efradının zamana göre gazete okuyarak dünyanın sıcak ve soğunu, acı ve tatlısını, iyilik ve kötülüğünü anlamakta olduğuna hüküm edebiliriz?

Hürriyet ve meşrutiyetin ne olduğunu , sahih ve manasını İstanbul'da, taşrada belki %95 nispetinde olarak halka ve bir türlü anlatamıyoruz ve anlatamayız; Çünkü çok çokluğumuza nispetle okuyanlar, okuduğunu anlayanlar yok müsabesinde azdır. İstanbul yazıcıları gazetelerini koca koca bentlerle, ince düşüncelerle, parlak duygularla doldurmaya yelteniyorlar; Bu çalışkan, itibarlı millet vatan gençleri, yavruları bilmeli ve asla unutmamalıdır yazdıkları yazılardan halkın çoğu ve hele taşralılar ve bütün avam güruhu; esnaf ve işçi ve rençber takımı hiçbir şey anlamıyorlar. Dediğimiz şeylerden yoluyla istifade etmek, hisse kapmak, öğüt almak değil avam taifesinin hatta büyük küçük devlet memurlarının, mektepler ve medrese şakirdlerinin... Bile az bir kısmına bağlıdır. Hele kadınlarımızdan, bu vatan validelerinden, valide olacaklarından anlayanlar ba-husus taşralarda yok derecesinde azdır.

Şu hal ile bir milletin ileri gitmesi imkansız olmasa bile pek güçtür. Söylediğimiz ve daha doğrusu çokluğu itibarıyla avam ve halkın ince kaba söylediği gibi yazmaktan, Osmanlı ülkesinde ve dünyanın her tarafındaki Türkçe söyler kavimler, kabileler için çalışıp çabalayarak devrinde faideler, iyilikler verecek milli ve umumi bir Türk dili, bir lisan-ı ticaret teşkiline çalışmaktan ve yazılarımızı, imlalarımızı kolayca ve az zamanda öğrenilip okunacak, çok seneler ve çok emekler sarfına meydan vermeyecek hale getirmekten başka çaremiz yoktur.

Ey Tonguç muharrir ve sahipleri! Ulu yaradan tuttuğunuzu kolay getirsin; bu yolda en hayırlı, ince düşünülmüş, parlak çığırı siz açtınız: Hiç şüphesiz rıza-yı aleyhiyi tahsil, ruh-u peygamberiyi hoşnut ediyorsunuz! Çünkü Mançuri'den, Aksa-yı Şark'tan Venedik Denizi'ne kadar dağılmış, yayılmış nice nice milyonlarla İslamların, insanların gelecek sadetlerine, ilerlemesine, kuvvetlenmesine, rahat etmesine, azap çekmesine yoksulluktan ve türlü acılar ve sefaletlerden ve düşmanlar elinde zebun ve esir kalmaktan kurtulmalarına çalışıyorsunuz; Şimdi bunları halk bilmezse halik bilir. Doğruların, çalışkanların, hayır edenlerin, halka hayır ve iyilik eyleyenlerin yardımcısı Allah olur.

Durma çalış etme dolap

Millete hizmet çok sevap

لاتقنطوا من رحمت الله

Böyle emredilmiş çalap

Şehzadebaşı 13 Şubat 1324

Ahmed Muhtar.

Tonguç, 27 Şubat 1324 / 12 Mart 1909, Nr. 16.

Padişahımıza Milletin Vereceği Aylık

“La Türki” Gazetesi’nde padişahımıza millet hazinesinden ne kadar maaş verilmek gerek olduğu millet meclisinde konuşulacağını yazıyor. Evvelki vakitlerde padişaha istediği kadar para veriliyordu. Ali Osman ocağının her yavrusuna erkek ise ayda 1.000 altın, hatun ise 100 altın, güveylere 200 altın bağlanmıştı.

Osmanlılar padişahlarını büyük görüyorlar, sayısız bol armağan etmek dilerler. Buna kimse yok diyemez. Ah ne çare ki millet bugün çok yoksuldur.

Padişahımıza gizli kalmamıştır ki bugün milletin diriliği pek güç olmuştur. Nice yüz yıldır düşman karşısında çarpışarak kırıla kırıla azalmış, çalışmaya vakit bulamayarak yoksul kalmış millet son zamanlarda bütün bütün ezilmiş, bitmiş idi. Yurdumuz şimdi yıkık bir eve benzer. İşlerimizi yoluna koymak için daha nice nice yıllar çalışmaya, çok çalışmaya borçluyuz.

O geceler ovalarımız zümrüt gibi yeşil idi. Şimdi çoklarımızın ekin ekecek parası yok. Yiyecek bir yutum ekmek bulamayanlar, her yıl aylarca ot kökleri yiyerek yaşayan zavallılar çok.

Bu kadar yoksul bir millet parayı nereden bulur da verir!

İşte bunlar içindir ki millet meclisi Ali Osman torunlarına verilen aylıkları kesecekmiş. Yalnız padişahımıza ayda 50.000 altın verilecekmiş deniliyor.

Osman oğullarının da Osmanlıların da babası olan padişah alacağı aylıktan şehzadeler pay çıkaracak imiş.

Soran oluyor ki milletin zenginliğine göre bu 50.000 altın az mıdır? Çok mudur? Yoksa yeter mi?

Bu sorguya karşı doğru söz söylemek için başka milletlerin zenginliği nicedir, o milletler padişahlarına ne veriyorlar; buralarını bilmek gerek diyorlar.

İngiltere devletinin yıllık geliri 170 milyon İngiliz altını imiş. Bizim devletimizin geliri ise 25 milyon. İngilizler padişahlarına 33.000 altın aylık veriyorlarmış.

Bu hesaba göre İngiltere'den 6 kat az zengin olan Türkiye padişaha 50.000 lira veremez diyenler var.

Bunu diyenlerin sözü küçük. Bizim gibi yoksullardan millet babası padişahımız, veremeyeceğimiz parayı istemez.

Hem bizim padişahımız, dinimizin de ulusu, başıdır. Taşdığı “Halife” adı büyük çok büyüktür. Onca geçen halifelerin yamalı gömlek giyenleri, bir yutum ekmeye kanaat edenleri vardır. Şimdi dinimizin, milletimizin, zamana göre onurunu gütmek için halifemizin, padişahımızın bir yamalı gömlek giymesi uyamayacağını hepimiz biliriz. Fakat milletin kesesine göre bir aylık alacağını, bundan çoğunu verirlerse bile geri atacağını umar ve büyüklüğü padişahımızdan bekleriz. İmza: Özdemir.

Başlangıç

Üzerinde yaşadığımız yeri bilmemiz gerektir. Yer bilgisi ki buna şimdi biz coğrafya ve ilm'i arz deriz, en faydalı bilgilerdendir. Bu bilgi sayesinde biz üzerinde yaşadığımız yer nasıldır; büyük müdür. Küçük müdür, düz müdür, yuvarlak mıdır; denizleri, gölleri, karaları, dağları, dereleri, nicedir biliriz.

Yerde nasıl adamlar var, nice milletler var; işte bunları bize hep bu bilgi öğretir.

Dedelerimizde, eskilerde bu bilgi pek az idi. Çünkü eski vakitlerde ırak yerlere gitmek, dolaşmak çok zor idi.

Yollar fena idi, şimdiki vapurlar, demiryolları gibi hızlı gider binecek şeyler yok idi. Bir sözle diyelim ki şimdi dünyayı dolaşmak çok kolay iken eski vakitlerde çok zor idi.

Eskiler yeri pek yanlış bilirdiler. Kimisi düz, kimisi sivri sanırdı. Kimisi dünyanın dört yanı çep çevre bir dağ ile çevrilmiş bilir, kimisi bundan daha çocukça şeylere inanırdı sonra insanlar bir az daha ilerlediler.

Her millet komşusunu daha iyi tanımaya başladı. Kavgalar, alışveriş işleri milletleri birbirine yaklaştırdı.

En önce eski Yunanlılarda bir takım gezici bilgiçler dolaştıkları yurtların nice olduğunu kitaplarda yazdılar. Kendi milletlerine öbür milletler nasıl yaşadığını, ne yaptığını öğrettiler, denizleri gezdiler, dağlara çıktılar.

Daha sonra Araplar bu bilgiyi çok ileri götürdüler. En sonra da Frenk dediğimiz

Avrupa milletleri bu bilgiyi doğru bir bilgi yaptılar.

Şimdi bize düşen iş Frenklerin çalışa çalışa meydana getirdikleri bu faydalı bilgiyi öğrenmektir.

Yer Nasıldır, Nerededir?

Üzerinde yaşadığımız bu yer, hemen hemen yuvarlaktır. İki başı biraz basıktır ki bunlara “Kutb” derler. Yer, güneşin çevresinde döner. Bir kalktığı noktadan yine o noktaya gelinceye kadar geçirdiği vakte bir yıl deriz. Birimizin bu bir yıllık dönüşüne hareket-i seneviye denilir. Yer, bundan başka 24 saatte bir kere kendi özü üzerinde dahi döner. Gece ve gündüz olur; çünkü bu dönüşüne hareket-i seneviye denilir. Yer, bundan başka 24 saate bir kere kendi özü üzerinde dahi döner. Gece ve gündüz olur; çünkü bu dönüşte bir yüzü güneşe gelir, o yüzde gün olur; güneşe gelmeyen yüz karanlıkta kalır, gece olur.

Şimdi size yer yuvarlak değildir derlerse sözünüzün doğruluğunu nasıl meydana koyacaksınız?

İşte şöyle: deniz yarında duran bir adam karşıdan gelen bir geminin o gece en yüksek yeri olan direklerini, sonra geminin teknesini görür. Niçin? Çünkü deniz yüzü düz değil kanburdur. Eğer düz olsaydı o gece geminin en büyük parçası olan teknesi görülmeli idi. Fakat o gece en yüksek yeri olan direkleri görülüyor. Demek ki yer yuvarlak, toparlaktır. Bir de güneş doğarken oralardan evvel yüksek yerleri, dağ tepelerini ağaç tepelerini ışıklar, sonra oraları bunun sebebi de yerin kanburluğudur. (Sonra Var). İmza: Özdemir.

Tonguç, 28 Şubat 1324 / 13 Mart 1909, Nr. 17.

Acınacak Ayrılıklar: Neden Düştük, Nasıl Kalkarız? Şimdi Ne Yapıyoruz?

Huyca kötü, bilgice geri kaldık, düştük. Kötü huyların en kötüsü “Özünü Beğenmek” başkalarını çekememektir. Ayrılık derdi bu iki huydan çıkar. Milletin ölüleri ayrılık hastalığına düştüğü gibi millete de bu hastalık ısıtma gibi sarar. Ayrılık milleti yoksul eder, kuvvetsiz bırakır; düşman fırsat bulur. Mal ve yurt o milletin elinden çıkar; evin beyi iken uşağı olur.

İşte biz böyle düştük. Atalar “kişi düştüğü yerden kalkar” demişler. Bizde kalkmak için bizi düşüren huylardan vazgeçmez gerektir.

Bunu hepimiz biliyoruz; fakat lafta bırakıyoruz, yine eski göreneklerimizden, kötü huylarımızdan bir türlü geçemiyoruz.

Şaşılacak şey! İnsanlar başlarına gelen belalara, karşı koymak için birleşmek gerek olduğunu her zaman anlamışlarken biz bunda dahi anlamamış gibi davranıyoruz. Demek ki hala kalkmaya niyetimiz yok!

Bugün dünyada 400 milyon Müslüman var, 350 milyonu yabancı milletler boyunduruğu altında!

Osmanlı, Tatar, Türkmen, Özbek ve başkaları gibi 50 milyon Türk var. 30 milyonu yabancı boyunduruğunda!

Biz ise hala ayrılık devrindeyiz. İnanmazsanız işte: Bulgarya’da 600.00 Müslüman Türk var. 30 yıldır, Bulgarlar Müslümanları oradan kaçırmak, mallarını ucuzca ellerinden almak için yapmadık yavuzluk bırakmadılar. Müslümanların canlarına, mallarına, namuslarına saldırdılar. O geceleri buna kimse es çıkaramazdı; Sanarsın ki bunlar insanlıktan kovulmuş kişiler idi. Çünkü ana yurttan oturan Türklere kendi devletleri Bulgarlardan çok artık zulümler ediyordu. Şimdi işler değiştiğinden Türkler milletdaşlarının, Müslümanlar din kardeşlerinin zulüm altında inlemesine kulak kapayamıyorlar. Bunun için milletini sevenlerden birkaç ön ayak oldular; Bulgarya’daki kardeşlerimizin gördükleri zulme razı olmayacağımızı dünyaya duyurmak insanlık adına Bulgarya zalimlerine bir son verilmesini istememek için Müslümanları Fatih Camii’nde toplanmaya okudular; Gazetelerde bu işi yazdılar.

Ertesi gün Rumeli Muhacirleri Cemiyeti’nden gazetelere bir kağıt gönderilerek. Bu kağıtta “Fatih’te toplanma işinde ön ayak olanlarla bizim cemiyetimiz arasında bilişik yoktur” yazılıyordu. Hey uğursuz ayrılık derdi!

Temiz mi? Artık ayrılık temiz mi? Sopa altında olan, ayak altında atılan kardeşlerimizi kurtarmak isteyen kişilerin bütün Müslümanların bilişiği vardır. Bu temiz mi? İmza: Özdemir.

Fırka Münazaaları

Meşrutiyet usulü ile idare olunan memleketlerin hepsinde çeşit çeşit namı altında birçok fırkalar vardır. Kimisine serbesti, kimisine muhafazakar, ötekine itidal, berikine ifrat perest fırkası denir. Bu fırkalardan her birinin ayrı ayrı programları, başka başka dahili

ve harici politikaları vardır. Zaman değişip iş başına geçtikçe memleketin iyiliğine kendi fıkralarına göre çalışırlar. İşbaşında olmayan fırkalar ise Meclis-i Mebusan'da hükümetin yaptıklarına itiraz ederler hükümetten soru sual ederler. Hükümet memleketin hayrına çalıştığını isbat eder, mecliste çokluk kazanırsa işbaşında kalır, yoksa çekilir, yerine başka bir fırkanın ileri gelenleri idareyi ele alır. İnsanların hepsi az çok büyüklüğe istekli olduğu için fırkalar arasında birbirini çekemezlik olması tabiidir. Fırkaların bu çekememezliği hasebiyle daima birbirinin kabahatlerini aramaları hükümet işlerini idare edenleri doğruluğa, ötekileri daha hayırlı işler görmeye sevk edildiğinden bu hale kötü göz ile bakmamak lazım ise de eğriye doğruya fırka kavgası da reva değildir. Bakınız Sırbistan Avusturya'ya karşı müşkil bir mevkide kalınca memleketin bütün fırkalarına mensub büyük adamları el ele verdiler. Bir heyet teşkil ettiler memleketin selametini beraber düşünüyorlar. Cemiyet bunu iktiza ettirir. Memleketin menfaati karşısında insan kendi faydasını düşünmez ve düşünmemelidir.

Şimdi de bizim sevgili vatanımıza gelelim: Memleketimizde otuz bu kadar sene evvel meşrutiyet idareye kavuşmuş iken nasılsa bu büyük nimetten mahrum olduk. Millet bunca zaman, zebani gibi müstebidlerin, mürtekiblerin elinde kaldı. Ahalinin rahatı bozuldu. Bin zahmet ile kazandığı paralarını o müstebidler kendi zevklerine bakmak, kendi ceblerini doldurmak için ellerinden aldılar. Hülasa memleketlerini harab ettiler. Nihayet milletin hürriyeti seven erleri önyak oldular meşrutiyet tekrar kazanıldı. Herkes seviniyor. Artık rahat yaşayacağımızı, kimsenin hakkı yenmeyeceğini umuyordu. Yine de umuyor ama evvelce yasak olan “Yaşasın hürriyet, yaşasın adalet, yaşasın hürriyet” diye bağırılmasına imkan bırakmaktan maada halka ne iyilik edildi. Acaba vilayetlerde bir yol yapıldı mı, ne gezer acaba ahali şimdi tarlasına veya köyden kasabasına gider iken haydutlardan korkusu kalmadı mı? Hayır ya ne yapıldı. Hiç ama hakikaten hiç. Matbuat şahsiyet kavgalarına girişti. İşlere aklı erenler de fırka kavgalarına koyuldu.

Devlet işleri dururken şahsi işlere bakılmaya başladı. Bundan maada bizde ahali böyle şeylere alışmadığı için bu gürültülerden korkuyor, memlekette fenalıklar olacak sanıyor. Bizim en çok sevineceğimiz, işimize bakacağımız bir zamanda ortalığı böyle velveleye vermek reva-yı hak mı? Bize yazık değil mi? 30 sene boyunduruk altında durduğumuzu görerek adam olmayacağımıza hüküm etmiş olan Avrupalılar tamam fikirlerini değiştirmişlerdi. Bu hallerimizle kendimizi tekrar bednam etmek yaraşır mı. Biz daha işe başlamadan fırka kavgalarına başladık. Hele biraz sabır edelim. Falan veya filan

kişilerin nasıl iş gördüklerine bakalım. Çünkü işçi iş başında belli olur. Biz ise sade şahsına bakıp o kötüdür, bu iyidir diyoruz.

Bunlar iyi haller değildir. Memleket henüz kargaşalık içinde her şeyimizi yoluna koyalım. Destgahımızı kuralım. İş işlemeye başlayalım da ondan sonra uzlaşmasak da zararını görmeyiz.

Büyük makamlara göz dikenler, memleketi ilerletmek için bilgisi, görgüsü olanlar şimdi kavga gürültüden vazgeçmeli, fırka münâazatına bakmaksızın el ele verilmeli beraber çalışmalıdırlar ki büyüklüklerini ahali anlasın. Yoksa böyle gider ise bu çıplak ahali o eski hamamda dona kalır!

Yer

Yer güneşin çevresinde yalnız değildir. Daha çok yerler, bizim yerimiz gibi, güneşin yanlarında döner. Yerimizin çevresinde dönen ay parlak görünüyorsa da yalapını güneşten alır; kendisi bizim yerimiz gibi taş ve topraktan başka değildir.

Yer güneşin çevresinde, 365 gün 6 saat 9 dakikada bir kere döner ki bu bir yıl eder.

Güneşten yere aşık 8 dakikada gelir. Eğer güneşten yere ses gelmek gerekseydi 15 senede gelebilirdi. Bundan ışığın ne kadar çabuk yol aldığı anlaşılır yer, güneşten 1.280.000 kere küçük ve aydan 13 kere büyüktür.

Yerin içinde odası merkezi erimiş taşlardan olmuş ateştir. Yerin üstünün onda yedisi deniz, onda üçü karadır. Yerimizin çevresini kaplamış hava vardır ki bütün hayvanlar onunla yaşar. Hava suda bile vardır, olmasa balıklar yaşamazdı.

Karalar

Karalar beş büyük parçaya ayrılır; bu parçalara kıta derler. Karaların alçak ve düz yerlerine ova yüksek ovalara yayla denilir. Yerin yüksek çıkıntıları dağ ateş püsküren dağlar yanar dağ dağların arasındaki geçilecek yenik yerler geçit; denizlere doğru ilerlemiş sivri kara parçaları burun her çevresi denizle kaplanmış kara parçaları ada üç çevre deniz ve bir çevresinde karaya yapışık yerler yarım ada pek küçükse dil adını alır.

Dağlar, bir tek olursa tepe yan yana dizilmiş uzun tepelerin hepsine birden sıra dağlar denilir. Yeni kara parçasını birbirine bağlayan ince parçacıklara Arapça berzeh derler ki Türkçesi ayıran sözü olur.

Karalara, biz taş, toprak der geçeriz. Fakat bilgiçler bize bildirir ki toprak demek, taş demek maden demektir. Toprak ufalanmış, çürümüş ot ve ağaç ve hayvan döküntüsü ile karışmış madenden başka bir şey değildir.

Yerin ortası erimiş maden, ateştir, demiştik. Ne bildik derlerse şöyle karşılık verdiğimiz. Pek derin kazılmış kuyular var. Bunlara inildikçe her kırk arşında ısı biraz artıyor. Eğer 6.000 arşın gidilebilse altın ve beyaz altın gibi zorla eriyen madenlerin bile su gibi eriyeceği anlaşılmıştır. Demek ki yerin merkezi ateştir. Bir de yanar dağlar yerin içinden erimiş ateş gibi madenler püskürtüyor.

Denizler, Sular

Pek büyük deniz parçalarına engin deniz bahr-i muhit, kalanlarına yalnız deniz iki denizi birbirine bitiştiren deniz parçacığına boğaz karalar arasına girmiş denize deniz kulağı ve körfez haliç, karalar ortasında kalmış, denizlerden ayrı sulara göl, akan sulara büyükse dere küçükse ırmak derler (nehir).

Karalar 5 büyük kıtaya ayrılır: birincisi Avrupa, ikincisi Asya, üçüncüsü Afrika, dördüncüsü Amerika, beşincisi Okyanusya'dır.

Bunların en büyüğü Asya, en küçüğü Avrupa'dır. İnsan Asya'da türemiştir. Bu 5 kıtada en ileri gideni Avrupa, en geri kalanı Okyanusya'dır. Bunlardan Avrupa, Asya, Afrika eskiden beri bilindiği için onlara "Eski Dünya" derler. Amerika ve Okyanusya sonradan bilindiği için "Yeni Dünya" adı verilir. (Sonra Var). İmza: Özdemir.

Tonguç, 1 Mart 1325 / 14 Mart 1909, Nr. 18.

Ayrılığın Sebepleri

Eski Sebepler

Türkiye adını alan yurdumuzu dedelerimiz Rum, Kölemen, Bulgar ve başkaları gibi devletlerden, birçok küçük beyliklerden kılıcıyla aldı.

Türkler, sofu değildir. Başka cinslerin işine ve dinine karışmaz olduklarından ve başka cinsleri kendi cinsine karıştırarak bir millet yapmadıklarından bir yurt üstünde yaşar; dinleri, dilleri görünenleri ayrı birçok milletler bıraktılar.

Türkler ne kendi dillerini bütün Türkiye'de oturan milletlere söyletebildiler ve ne de kendi dillerinden geçip başka bir dili aldılar.

Bu yurt üstünde birbirinin dilinden anlamaz, başka başka dinleri tutar bir sürü milletlerin yaşaması en sonu içinde çıkılmaz bir sızıldı ve ziyanları doğuracağını yalnız bir Türk padişahı anladı. Koca Yavuz Selim Han fakat kimseye anlatamadı.

Bu büyük Türk padişahı geniş, çok büyük memleketinde yalnız bir millet, bir dil kalmasını istiyordu. Fakat birçok milletler bir millet yapmak için o vakte göre önce onların hepsini bir dinde birleştirmek gerekti, ta ki kavgaların en uzlaşılmazı olan din kavgası bir yurt oğulları arasında olmasın.

Hepsi Müslüman olan milletlerin, Müslümanlığın öz dili olan Arapçayı dil edinmesini kurmuştu. Her Müslüman az çok Arapça bilir, Arapçaya din dolayısıyla düşkün olur.

Yavuz'un bu tasarladıkları olaydı şimdi yurdumuzda "İslam Milleti" adıyla bir tek millet bulunur, hepsi Arapça söylerdi.

Bu olmadı. Her millet diliyle, diniyle, göreneğiyle kaldı.

Türkler elleri altına düşman ahaliyi Türkleştirmediler. Müslümanlık dolayısıyla birleşmesi kolay olan milletleri bile kendi hallerinde bıraktılar.

Yurdun Sahipleri; Millet-i Hâkime

Türkiye'de bu kadar karışık ve ayrı milletler var ise de önceleri Türkiye'de ahali belli başlı iki takıma ayrılırdı: Müslüman, reaya.

Reaya Türklerde Hristiyan demek idi. Bunlara yurt sahibi gözüyle bakılmazdı; Millet-i mahkume idiler.

Yurt sahibi, millet-i hâkime Türkler idi. Şu kadar ki Müslüman dininden olan başka milletlerde din birliği dolayısıyla, millet-i hâkime sayılıyor idi. Fakat bir şart ile: Türkleşmek!

Müslüman olmak, Türkleşmek şartıyla herkesi Ali Osman'a mahsus olan padişahlıktan başka hangi büyük işe olursa olsun geçebilirdi. Fakat Müslüman milletler bütün bütüne Türkleşmiş olmadıklarından her birisi dilini, göreneğini, kendiliğini yitirmiyordu.

Bu görüşlerden dolayı eski vakitlerde Türkiye'de oturan bütün Müslümanların Türklerden başkasına millet-i hâkime demek doğru olmaz.

Millet itibarıyla bunlar millet-i hâkime olan Türkler ile millet mahkume olan reaya arasında bir orta takım idi.

Osmanlı sözünden önce ne anlaşıldı?

Türkiye'yi alan Türkler, ilk padişahlarının adını ululamak ve onun olduğunu meydana koyarak onunla öğrenmek ve başka cinsler, hortaldan ayrılmak için Osmanlı adını takınmışlardır.

Eski vakitlerde Osmanlı demek doğrudan doğruya Türk demek idi.

Bir Hristiyan'a kimsin diye sorulsa, Osmanlı reayasından bir Rum'um, Bulgar'ım, Ermeni'yim diye cevap verirdi.

Müslüman iken Türk olmayanlar bile ben Osmanlıyım demezdi. Elhamd Allah Müslümanım, Osmanlı Devleti'ni tanırım, Arnavudum, Kürdüm, Arabım der fakat Osmanlıyım demezdi. Çünkü bu söz Türküm demek idi!

Bu hal Abdülmecid Han zamanına kadar böyle sördü. Bu padişah zamanında yazılan Gülhane Fermanı Türkiye'de oturan bütün ahaliye, ister Müslüman olsun, ister olmasın, Türkler gibi Osmanlı adını verdi. Bütün Osmanlıları bir tanıdı, fakat bu ferman da çok eksikler vardı. En sonu Kanun-u Esasi (Millet Yasağı) kabul olundu. Bugün Türkiye'de oturan yerlilerin hepsi Osmanlıdır. Fakat her kavmin, her cinsin kendiliği kalmak şartıyla.

Birleşmenin Temeli

Evet, bugün Türkiye ahalisinin hepsi Osmanlıdır. Fakat Osmanlı sözünden bir mana çıkarmak için bu da altına toplanan birçok cinslerin yurt işlerinde bir türlü düşünmesi gerektir. Osmanlılığın temeli Türklüktür.

Vatanın temelli faydası, birliğin bozulmaktan korunması ancak bütün cinslerin bir türlü düşünmesi ve bu düşünceden ayrılık fikirlerinin çıkarılmasıyla evvela bilir. Türkler şartsızca ve erkekçe, vatanın bütün menfaatlerini öbür cinslerle kardeşçe pay etmeye hazırdırlar.

Tarihleri, kılıçları hakkı olarak kazandıkları millet-i hâkime hakkını da paylaşmaya birlik temelini atmaya hazırladılar. Fakat bir şart ile:

Her cinsin millet-i hâkime gibi düşünmesi şartıyla! İşte o vakit birleşmiş, ayrılık gayrılık aradan çıkmış olur. Vatan için bu birlik yeter.

Bu işte başka türlü düşünülürse, birleşme elde edilemez. Osmanlı birliği ayrı cinslik duygusuna kurban edilirse, Türkler yurtlarını tehlikede göreceklerinden millet-i hâkime gibi davranmaları çaresiz ve haklarını korumaya çalışmaları da çaresizdir. İmza: Özdemir.

Tonguç, 2 Mart 1325 / 15 Mart 1909, Nr. 19.

Türklerin Borcu

Bir adamın canı neresindedir? Diye sorulsa vereceğimiz karşılık şudur: kalbinin yer yerinde, bütününde.

Türkiye’de yerli ahaliyi bir kalbe, Osmanlılığı bu kalbin canına benzetirsek, doğru bir benzetiş yapmış oluruz.

Kaçan ki “Osmanlı sözü yalnız” “Türk” manasına gelmeyip Türkiye’nin bütün cinslerinin topuna birden ad olmuştur, o topu meydana getiren parçalardan yalnız birisine Osmanlı diyip öbür parçaları açıkta bırakmak doğru olamaz: nasıl ki kalbin yalnız bir parçasına, diyelim ki yalnız koluna, ayağına, kulağına can demek doğru değildir.

Değildir, fakat, kalbin her parçasının birbirinden ayrı, ehemmiyetçe başka başka işleri vardır. Can kalbin her yerinde vardır; fakat her yerinde varlığının derecesi bir değildir.

Ayak kesilebilir, kalp yine yaşar, kol kesilebilir kalp yine yaşar. Eksik parçalı bir kalp olur fakat yine yaşar.

Fakat baş kesilirse kalp yaşayamaz!

Türkiye dediğimiz kalbin başı Türklerdir. Bu söz ne yalan ve boş bir davadır ne de gizli bir dileği, ayrılık isteklerini öne sürer sözdür; doğrudur. İşte o kadar.

Kalbin başı oldukları için Türkler, kalbin öbür parçalarını düşünmeğe, o parçaların işlerini, borçlarını yapmalarını sağlamaya borçludurlar.

Bu bir borç “Tabii ve zarurî” bir borç, kalbin sağlığı için gerek bir borç olduğundan buna diğer parçaların bir diyeceği olamaz.

Her parçanın işi vardır. Her parça borcunu yapmalıdır, fakat her biri işini, yerini bilmelidir. Yoksa alem bize:

“Ayağı baş yerinde seyrediş bir hoş temaşadır!”

Der yalnız iş alemin ne demesinde değil; Öyle bir kalp yaşayamaz da!

Biz Osmanlı adını takınan bütün parçaların doğruluğuna; Bu adı, ne denemek olduğu anlayarak aldığına ve borcunu yapacağına inanırsak da her yüzün bir ötesi olduğunu da unutmamaya borçlu olduğumuzdan her vakit her iki yüzü gözetmemiz gerekir.

İnanırsınız ki Rum Osmanlılar, Osmanlı kalbinin sağ ve sağlam kalmasını dilerler. Fakat dünya bu oluyor Makedonya Yunan eline geçse bundan Rumların ziyanlı çıkmayacağı ve din ve millet birliği yüzünden elbet kar edeceği meydana. Bulgarların Osmanlılığı sevdiğine inanırsınız; fakat yine kazaran Edirne Buglarya'ya geçse, bundan Bulgarların ziyanlı çıkmayacağı yine meydanda.

İş Türkler için böyle değildir. Her parça, her şeyden evvel kendiliğini düşünebilir, fakat Türklerin kendiliği her parçayı kendi bilmesiyle var olur.

Yurdun asıl gözeticisi Türklerdir. Bu borcu yapmak için, eski vakitlerde olduğu gibi, şimdi de öbür cinsleri baş tacı edeceklerdir. Bu yurdu düşmandan saklamak için bizimle kanlarını akıtmış kardeşlerimiz, dünyaların sonuna kadar kardeşlerimizdir. Türkler, yurdumuzun her adımında, toprağına gömülmüş cevhere benzeyen, ata kanlarının yalnız Türk kanı olmadığını bilirler; Arnavut, Laz arslanlarının kanı kokusunu duyarlar; Arap, Kürd kanı görürler.

Bununla beraber bu dökülen kanın onda yedisi yalnız Türk kanı olduğunu kimse inkar etmez.

Türkler, Avrupalıların saldırısına karşı, göğüslerini kale yaptıkları sıralarda, arkalarında saldıranlar, yardım edecek yerde cinsiyet sevgisiyle düşmanlık gösterenler olduğunu da unutmamak gerektir.

Bugün Türkiye'de bütün insanlar Osmanlı adını başları üstünde tutuyorlar. Fakat her birinin kendi cinsi adıyla anılır. Kulüpleri var. Her cinsin adına Osmanlı adı da katılıyor, diyelim ki Osmanlı Çerkes Kulübü, Osmanlı Arnavut Kulübü ve Osmanlı Arap Kardeşleri Cemiyeti deniliyor.

Kaçan ki bunlar yalnız Osmanlı kulübü değildir, her biri Osmanlılık işleri için kendi cinsleri bakışıyla bakacaklar, her biri bir türlü düşünecek demektir.

Bakınız bir misal gösterelim. İstanbul mebusu Refik Bey göçtü. Yerine birini

koymak gerek oldu. Çerkes Kulübü bu boş yer için bir veya birkaç Çerkes gösteriyor. Onun için rey verecek. Her kulüp böyle yapabilir. Hem yapar ve hem de niçin böyle yaptınız? Denilse cinsimin hatırı için demez de Osmanlılığın faydasını bunda görüyoruz der!

Şimdi bir mebus için Çerkesler bir Çerkes; Kürdler bir Kürd; Araplar bir Arap; Arnavudlar bir Arnavud velhasıl her biri ayrı birer kişi dilese, her biri Osmanlılığı biraz, Türkleri bütün bütün unutmış olmuyorlar mı? İşte bu doğrulukları unutmak ayakta gezerken uyumak kadar dalgınlıktır. Her cinsin, cinsiliği adına artık bir şey kazanmaya çabalaması Osmanlılık ziyanına bir çabalayıştır dersek yalan dememiş oluruz. Yok, din olursa Osmanlı Ne Demektir? Diye sormaya borçluyuz.

Kaçan ki Türkiye’de bir tane millet, bir dil, bir din yapma olur değildir; bir cinsin dili, dini, göreneği kalacak cinsliği içinde ilerleyecektir; Bütün cinsleri Osmanlı adı altında birlik tutmak ve bu birliği kuru bir laftan çıkarmak için Türklük temsil olarak bir yapı yapmak lazımdır. Yapının bütünü birlik demektir.

(Osmanlı manzumesinin cism-i merkezisi Türklük ve seyyareleri anasır-ı muhtelif-i Osmaniye’dir. Bu nazariye kabul edilmezse manzume-i Osmaniye yerine beheri Osmanlı adını almış, merkezi meçhul bir sürü kuyruklu yıldızdan ibaret bir mecmua kabul ediliyor demektir ki bil’zarure muhtelif muharriklere benzeyen muhtelif emeller üzerinde seyr ve devr edecek olan bu yıldızlar ya birbirine çarpışıp hepsi parçalanır veyahut da hepsini cazibe-i mukavemetsevzi altına alacak kuvvetli bir yabancı bir cism merkezinin etrafında toplanmaya ve yeni bir manzume teşkiline mecbur olurlar.)

Bu ise Osmanlılığın, daha doğrusu Türklüğün yok edilmesi demektir.

Türkler!

Borcumuzu yapmak için birleşmemiz, herkese birlik yolunu göstermemiz, ilerlememiz gerektir.

Kuvvetli, çok kuvvetli olmalıyız ki Osmanlı birliğinin temeli olalım. Aramızdan ayrılığı kaldırmak, el birliği çalışmak lazımdır.

Biz birleşirsek, cazibe-i ittihadımız Osmanlı birliğini doğuracağı şüphesizdir. Bunu yapmak Türklerin borcudur. İmza: Özdemir

Yer (2)

İnsanlar – Milletler – Memleketler – Hükümetler : Pek eski zamanlarda insanlar da hayvanlar gibi, ayrı ayrı yaşarlardı. En önu çıplak gezerlerken sonraları hayvan postlarını giyer oldular. İyi bilinmez, fakat, öyle sanılır ki önce ağaç dallarında gecelerken sonraları dağ oyunlarında, inlerde, mağaralarda yatar oldular. Giderek üç beşi sonra daha çokları bir araya geldiler işte kabile, hortalar böyle meydana geldi. İnsanlar göçebe, gezici kaldıkça belli başlı yurt sahibi olmadılar. O zamanlar insanlar avcılık balıkçılık ile geçinirdi. Daha sonraları ekin ekmeye başladılar. Yurt edinme, toprağın bir parçasını kendi özü için ayırma o vakit başladı. Diller de o zamanlarda ayrılmaya ilerlemeye başlayarak, bir dil söyleyen insanlar kabilelerin hepsini birden bir millet dinledi.

Milletler ortaya çıktıktan sonra hükümetler de yapıldı. Ufak kabilelerin, hortaların başlarına bey, emir, reis ve daha türlü türlü adlar verilirdi. Büyük milletlerin başlarına padişah, sultan, kaan, kral, imparator gibi adlar verildi.

Zamanımızda binlerce kavimler, çok milletler vardır insanlık da ayrı gayrı yoksa da hepsi bir dedenin torunu iseler de, yiyecek, giyecek yurt gibi ve daha pek çok şeylerin her yerde bir olmaması yüzünden olacak ki bu insanlar beş büyük cinse ayrılır:

1. Ak Kafkas Cinsi (İrk Beyaz)
2. Sarı Cins (İrk Asfer)
3. Kırmızı Cins (İrk Ahmer)
4. Kara Cins (İrk İsved, Zenci)
5. Avusturalya Cins (İrk İsved)

Kafkas cinsi ak olur. En güzel insanlar bu cinste bulunur. Macarlar ve Türklerden Finlandiya’da gibi bazı küçük milletler başka Avrupalılar, Çerkesler, Acemler, Gürcüler, Afganlılar, Arablar, Arnavudlar, Ermeniler, Hindliler, Habeşler ve bu cinsdendir.

Bu cinsin adı “Ak” ise de içlerinde Arablar gibi esmer ve Habeşler gibi koyu esmerler bulunur. Sarı cins belli başlı şöylece ayrılır.

Türk

Türk-Osmanlı, Türkmen, Tatar, Yörük, Özbek, Macar, Finva, Kırgız.

Moğol

Çinliler, Moğollar, Japonlar, Malayılar.

Kırmızı cinsi Amerika'nın eski yerlileridir ki renkleri bakırımsı idi. Bunlar şimdi pek az kalmıştır.

Kara cinsi Afrika'da Avusturalya'da bulunur. Avusturalya cinsi de bitmek üzeredir pek azalmıştır.

Milletler dünyayı paylaşmışlardır. Beyaz cinsi bilgi de, alış verişte çok ileri gitmişler, dünyayı avuçları içine almışlardır. Sarı cins, onlardan aşağı kalmayacağını isbata başladı.

Japonyalılar dünyayı şaşırttı, yakında bütün sarı cins çok ileri gidecektir. Macarlar çoktan beri Avrupa'nın bilgiç ve çalışkan milletlerden aşağı kalmamıştır.

Osmanlılar da ileri gidiyor, Bulgarlar, Slavlık davasında ise de onlar da Türk'tür.

İnsanların yaptığı hükümetler bir çeşit değildir.

Bir takım hükümetlerin başında padişahlar, krallar, imparatorlar bulunur. Eğer her iş bu hükümdarların elinde ise öyle bir hükümete "Hükümet-i Mutlaka" "Müstebide" denilir. Bu çeşid hükümet insanların başında bela ise de şimdilerde dünyada böyle hükümetler kalmamış gibidir.

Eğer hükümetlerde hem hükümdar ve hem de Kanun-u Esasi denilen millet yasağı ile millet meclisi olursa Hükümet-i Meşruta adını alır.

İmparator büyük kral demektir. Kaan, şehinşah, padişah imparator manasına gelir.

Eğer hükümet padişah kral bulunmazsa hükümet başına millet tarafından bir reis "Baş" konulursa öyle hükümetlere "Cumhuriyet" denilir. (Sonra var).

Hilafet-i İslamiye Meselesi

Din-i İslam düşmanlarının en büyük şeytanlıkları İslam uluları arasında bozgunluk, dargınlık sokarak meydana gelecek kargaşalıktan istifade etmek, İslam arasına düşecek ayrılıklardan yapılmış bir silahla yine İslam'ı baltalamaktır.

Tarihe dikkatle bakarsak görürüz ki riyaset-i İslamiye'nin Osmanlı padişahlarına intikal etmesi cenab-ı hakkın gizli bir hikmeti, din-i İslam'ı yüksekliğinde daim etmek gibi bir inayeti sebebiyledir.

Yavuz Sultan Selim Han hazretleri emanet-i peygamberi son halife-i Abbasi'den aldığı zaman, İslam alemi ne halde idi? Büyün İslamlığın büyüğü olan halife-i Abbasi, ulu

bir reisten ziyade bir zaviye fakirine benziyor, kuvvetsiz, sözü geçmez idi.

Bütün Müslümanlık ihtilaflar, kanlı kavgalar, acınacak haller içinde yuvarlanıyordu.

Müslümanlara rehber olacak, kuvvetli bir saltanat sahibi, geniş fikirli, cesur, akıl bir reise ihtiyaç var idi: Ta ki İslam ve adaleti mucibince şerif-i kuddusini yine alemlere göstereyin. Allah-u Teâlâ bir şeyi irade ederse sebeplerini de yaradır. İslam'ı yükseltmeği murad buyurdu. Hizmet için Yavuz Sultan Selim'i ihtiyar etti.

Ondan beri Osmanlı padişahları içinde İslam'a pek büyük hizmetler edenler görüldü en fıtratlı vakitlerde, en müşkül zamanlarda bile Osmanlı padişahları İslam uğrunda can vermeyi borç bilmekten geri kalmadılar. İstibdad devrelerinde bile Osmanlı padişahları hilafet vazifesine karşı, esas itibarıyla, hıyanet ve ihanet etmediler.

Bugün alem-i İslam'ın en büyük en kuvvetli reisi hala Osmanlı padişahıdır. Bütün Müslüman hükümetler içinde en büyüğü ve en kuvvetlisi yine Osmanlı hükümetidir.

İntibah İslam'ı ikmal etmek, İslamların terakki ve tealide rehberi olmak vazifesini deruhte için Osmanlı namı altında toplanmış akvam-ı İslamiyeden daha münasibi olmadığı gibi hilafet için Osmanlı padişahlarına karşı gösterilecek makul bir rakib de yoktur.

Hilafet-i İslami'ye Osmanlı padişahlarının elinde kaldıkça İslam'ın zahiri bir penahi ve İslam'a zahir olacak koca bir hükümet mevcuttur. Gayr-ı kabil ve tabiata mugayir olduğu için ittihad-i siyasi İslam değilse bile ittihad-ı içtimai İslam'ın istikbalde husulü ancak hilafet-i İslamiye'nin kuvvetli bir hükümet-i padişahi elinde olmasıyla mümkündür.

Yoksa Necd Çölü'nde, Sudan seririnde, Fas cibalinde bulunan bir müdde-i hilafetten İslam'a ne fayda hasıl olur.

Supa ile orduların mahvedileceği, üfürük ile milletlerin batırılacağı itikadının hüküm süreceği devirde değiliz.

İslam gayrete, çalışmağa, terakkiye muhtaçtır. Bu emniyenin husulü için riyaset-i İslamiyeyi aciz ve titrek ellere layık görmek, bu emineyi geri bırakacak ihtilaflar çıkarmak, yine tekrar ederiz ki Osmanlılığı, Türklüğe değil, İslam'a, dine hıyanettir.

Hilafet-i İslamiye'yi Hilafet-i Arabiye şekline sokup bir mesele ihdasına çalışan matran düşman ehl-i iman bir serseridir.

Böyle lain bi-dinden İslam'a karşı faydalı bir şey ummak, iblisten hidayet beklemek kadar garibdir.

Osmanlı itilas1, itila-i İslam'1 istihsal edeceğini pek âlâ bilen din düşmanları, ittihad-ı İslam'a kuvvetli bir darbe vurmak için evvela Osmanlılarla alem-i İslam'ın arasını açmak lüzumunu hissettiler. Bunun için de bir hilafet-i Arabiye meselesi çıkardılar. Dinini kavmiyet fikrine tercih eden necib Arablar her vakit böyle hezeyanları merdud göreceklerdir.

Jazovitlerin kurdukları şu hilafet tuzağına düşecek bir tane bile hamiyetli Arab yoktur.

Hükümet-i Osmaniyeimiz makam-ı ulya-yı şerafeti nesl-i mukaddes-i nebeviye hasretmiştir. Mekke'de sakin olan şerif hazretleri rüesa-yı İslam arasında bu sıfat-ı mübeccele ile muhteremdir.

Hilafet-i İslamiye ki sahibi bütün Müslümanların reis-i siyaseti ve dinen ve hükümeten mukted ebihidir?. Osmanlı padişahlarına mevhibe-i aleyhiyedir. Müfsid bir kötülükten başka bir şey olmayan matran habisinin agavatına muhterem Arab milletinin aldanmadığını görmekle bahtriyar oluyoruz.

İttihad-i itilafın yegane çare-i necat ve mücadele-i hayetiyede elzem vasıta-i necat gayan olduğu şu sırada ihtilaf mübdilerini ümmet-i İslamiye telin edecektir.

Tonguç, 3 Mart 1325 / 16 Mart 1909, Nr. 20.

Selamet Yolu

Bu yolu hala tutamadık. Bir yola gidiyoruz ki sonu uçurumdur. Doğruyu söyleyelim. Bugün millet-i Osmaniye adeta iflas etmiştir. Devr-i istibdadda ciğerinden sızan kanlar dışarı çıkamaz, milletin inlemesi sönük bir ay gibi duyulmaz, işitilmezdi. Millet o zaman:

Biçarelere hak şikâyet bile memnu!

Der, boynunu eğdi. Masarif-i devlet için lazım gelen para, nasıl olsa bulunur idi.

Çiftçinin öküzleri satılır, rençberin tecrübesi, karısının elbisesi, nesi var nesi yok hepsi pazara çıkarılırdı.

Millet mahvolmuş, iflas etmiş idi. 30 senedir, bin başlı ejder istibdadı kanıyla

doyuran biçare millet, artık düşümüŖ, can çekiyordu. Meşrutiyetimizin elde edilmesiyle beraber bu dehşetli hakikat meydana çıktı.

Milletin vergi vermeyecek bir yoksulluğa yettiğı anlaşıldı. En mübrem masarife harç edilecek para bile bulunamadı.

Bulunamadı. Ve bulunamayacaktır. Çünkü bu yoksulluğunun sebebi meydanda duruyor, kaldırılamıyor.

Yollar yok, alışveriş durgun; çiftçilik yüz üstü.

Nereye baksak sefaletten, zarurettten, ihtiyaçtan başka bir şey göremiyoruz.

Biçare millet gözlerini merkez saltanatına doğru çevirmiş, bakıyor; imdad, müracaat diliyor, umuyor. Açlığın sağlık yıkıcı tekmeleri altında inledikçe “Bizi düşünenlerimiz var, milletvekilleri var” diyor.

Çocuklar “Ana, açız, ekmek!” diye yürek delici iniltileriyle mini mini, titrek ellerini analarına açtıkları vakit zavallı valide: yavrum, ah kerim, şimdi eskisi gibi değil, millet meclisi var. Sabır idik, bundan sonra aç kalmayız” söylüyor. Herkes bir şey bekliyor; herkes İstanbul’a bakıyor. Millet yaralarına ilaç gözlüyor.

Avrupalılar “acaba Osmanlılar sin-i rüşdi bulu mu? Memleketlerini, o harabezade dönen vatanlarını tamir etmenin yolunu bulacaklar mı?” soruyor.

Eyvah... Bu sefaletleri ortadan kaldıracak sebebler, hazırlanmış değil, hazırlanmak yoluna da girilmemiştir.

“Geçişirme”, bugünü idare edip yarını düşünmeme” siyaseti hala Bab-ı Âli’den kovulamıyor. Bu derece derin tahribata fevkalade tamir tedbirleri düşünmek, bu kadar dehşetli sefalete memleketin ümrânını iade çarelerini bulmakla karşı gelmek lazımdır.

“İdare-i Maslahat” siyasetiyle bu kırık dolabı çevirmek mümkün değildir. Memleket ümrana yüz tutmadıkça eksiklikleri edinmeye çalışmak, memleketi mahvetmek demektir.

Birçok efradı açlıktan ızdırab çeken, bir neticesi ne yapacağını kestiremeyecek kadar sermayesiz ve delilsiz kalan bir millet, yeni bir donanma tedariki için milyonlar sarf edemez.

Evet, donanma lazımdır; lakin ondan daha ziyade lazım bir şey vardır ki o da

millettir.

Her şeyden evvel, her masrafa katlanacak ve parayı verecek olan milleti sefaletten kurtarmalıdır ki hem kendi yaşayabilsin hem de hükümeti yaşatabilsin.

Medeni bir millet için fakr adeta ölümle müsavi gibidir. Milleti diriltmek lazımdır.

“Ekmeyince biçilmez” derler. Para sarf edilmezse, havadan para kazanılamaz.

Hükümetin aldığı ufak tefek ödünç paralarla hiçbir büyük iş yapmak mümkün değildir. Zaten bu gibi paralar bir iş yapmak için değil, gündelik ve acele işleri savmak içindir.

Alınan paralar hemen hemen maaşatın tediyesine sarf edildi. O maaşatın ki birçoklarının hala verildiğine ve hem de üç milleti yeni yeni borçlara sokarak verildiğine kan ağlamamak elden gelmiyor.

Hala bütün masarifimiz, masarifimiz, memuriyetlerimiz paramızla, gelirimizle karşılık değil. Müflis bir adamın samur kürk giyip yalandan pohpohlari gibi kokmuş adli, lüzumsuz, manasız memuriyetlerle bütün alem insaniyetinin istihza kahkahalarını kopartıyoruz.

Asıl garibi nedir? Üç beş kişinin bir güruhunu, istifade ve hukukuna zavallı milletin hukuk ve menafi feda edilmesi ve maaşat masrafının eskisinden daha fırlak bir dereceye çıkarılmasıdır.

Milletin hukuku, saadeti her şeyden evvel gelir, çünkü öbürleri her şeyi millettin beklerler. 10.00 gurusu maaş alan bir memurun 2.000 gurusu nasıl geçineceğini değil; evet, gün mısır koçanından ekmek yemeye mecbur olan bir milletin 10 bini nasıl vereceğini düşünmeliyiz.

Menfaat-i ammeyi, menfaat-i hassaya feda edecek vakit geldi, geçiyor. Bu lüzum-u acili anlamazsak, pek acı bir suretle anlamaya mecbur olacağız. Çünkü ahvalimiz bunu bize zorla anlatacaktır.

Selamet yolunu bulmalı, tutmalıyız.

Bizim için yapacak şey bellidir, meydandadır, düşünmeye muhtaç değildir; çünkü başka türlü yoktur.

1. Büyük bir istikraz ile ziraat ve sanat ve ticareti, umur-u nafiayı ihya;

2. Masrafı elden geldiği kadar azaltma ve 1.000 guruştan yukarı maaşattan şimdilik %40 tenkis, fazla memuriyetleri lagv
3. Lagv edilecek memuriyetlerin ashabına eğer muktedir ve istihdama elverişli iseler, bir işe kayrılıncaya kadar, ancak geçinmelerine yetecek kadar maaş verilmeli. İktidarsızlığı tahakkuk eden memurine sermaye olacak kadar para ile arazi-i haliye tevdi edilmeli.

Bundan başka yapılacak doğru bir iş yoktur. Koca bir milletin selameti için bu fedakarlığa katlanmak lazımdır, zaruridir.

Bunu yapmazsak pek yakında, hazinemiz, çünkü istikraza da bir son bulunduğundan tatil tediye mecbur olacaktır.

Bu felaketi beklemek, hatadır, cinayettir. Selamet yolunu tutmalıyız. İmza: (Özdemir)

Tonguç, 4 Mart 1325 / 17 Mart 1909, Nr. 21.

Osmanlılığın Tesirâtı, Türk Büyük Milletinin Birliği

25 yıl önce Türk büyük ocağına mensup birçok milletler birbirinden ayrı düşmüş, birbirine yabancı kalmış, yabancı milletlerin boyunduruğuna takılmış olmak sebebiyle, sanki başka başka milletler imiş gibi görünenleri hele dilleri birbirine benzemiş olmuştur. Yazıları hiç ilerleyememişti. “Hüsn-ü Hat” nedir bilmezler idi. Osmanlı dili kabalığını kaybetmiş, inceleşmişti. Hüsn-ü Hat Osmanlıların elinde son güzelliğini buldu. Fakat önceleri bütün bu ilerlemelerinden büyük Türk milletinin başka takımları, Tatarlar, Özbekler, Kırgızlar ve daha niceler pay almıyordu.

Acınacak bir şeydir ki bütün Müslümanlar ve bunlar arasında Türkler ne dinlerini ve ne de dillerini aleme yaymak, birbirleriyle tanışmak, konuşmak için çoktan beri hiçbir himmet yapmaz olmuşlardı. Böyle iken bu amillere hükmünü geçiren “Kanun-u Terakki” Türklerde mahrum bırakmadığını sevinç gözüyle görmekteyiz. Osmanlı edebiyatının şu son senelerde sadelik ile ve Türk diline yakışır bir kılıkta ilerlemesi büyük Türk milletinin bütün yavrularında tesirini göstermiştir.

Türk dillerinin en düzgünü ve edebiyatı en mili ve ilerlemiş olanı Çağatay dili ise de bu dil son kemalini Timur ve torunları zamanında bulmuş olup ondan sonra hiçbir terakki göstermemiş ve tevakkuf denilen durgunlukta kalmıştı.

Bu alem de durgunluk ölümün habercisidir.

Allah'ın bu alemlere koyduğu kanun ileri ileri! Diye bağıyor; buyruğuna baş eğmeyenleri tepeliyor.

Çağatay dili tevakkufda kalmasaydı, bugün Türklerin en güzel dili olurdu. Bu şeref Osmanlı diline nasib olmuştur. Osmanlı dili, Çağatay dilinin aksine olarak Arapça, Farsçadan pek çok ödünç almıştı.

Bu, bir bakılsa, Osmanlı Türkçesinin millet içinde ilerlemesine engel olmuşsa da bir bakışta da çok faydaları görülmüştür. Fakat önceleri Osmanlıcada lüzumundan artık Arapça, Farsça kelimeler kullanılırdı. Sözün yapısı, bağlanmaları, Osmanlıcanın anlaşılmasını güç yapıyordu. Sonraları kısa kısa cümleler, açık ve anlaşılması kolay bağlantılar kullanılmaya başlandı. Bundan bütün Türk milletlerinin pek çok kazandığını bugün görüyoruz. Biraz önceleri Kazan'da, Kırım'da yazılan sözlerden bir Osmanlı hemen hemen bir şey anlamazdı. Bizim sözlerimizde onlar için böyle idi. Bir Osmanlı Türk, Buharalı bir Türkü dinlerken, bir Türk dili değil, sanki yabancı bir dil işitiyordu.

Bugün iş değişmiştir. Kazan'da, Kırım'da, Kafkasya'da basılan Türkçe gaztelerin kullandığı dil Osmanlıya pek çok yaklaşmıştır. Türkmen ana dilinde kullanıştan düştüğü için Osmanlılara yabancı kalmış birtakım kelimeler müstesna tutulursa, hele fiillerde, çok benzeyiş var.

Sözün kurulması “Terkib-i Cemel” kısalmakta, sadeleşmektedir. Bu şimdiki çığırda ayak dirersek pek yakın bir vakitte bütün Türk dillerinin birleşeceği şüphesizdir.

İstikbal için tatlı ümitler besleyebiliriz. İnsanların tekamül yolunda birleşmesi pek uğurlu bir şeydir. Düşmanlık, bedbahatlık bütün fenalıklar hep cehaletin doğurduğu yılan yavrularıdır. İnsanlarda bilgi ne kadar çoğalırsa insanlık o kadar kazanır. Cehaleti boğmak için kuvvetli, sinirli eller gerek; çünkü cehalet eski masallarda söylenen yedi başlı devlere benzer. Kuvvet için birlik lazımdır. Türk büyük milletinin birliği medeniyet binasına devrilmez bir direk olacaktır. Umalım, çalışalım. İleri... Türkler! İleri. İmza: Özdemir.

Tonguç, 5 Mart 1325 / 18 Mart 1909, Nr. 22.

Hastalıktan Kurtulanlar

Herkesin, Her Milletin Nöbeti – Bugün ve 50 Sene Sonra – Türker Ne Yapmalı:

Bu alemde her şey doğar, yaşar, değişir. Değişmek çok kere ölüm adını alır: Doğmak bile değişme demektir.

Bir insan da bir millet de milletler de dünyalar da böyledir. Tarihe baksak ne görürüz? Tabiat dediğimiz Allah yapısının bu kanunu.

Asuriler çıkıyor, küçük yerlerini avucu içine alıyor, yıllarca dünyanın başı, milletlerin beyi onlar kalıyor, sonra... Gün geliyor ki Asur adı bile dünyadan kalıyor.

Eski Mısırlılar, Rumlar, Romalılar, Araplar birer birer, parlayıp sönüyor.

Sıra büyük Türk milletine geliyor; dedelerimizin kılıcına yüzlerce milletler boyun eğiyor; 500 milyon candan toplanmış ölü ve heybetli Türk Devleti teşekkül ediyor!

Oh zaman, zaman! Bu obur az daha her şeyi yer, yutar; dişilerinin kemirmediği, pençelerinin parlayamadığı bir şey yok...yok.

100 milyon ahaliyi kanlı bayrağı altında toplayan şanlı Kıpçak Hükümeti titriyor, sallanıyor, devriliyor; yerinde yeller esiyor; eski varlığına şahit olmak üzere Kazan Tatarlarını bize bırakıyor. Harezmi büyük hükümetinin, bugün Buhara, Hive, Hokand gibi, miskin ve zallı parçaları, döküntüleri görülebiliyor.

Dedelerinin alev püsküren atlarının çiğnediği topraklarda bugün, Kırım Türklerinin hukuku çiğneniyor.

Çin'i avuçlarının içine almış olan Türkler, bugün, Çin'in sessiz sönün cahil tebaası kalıyor.

Bir heybetli vicdan olan Türklüğün, bugün parçalanmış, kuvveti taksime uğramış, kuvvetli iken zayıf, gürbüz iken cılız, zengin iken yoksul kalmıştır. Osmanlı'nın eski şevketi, eski heybeti nerede!

Türklüğünü gözettikçe başını feleğe bile eğmemiş, ölümden korkmamış, kavgadan kaçmamış, tehlikeden dönmemiş olan büyük Türk milleti, sanki kanı donmuş dili tutulmuş, düşünmesini şaşırmış gibi, zamanın boynuna yükletildiği boyunduruğu taşıyıp, gidiyor! Bu böyle kalacak mı?

Yok, yok... Kalmayacak ve kalmamalıdır.

Yakında, pek yakında bu alemde şaşılabilecek inkılablar meydana gelecek, şimdiki hesaplar alt üst olacak, haritalarımızda değişecektir. Birgün gelecek başlar, ayaklar

olacaktır.

Dümdar sanılanlar olacak kafla salar!

Dünya'nın eski muvazenesini bozan zaman, şimdiki muvazeneyi de bozacaktır. Bu, pek yakındır; Çünkü, milletlerin ömründe 50 yıl, 100 yıl, 1 gün demektir!

Bilgi güneşi, gök yüzündeki güneş gibi, alemleri nöbetle ışılatıyor. Her yerin sabahı bir öğleni bir akşamı var; her akşam bir sabahı müjdeler!

Işık nöbeti, Avrupa'dan Asya'ya geçmek üzeredir. Belki güneşin ilk ufku olan Asya'nın gecesi bitmek üzeredir. Tan yeri ağarıyor; bunu Avrupa bilgiçleri görüyor, milletini seven Türkler duyuyor!

Asya'nın istikbali için bakınız Moskova Slav Komitesi Başkanı “Çerb Spoviç” ne söylüyor: “Almanlar Çin ordusunu düzeltiyor!”

Bu kısacık söz ne kadar uzun manalıdır!

Belki, ahlak cihetiyle bir aralık herkesden üst olan Avrupalılar, Asya'dan koparacakları parçaları kopardılar; yutabildikleri kadarını yuttular. En sonu Asya'daki milletler gözlerini açmaya başladı. En önce dirilen, uykudan uyanan Japonya oldu. Onlar anladılar şimdi iki başı bir ata binmeyenler saadet yolunda yürüyemezler. Bu atın adı intibah (göz açma) bir başı servet (para) öbür başı marifet (bilgi)'dir.

Japonyalılar bunu anladıkları gibi pek az bir zamanda ilerlediler. Avrupalıların 300 yılda yapabildiklerini Japonyalılar 50 yılda yaptılar!

Şimdi sıra Çin'e geldi; Uyuşmuş eski bilgililere yapışmış, sanki 6 ay uykusuna yatmış olan Çin Avrupalıların dişlemeleri, ısırılmaları, tokatları altında gözünü açtı. En sonu zamana uymak gerek olduğunu anladı. Eski kafasını değiştirdi. Şimdi ordularını yoluna koyuyor; Avrupa'ya şakirdler yolluyor; yani Çin Japonya'nın tuttuğu yolu tuttu.

Çin 400 milyon kişi var! Çin'in işleri düzelir de Almanya usulü ve onun gibi ordusunu teşkil etse 30.000.000 (Otuz Milyon!!!) asker çıkarması olmaz değil!

Çok uzak olmayan bu “Yeni Hayat Kavgasında” karlı bir pay alabilmek için bütün Türklerin artık uykuyu bırakıp, iki “Medeniyet” silahını, önünce, ellerine almaları lazımdır.

“Bilgi” ve “Birlik.”

İmza: Özdemir.

Nasıl İleri Gideriz?

Babalarımız ta uzaklardan gelip Anadolu içine yerleştikleri vakit bir ellerinde kılıçları, öbür ellerinde çiftleri, çocukları vardı. Kendilerine yiyecek, içecek hazırlamak için bir taraftan yeri alıp biçmeye, öbür taraftan yavaş yavaş kılıçlarını bilemeye başladılar. Bunlar yorulmak bilmez, çalışkan adamlardı. Yüreklerinde Allah korkusu bulunuyordu. Onun için kimseye fenalık etmediler. Bu temiz yürekliliğin az zamanda mükafatını görmeye başladılar.

Fakat o devirler kavga devri idi. Doğruluk, tanınmazdı. Kılıcı keskin olan kazanırdı, kuvvetsiz ve zayıf olan ezilirdi. İşte babalarımız da ezilmemek analarını, babalarını dağıtmamak için kan dökmeye başladılar. Düşmanlara saldırdılar. Gittikçe düşmanlar çoğaldı.

Düşmanlar tepelendikçe babalarımız daha kuvvetlendi. Bir yaylak ve kışlakları varken bir ucundan öbür ucuna gitmek için ayrılamaz gelen memleketlere sahip oldular. Frenk memleketleri bulunan Avrupa'da pek çok kan dökerek diyar aldılar.

Şimdi kendisinde parlak medeniyet güneşleri gördüğümüz birçok Avrupa şehirleri o zaman, bizim Van, Erzurum vilayetlerimizden beter idi. Oralarda istediğini asıp biçen, aklına geleni yapan krallar, derebeyler vardı. Çok şükür biz öyle değildik. Padişahlarımız, ulemamız memleketlerinde rahat ve saadet içinde yaşamak için adaletten emin olarak gönlü rahat içinde bulundurmak ve mütemadiyen çalışmaya lazım geldiğini bilirlerdi. Böyle büyük fikirli babalarımızdan birçoğu muharebede şehid düştüler. Çolukları çocukları ise yalnız tecrübesizliklerinden yalnız kılıcın sapını sıkı tutuyor ve tarlasında, memleketinde daha az çalışarak öbür elindeki çift ve çubuğunun hakkını veremiyorlardı. Senelerce böyle gitti. Büyük Peygamberimiz onlara beşikten mezara kadar okuyunuz. İlim edininiz derken, onlardan çoğu elifba bile edinmediler. Gittikçe daha saf oldular. Onlar saklandıkça düşmanları istifade ettiler. Ecdadımız gömülü olan birçok topraklarımız il ellerinde kaldı. İl topraklarında kalan camilerimizde artık ezanlar işitilmez oldu. Biz yine ibret almadık. Rüyada gibi yaşadık. Bir rüyada gibi yaşarken güneşin battığı taraftaki komşularımız ibret almışlardı. Çalışıyorlardı. Uyurlardı. Nihayet biz şimdiki mertebeye geldik. Anadolu'muza bakıyoruz. Fakir bir harabe zannediyoruz. Köylülerimize bakıyoruz. Acıyoruz ve sonra Anadolu'muz fakir ediyoruz. Bu düşünceler doğru fakat bir kere düşünelim ki buna sebep kimdir? Şüphesiz biz bugünkü Anadolu vaktiyle adam beslemiş,

her tarafı bağçe, bağ bir toprak imiş. Eski zamanlarda milyonlarca Basra'dan Karadeniz'e kadar giden bir yolcu hep bağlık, bağçelik içinde, yeşilli ağaçların gölgelerinde yürürmüş. Zaman-ı kadimde, işte böyle Anadolu'nun birçok yerlerinde medeniyetler yaşamış.

Allah'ın yarattığı hiçbir toprak, hiçbir kol kabiliyetsiz değildir. Fakat çalışma, okuma ile terbiye edilmiş, çalışma lazımdır. Yani ilim lazımdır. İşte medeniyet bu ikisinden doğar bir millet medeni olmak için yalnız birçok uleması çok mektepleri, çok kitapları, gazeteleri olmak kâfi değildir. O milletin yorulmak bilmez çiftçileri, bağcıları, tütün, pamuk, ipek vesaire ekip biçen, köylüleri toprakların altından her biri birer define olan madenler çıkaran ameleleri olmak da lazımdır. Köylü veya amele bu bitmez tükenmez hazineleri elinin emeğiyle meydana getirdik satar. Böylece yavaş yavaş zengin olur. Sonra bu eşya büyük iş haneleri içinde çalışan ustalara gelir. Onlarda alınlarının terini dökerler. Kazanç ediniyorlar. Bu kadarla da kalmaz. Büyük tacirler bu eşyayı dışarı memleketlere gönderirler. Bu yolda da kendilerine su gibi paralar akar. Bu paralar hep memlekete akıyor demektir. Para aktıkça memleket zenginleşir. Zenginleştikçe, ahali artık çoluğunun, çocuğunun boynuna astığı paraları koparmaz. Kolaylıkla cebinden verir. Böylece devletin hazinesi dolar. Hazine bu parayı milletin iyiliği yolunda harç eder.

İşte bunları yapacak hep çalışmaktır. Fakat elbirliğiyle çalışmaktır. Yalnız köylü çalışacak olursa evvelki gibi dar bir hudud içinde çalışır. İlerisine akı ermez. Ve memleket viranelikten yine kurtulamaz. Fakat memleketinde ona ibare okutturacak kadar bir mekteb olursa, fikri doğruyu, yanlış seçebilmeye başlar.

Akılları daha okumak için büyük mekteplere, ziraat mekteblerine giderler. Bunlar memleketlerine dönünce oradaki köylülere nezaret ederler. Okudukları vecihle daha kolaylıkla iş bitirmek yollarını bulurlar, öğretirler beş günde biçecek bir toprağı bir araya para koyarak aldıkları makineler ile iki saatte biçerler. Dönmesi için haftalarca rüzgar bekledikleri değirmenlerinin önünü iki saatte öğütürler. Daha çok yer ekip biçerler, dikenli boş tarlalar azalır. Her taraf ağaçlıklı, ekinli olur. Bu ise bir zenginliktir bir saadettir, bir medeniyettir.

İşte şimdi vatanımız ve hele Anadolu, bu saadetleri ona verecek olan evladlarının zihnini açacak, mektebler fikirlerindeki karartıları ortadan kaldırarak, iyi okumuş hayırlı, yol göstericiler beklemektir.

Bütün vatanımıza, daha ziyade Anadolu'ya yeni bir hayat verecek olan bu

mekteblerin yakında küşadı için “Hayrun Nas Men Yenfeûn Nas” ser-celilini kazanacak olan bu muhterem vatan evladlarının çoğalması için hep dua edelim. Bunlar çoğalır ve dediğimiz şeyler yapılırsa elbette pek çabuk iler gideriz. İmza: Sermed Muhtar, Şehzadebaşı Fi 1 Mart sene 1325.

Tonguç, 6 Mart 1325 / 19 Mart 1909, Nr. 23.

Düşündüklerimiz: Millete Borcumuz

Kötü Bir Ayrılık – Kendi Dilini Anlamamak – Bundan Çıkanlar

Her memlekette, Payitaht denilen hükümet ocağının, padişah otağının ve büyük kasabaların ahalisi başka taraf halkından daha bilgiç, daha ince olur. Bununla beraber bizim memleketimizden başka hiçbir yerde bir milletin, ayrı ayrı milletler sanılacak kadar, iki parçaya ayrıldığı görülmez.

Gerek söyleyiş gerek sözleri toplayış ve gerekse kullanılan kelimeler itibarıyla bizim memleketimizde iki türlü Türkçe vardır.

Birisi İstanbul’da söylenen ve bir dereceye kadar bazı büyük şehirlerimiz ahalisine de yayılmış olan dildir ki bu, söylenişi pek tatlıdır; Kulağa hoş gelir; boğazdan söylenilmez; bu dilde bir çok Arapça, Farsça, Frenkçe kelimeler bulunur. İşte bu dil “Lisan-ı Resmi ve Edebi”mizdir.

Şu iki Türkçe bir dil olmak ile beraber bir köylüye İstanbul vari söylenen sözlerde onun için anlaşılma kelimeler çoktur. Hele bir kitap okunsa, yazılan şey tercüme edilmedikçe, köylü sanki bir yabancı dil duyar.

Milletin böylece ikiye ayrılışı kendi dilinin (tekamülât ve zamana göre tebeddülât ve tahavvülâtından) yani günden güne ilerleyip inceleşmesinden habersiz kalışı çok, pek çok fenalıklar yapmıştır.

İnsanların (terakki ve tekamülü) yani ilerlemesi (ahval-i ruhiyelerinin tekamül ve tealisi) yani duygu ve anlayışlarının yükselmesi, dillerinin de terakki ve tekamülünü icab ettirir. İçle dışın, zahirle batinin, canla kalıbın birbirinden ayrılamaz kadar bağlantısı vardır. İyi düşünün bir millet, iyi söylemeye mecbur olur.

Dil düzelmeyince bir millet ileri gitmez, bir bakımda bir dil ilerledi demek, o dili söylenilen ilerledi demektir.

İşte bu sebebdendir ki Türklerimiz, birisi medeni ve ince dilli, öbürüsü yarı bedevi ve kaba dilli olmak üzere ikiye ayrılmış ve ikinci takım bilgiden mahrum kalmıştır.

Bu kötülüğü ortadan kaldıracak vakit geldi. Dili düzeltmezsek merkezin, büyük şehirlerin terakkisinden milletin en çok kısmı pay alamayacaktır. En önce dilimizi yoluna koymalıyız. Böyle yapmazsak millet için değil milletin bir ufacık kısmı için çalışmış olacağız.

Ziraat kitapları yazıyor, bunların kapalı ve eski usulde yazılışları şöyle dursun, en sadelerinin bile köylülerimiz için birer “bilmece” kılığında kaldığını düşünemiyoruz. Ziraat kelimesinin çiftçilik manasına geldiğini çok köylülerimiz bilmezler!

Şu halde kimin için yazıyoruz? Her halde bütün millet için değil; hele milletin asıl çalışkan kısmı için hiç de değil.

Sonra da bizde kitaplara özenme yok, belgiye istek yok diyoruz. Yazdığımız kitapları satamıyoruz. Kabahat kimin! Millet bizim dilimizi anlamıyor ki kitaplarımızı alsın da okusun!

Sade dilimizi mi ya?! Gönlümüzü, duygumuzu da anlayamıyor, pek çok düşünenlerimiz, iyi kalem tutanlarımız, sanki bu millettten değilmiş veyahut milletini beğenmiyormuş gibi, millet pazarında taklit Frenk malı satıyor. Milletimizin ilerlemesine böyle yazıcıların hiçbir faydası olamaz. Yabancı dilleri bilenlerimiz bu yarım yamalak Frenk duygusu dallarının satmak istedikleri çürük mallara muhtaç olmaz. Yabancı dili bilmeyenlerimiz ise o yabancı duygulardan canlarına bir tesir duymazlar. İşte bu yolsuzluklardan dolayıdır ki son terakkilerimizden millete pek az pay düştü. İşte bundan dolayıdır ki bir büyük mektebden çıkmış Türk’le bir köylü Türk arasında dil itibarıyla beşyüz, duygu ve bilgi itibarıyla, bin yıllık uzunluğunda bir aralık var!

Artık buna bir son vermeliyiz. Türklük ilerlemezse Frenk mukallidi beylerimizin yazdıkları kitaplar peynir kılıf olmaktan kurtulmayacağı gibi yaralı ve fakat anlaşılmas bir dil ile yazılmış kitaplarda kitapçı camganlarında sineklere “Gezinti Meydanı” olmaktan kurtulamayacaktır. İmza: (Özdemir).

Ahval-i Alem: Harici İşlerimiz

Kamil Paşa’nın Hatalarından Biri – Konferans Oyunu – Siyaset mi Ticaret mi? – Şimdi Yapacak İşimiz.

Meşrutiyet bayramımızı, Bosna ve Hersek'i apararak kara gün eden Avusturya'ya karşı hükümetçe yapılacak bir şey var idi: Avusturya'nın bu gasbını protesto etmek, müzakereye girişmemek, Avrupa efkar-ı umumiyes önünde hükümetimizin şerefini ayak altına atmamak.

Rumeli şarkiye yanlış düşünmesiyle Bulgarya'ya armağan veren Kamil Paşa'nın Bosna ve Hersek'i de yine yanlış bir düşünme ile Avusturya'ya armağan etmesi.. Ezelden yazılmış imiş diyip geçecek miyiz, bilemeyiz! Milletin yaptığı kişme Avusturya'yı şaşırtmıştı. Avrupa efkar-ı umumiyesi bizi haklı buluyor. Avusturya'ya yüz vermiyordu. Biraz daha dayansak, erkekçe ayak diresek idi; Avusturya Bosna ve Hersek'i imtiyazlı bir beylik kılığına sokmaya mecbur olurdu.

Lakin Kamil Paşa Bosna ve Hersek'i 2, milyon liraya sattı.

Ortaya sürdüğü “Konferans” oyunu da memleketimiz için ayrıca bir ziyandır. Vakti gelince onu da görürüz.

Kamil Paşa'nın düşmesinden sonra yerine Hilmi Paşa değil, Hakkı Bismark gelseydi, Bosna ve Hersek'i kurtarmak için bir şey yapamazdı.

Yapılacak bir şey, Kamil Paşa kabinesinin hazırladığı ahitnameye imza koymak idi. Böyle yapmak hükümet için mümkün değildi. Hilmi Paşa'da böyle yaptı. Şimdi yapılacak bir şey kalmışsa o da yeniden faydasız kırgınlıklara yol açmak idi.

Halbuki Kamil Paşa'nın “Bosna ve Hersek” siyasetini muvafık bulanlar şimdi bu siyaseti büyük bir cinayet görüyorlar!

Gazetemiz tamamen bi-taraftır. Hiçbir fırkanın altı, mürevveç efkarı değildir. Bunu katiyen temin ettikten sonra diyebiliriz ki Bosna ve Hersek işi de, her iş gibi; şahsi emellere, gizli niyetlere alet ediliyor. Düşünülmüyor ki ölen dirilmez! Dahili işlerimizi yoluna koymak için artık bu işi kurcalamadan vazgeçmek gerektir.

Tonguç, 7 Mart 1325 / 20 Mart 1909, Nr. 24.

Düşündüklerimiz: Gazete Muharriri Demek, Doğru Yolu Gösteren Demektir

Gazetelerimizin kızgınlığı, yazıcılarının taşkınlığı milletin dargınlığını mucip

oluyor.

Meşrutiyetle idare olunan memleketlerde fırkalar olur. Vatanının menfaatini her kişi bir türlü düşünmez, düşünceleri birbirine uygun gelenler bir araya toplanır, bir küme olur ki fırka demektir.

Fırkaların düşüncesi vatan menfaati oldukça, aralarında çıkacak ihtilaf millet için faydalı olur.

Fakat ayrılıklar inat, kırgınlık, gizli istemek veyahut bir adamın hatırını gütmek gibi sebeplerle ileri gelirse bundan vatan ve millet son derece ziyanlı olur. Millet ileri gitmek için, kendi kuvvetine güvenmeğe, hele kendini idare eden iş görücü ve düşünücü takımının hamiyet ve himmetine güvenmeğe muhtaçtır. Bununla beraber yalandan bir emniyet içinde uyumamak için idarenin bozuk taraflarını da bilmeye muhtaçtır. Demek ki milletin fikrini doğru bir yola götürmek için onlara her hali olduğu gibi, doğruca, bildirmek gerektir.

Kaldı ki birkaç vakittir matbuatımız bu borcu pek eksik bir suretle ödedi. Matbuat bugün millete karşı kabahatlidir. Fakat her meşrutiyetin ilk zamanlarında böyle mübalağalar yolsuzluklar görülmüştür.

Şimdi öyle bir sıraya geldik ki artık boynumuza aldığımız borcu erce ödemeye çalışmalıyız. Yine bu halde yazmaya inat edersek şu aşağıda suretini yazdığımız telgraf gibi telgrafları bütün Osmanlılar başımıza yağdıracaklardır ki bu halde de matbuatın ne onuru ve nede lüzumu kalır. İşte o telgraf:

Huzur-ı Ali-i Vatanperverilerine

Refika-i muhteremimizin iksa-i emeli menfaat ve hidmet-i vataniye olduğuna itimad-ı kemalimiz bulunmakla idare hanemize gelen bir telgraf nameyi huzur-u hamiyetperverlerine takdim ve ceride-i kıymetdaranızla neşrini temenni eyliyoruz.

İttihad-ı İslam Ceridesi Sahibi Hilmi

İttihad-ı İslam Gazetesi Müdüriyetine

Şu zaman buhran ve inkılabda menfaat vatan ve millete her vakitten ziyade hidmet etmesi lazım gelen matbuatın son günlerde yekdiğerine karşı aldıkları tavır-ı taarruzkarane tefrika-i cuyane bir cüzv-ü vatan olan şu daire-i mahdudedeki bütün emti delhun ettiği için bi-taraflığına emin olduğumuz gazetenizin tavassutuyla bu babdaki hissiyat-ı

müteferremizi beyan etmeye mecbur olduk. Bunca ihfad-ı Osmaniye zindanlarda, münfelerde, denizlerde kurbanlar vererek istirdad eylediği hürriyeti birkaç menfaatperestin bir iki mandik yazıcısı olmak için mi istirdad etti. Eğer mühim umur gazetelerle rivayet ve tesviye edilecekse millet meclisine ne lüzum var. Kamil Paşa menafi-i meşrutiyet bir kabahat etmiş ve sükut eylemiş. Hilmi Paşa işgüzar değilmiş bunları takdir edecek olan meclisi milli hal faaliyetde iken onun kararlarına itiraz etmek ba-husus vükela-yı milleti tahkire kadar cesaret göstermek insanın aynaya bakıp da kendi hayalini tahkir etmesi kadar gülünç olmuyor mu? Bu gün masum bir milleti pek geren bir zincir esaretten tahlis eden cemiyet-i muhtereme için ağzına geleni söyleyenler vatana o cemiyetin gördüğü kadar nafi bir hizmet görseler de kulüb emti ceryan -ı tabii ile kendilerine cezb etseler hem emellerine ve hem de vatana hizmet etmiş olurlar. Yoksa gerek cemiyete ve gerek başkalarına taarruz için sevinilecek bir kelimelik zamanın nafi bir emre sarf edilecek zamandan tenzil edilmekte bulunduğu henüz anlaşılamadı mı. Vicdan-ı insaf ile bu aç ve sefil kardeşlerinizin şayan-ı ıslah bin türlü ihtiyacatını göz önüne getirerek düşününüz. Bizleri gazete mütalağasından tenfir eden bu-fena hareketlerden vazgeçiniz.

Beyhude geçen bir dakika menafi-i vatandan bir cezv gasb ediliyor demektir. Zerre kadar hamiyet ve hürmet-i vataniyesi bulunan her ehl-i vicdanın düşmanlarımızı kahkahalarla güldürür bu iğrenç şahsiyete ve müsebbiblerine ne kadar lanet-i havan olacağını düşününüz. Vatan namına vatanın bi-kes evladı namına rica ederiz. Haklı bile olsanız sükût ediniz de daire-i sirayetini pek bi-adabane mecralara kadar tevsi eden şu keşmekşin çirkin manzaraları yar ve ağyar kapansın. Büyük imzalı muktedirlerimizin tekayüs vatanın en dakik ihtiyacatını teksin edecek bir say' mütemadi beklerken bunların yekdiğerine tahkir etmesi cümlemizi nevmid eyliyor. Bir daha tekrar ediyoruz. Zavallı hasta vatanın devr-i nefaheti namına vicdan ve hamiyet-i milliye namına bi-lüzumu bırakınız. Ayıp ve günahıdır. Fi 5 Mart sene 1325. Zile Kazasında mütevattın bila-tefrik cins ve mezheb 70 bin nüfus namına müftü Abdurrahman Gaznevi.

Ahval-i Alem

Yine sorarız kavga olacak mı?

Yazdıklarımızı unutmayan karialarımız kavga kokuları ortadan kalkmadığını yazdığımızı unutmamışlardır.

Bugün aldığımız Avrupa postası korkularımızın boş olmadığını gösteriyor.

Panslavist komiteleri bütün kuvvetleriyle çalışmaktadır.

Moskova Panslavist komitası reisi imparatorun yeni Çar Ferdinand'ı Sırbıya ile ittifaka kandırdığını temin ediyor.

Sırbıya, Bulgarya ve Karadağ birleşirlerse sekiz yüz bine yakın asker çıkarabilirler. Buna Rusya'dan gelecek kırk elli bin gönüllüye de katarsak bu üç küçük hükümetin bir büyük hükümet yerine geçeceği meydandadır. Avusturya'nın kuvveti bu kuvvete nisbetle çok büyük ise de Avusturya askerinde pek çok Slav vardır. Bunların kavga vaktinde orduyu alt üst edeceklerini panslavistler umuyor ki pek de boş bir düşünme değildir. Bunların kavga olursa ne düşünecekleri ne yapacakları şimdiden kestirilemezse de her halde Slav kardeşlerinin iyiliğini isteyeceklerdir.

Rusya hükümetinin şimdiki hali Sırbıya'ya yardım etmesine engeldir. Rusya'nın maliyesi, ordusu bozuk ve uygunsuz bir haldedir. Fakat Slav taraftarları Bosna ve Hersek işinden dolayı pek taşkın olduklarından Sırbıya'yı kışkırtarak kavgaya sürüklemeleri ihtimali vardır. Sırbıya ve Karadağ otuz yıldır, besledikleri büyük Sırbıya ümidinin mahvolmasından o kadar acı duydular ki öyle de öldük, böylede diyerek Avusturya 'ya saldıracaklardır.

Avusturya'ya gelince: Sırbıya'ya, Karadağ'a yer vermek, tuna komisyonuna koymak gibi müsaadata asla yanaşmıyor. Öyle anlaşıyor ki Avusturya'ya, muharebeye girişmek gibi bir deliliği ele alırsa, Sırbıya'yı tepeleyeceğine emin.

Avusturya Rusya'dan korkmuyor, Rusya'nın kavga edemeyecek halde olduğunu pek ala biliyor; bildiği için Sırbıya'nın patırtılarına kulak asmıyor.

Sırbıya'nın yes'i son dereceyi buldu. Matbuatı günden güne dilini biberliyor. Meli Jurnal Gazetesi bizden ve Karadağlılardan bir ferd-i vahded ber-hayat kaldıkça Bosnalıların rıbka-i esaret altında talan ve giryan olmalarına kabul değil rıza göstermeyeceğiz. Bosna'da boyunduruk altında bulunan ve her türlü cebr-ü cefa çeken karındaşlarımızı tahlis etmek azm-i katisindeyiz. Avusturya ile girişeceğimiz mübareze bir hayat memat meselesi olacaktır. Avusturya'dan hesap sormak vakti gelmiştir. Ey vatandaşlar silaha sarılınız. Düşman üzerine yürümeğe hazırlanınız. Diyor.

İşte bu sebepler içindir ki biz muharebenin behemehal olacağını iddia etmemekle

beraber muharebe olacak mı? sualine kim bilir olmazda değil cevabını verimiz.

Tonguç, 8 Mart 1325 / 21 Mart 1909, Nr. 25.

Düşündüklerimiz: Yapanlar Beğeniyor Mu?

Fırka Kavgaları – Milletlerin Çarpışması – Bunun Sonu Ne Olacak?

Gazetelerimiz İzmir’de büyük taşkınlıklar baş gösterdiğini ve bu da fırka kavgalarından ileri geldiğini yazıyorlar.

Fırka kavgaları, mebus seçilmesi canlı ve korkulu işler yüz gösterdiği zamanlarda meydan bulur ve kavganın merkezi de mecliste başlar, başlar da sonra taşralara da bulaşır. Kaldı ki şimdi mebus seçilmesi vakti değil; ortada efkar-ı umumiyenin kabarmasını, taşmasını doğuracak işler de yok. Öyle ise İzmir’de heyecan neden ileri gelir?

Acaba fırka demek, yurdumuzun yeni bir hastalığı, belası demek mi olacak! Merkezde, Meclis-i Mebusan’ımız da şimdilik fırka kavgaları, hele heyecanı mucib olacak gayr-ı tellaklaşmalar görülüyor. Gazetecilerimizin de birbirini depmelemeleri eski azgınlığını kaybetti.

İşte bunları düşünüyor da biz, İzmir’i heyecana getiren fırka adına gizlenmiş komit kavgasıdır, diyoruz. Şimdilik yabancılarla, kozumuzu, iyi kötü, paylaştık, dışarıdan korkacak çok bir şey kalmadı. Fakat en korkacak şey yurdumuzda baş gösteren şu çirkin kavgalardır.

Şimdiye kadar Osmanlı yurdunda yerleşmiş hiçbir millet milli bir fırka yapmaya kalkışmadı, girişemedi. Açıkta açığa Osmanlı birliği düşmanlığı olan böyle bir işe hiç kimse yanaşmadı. Fakat milliyet fikirleri fırka perdesi ardında oyun oynamak istiyor. Vakitsiz kopan bu kavgaların sebebi, asıl sebebi hep bu.

Nüfus nisbetinde memur yapılmak gibi milliyet fikrinin en yolsuz davaları merkezsizlik geleceğini elinde kalkan ediyor. Bu geleceğin ziyansız ve çok manalı vücudundan milliyet taze can bulmaya çalışıyor.

Bu kabahat yine bizimdir. Birbirimizle öyle kapıştık ki, başlarımızdan düşmesi pek olağan bulunan külahlarımızı, kapmak için el açanlar bulunuşuna şaşmamalıyız. Son pişmanlık para etmez, derler vaktiyle en son olacak şeyleri düşünsük de sözümüze biraz daha çeki düzen versek olmaz mı?

Ülkemizde yapacak şey pek çok.

Fakat en ehemmiyetlisi aramızda hiç hayırlı son vermeyeceği meydanda olan ayrılık arzularını aradan kaldırmak ve viran vatani tamir için gönülleri, dilleri ve elleri birleştirmektir.

Söylüyoruz, hem de çok söylüyoruz, hiç, ama hiçbir şey yapmıyoruz; Sanki bütün canımız, kalbimizin her tarafından hicret etmiş de dilimizde yerleşmiş! Dilimiz durmuyor; bari her vakit doğru söylesek, doğru yolu göstersek! Nerede! Her sözü gizli bir fikri öne sürmek için söylüyoruz, düşünmeden söyleyişlerimizden neler çıkacağını az vakitte görmeye başladık. Acaba yapılan fenalığın farkında olup geri dönecek miyiz?

Umalım ki: Evet. (Özdemir)

Faydalı Yazılar

Türkçe yazılabilir mi? Yazılamaz mı

Birçok seneden beri bizde, Türklerde, öyle bir dönem olmuş idi, çözülebilen parmakla gösterilmeye değer idi. Bugün de öyle... Bu dönem, hep çözilemiyor. Ne için? Bu soruşa en birinci karşılık yine bir soruştur; Türkçe yazmak denince ne anlamak gerek? İşte asıl düğümün, hani o zihinleri karıştıran düğümün çözülmesine engel olan burasıdır.

Bizde bir takımları çıktı, Türkçe yazmak denince bugün ki Osmanlıca içinde ne kadar Arapça, Farsça söz varsa hepsini atıp ne yazmak istiyorsa onu yalnız Türkçe sözlerle yazmak diye anladı da bu düşünceye soğuk baktı. Ama soğuk bakmakta bunlar haklı mıydı, haklıydı; çünkü yazalım diyenler ne türlü Türkçe yazalım dediklerini açık açık gösterecek bir şeyi ortaya koyamadılar, yalnız sade yazalım, Türkçeyi sadeleştirelim, sözünü tekrar etmekten başka bir şeyi yapmadılar. Yapmayınca da ne demek istediklerini âleme anlatamadılar: anlatamayınca ise iş kim nasıl düşünebilirse öyle anlamaya kaldı. Öyle de oldu. Öyle olduğu içindir ki o söylediğimiz takım: biz Arapçadan, Farsçadan büsbütün ayrılıp da yalnız Türkçe sözlerle istediğimizi anlatmaya kalkışacak olursak pek büyük zararlara uğrayacağız: bir kere dilimizin bugün ki belagatını kaybedeceğiz; bundan başka istediğimizi de istediğimiz gibi anlatmak elimizden gelmeyecek, dediler. Yine hakları var mı? Bu sefer bu hakkı birdenbire veremeyeceğiz. Biraz düşüneceğiz.

Şu meseleye bir alır gözle bakalım, ne göreceğiz bugün Türkçeden kaybolacak diye korktuğumuz belagat nedir, Türkçeye nereden gelmiş? Eğer o belagat, Türkçede var diye

deveranların dediği gibi, Arapçadan, Farsçadan gelmiş ise onun kaybolacağından korkmalarına acınır. Türkçe nerede, Arapça ile Farsça nerede?

Bunların tabiatları birbirine taban tabana zıt ... Lisanların esaslarıyla biraz aşinalığı olanlar bunu pekiyi bilirler. Arapçanın belagatı Sami lisanlarından birine, mesela İbrani lisanına geçseydi, inanılırdı, bir belagat da olurdu. Bunun gibi Farsçada Aryan dillerinden birine, mesela Almancaya belagat da vermiş diyeydi, yine doğru olabilirdi. Lakin bu iki lisanın Türkçeye belagat vermesine, verebilmesine doğrusu lisandan anlayanlar güler. Türkçe Turan dillerindendir; Arabi ile Farsi sayesinde kazandı diye iddia edilen belagat gerçekten belagat değildir.

Şimdi iyi düşünelim, böyle yalancı bir belagatın kaybolacağından korkmak yerinde olabilir mi? Nice iş büsbütün tersine... Biz o belagatın Türkçeden savuşmasına sevinmeliyiz; çünkü bu sayede dilimiz bir yapmalıktan kurtulmuş olacak. Burası böyle. Ümidimiz bir yapmalıktan kurtulacaktan aldanıp da bugün âlemce, sanatça gerekliliği meydana olan kuvvetten zenginliğinden öksüz mü bırakalım? Burası gerçekten düşünülecek bir yerdir. Bu öyle bir noktadır ki bir çoklarımızı korkutur yahut yanıltır. Doğrudur, Türkçe yazalım diyenlerin bir takımları var: ne demek istediklerini kendileri de bilmiyorlar; sanıyorlar ki Türkçe bütün Arapçadan temizlenebilir. Bunların sözlerinde fence bir ehemmiyet olamaz; yalnız birtakım zihinleri, ama onlar kadar düşünen zihinleri karıştırmakla kalırlar.

İşte Türkçe yazalım diyenlerin şimdiye kadar söylediklerine bir plan çizmemesi bu karışık neticeleri meydana getirdi. Biz buraca olan geniş düşüncelerimizi Türk dili adındaki eserciğimizde gösterdik. Burada yalnız burada gerek olan yerler söylenecektir.

Bizim istediğimiz pek büyük bir şey değil: Arapça ile Acemcenin Türkçeden çıkacak şeyleri yalnız kaideleridir. İşte bize bir destur. Eğer bu desturu esas gibi alır da Türkçemiz ona göre hizmet etmeye çalışırsak emeğimizin gerçekten menfaatini ancak o zaman görebiliriz. O menfaate dilimizi baştaklığı (istiklali) dir.

Arabi ile Farsinin Türkçede karşılığı bulunmakta olan birtakım kelimeleri de vardır ki, bunlarda atılmak lazımdır. Ancak onları esas desturuyla birlikte söylemeye hacet görmüyoruz: Çünkü o destur bir kere kabul olundu mu, artık onlar Türk dili içinde işleri kalmadığını anlayacaklar, kendi kendilerine çekileceklerdir. O türlü kelimelerin Farsi kaideleriyle gözleri karıştırıcı canları oynatıcı terkiple yapmak için Türkçede

bulunduklarını Türkçeyi iyi anlayanlar bilirler. Şimdi biz o kaideleri andık mı, artık lisanımızda Arapça, Acemce terkeb izafiler terkeb tavsifiler bilmem neler, neler kalmayacaktır. Bu terkebler artık hep Türkçe olacaktır. Ey bundan lisanımız zarar görmeyecek mi? Hayır! Terkipler kaybolmuyor! Yalnız Türkçe oluyor. Ey bundan da bir karışıklık, yeni bir şeyler öğrenmek zahmeti meydana çıkmayacak mı yine hayır! O terkeblerin Türkçelerini biz şimdide kullanıyoruz. Biz bununla kaybetmemiz şöyle dursun kazanacağız bile ... Bir zorluktan kurtulacağız. Öyle bir zorluk ki ne lisanımızın tabiatına uyar, ne de bir ihtiyacımızı def eder. Yalnız çocuklarımıza uzun uzun vakitler kaybettirir. O uzun vakitleri kaybettikten büyük mekteplerden çıktıktan sonra da Arapçanın Farsçanın o kaidelerini öğrenemeyen kendi lisanı diye tuttuğu Türkçe ile birkaç satır doğru yazı yazmayanları burada anmaya hacet görmeyelim. Bugün Türklerin edebi diye geçinenler içinde bile okuyamadıkları kaidelerce ne kadar yanlışlıklar yaptıklarını da söyleyelim. Fakat şunu söylemeden geçemeyeceğiz ki o yabancı kaideler, o yabancı imtiyazlar Türkçeden kalkarsa hem hepimiz lisanımızı bilerek, anlayarak okuruz, yazarız, hem de Türkçe kendi göbeğini keser baştek bir lisan olur. İşte bizim istediğimiz Türkçe bu Türkçedir. İmza: M. Masum

Tonguç, 9 Mart 1325 / 22 Mart 1909, Nr. 26.

Ahvali Âlem: İş zorlaşıyor

Çürük Bir Temel- Kamil Paşa Siyasetinin ve Uğursuz Sonları - Şimdi Ne Yapacağız?

Kâmil Paşanın attığı siyaset temelinin ne kadar bataklık bir yer üzerine kurulduğu işte bugün meydana çıkıyor, hem de bütün kuvvetiyle.

İstibdat, yeni doğan meşrutiyet yavrusunu boğmak için, sanki siyaseti kocabaşlarından birisini memur etmiştir.

Yine söyleriz ki, Bosna Hersek, yurdumuzdan koparıldığı, dedelerimizin kanlarıyla yoğurulmuş olan o mübarek vatan Avusturya'nın pençelerine geçtiği vakit bizim için yapacak şey pek meydanda idi. Berlin Ahidnamesine imza koyan devletlerin namusuna, Avrupa efkâr-ı umumiyesinin insanlık ve doğruluğuna müracaatla, hakkı, hakkımızı istemek, Avusturya'yı hak ve ahd adına protesto edip orada kalmak. Mutlaka bir şeyi yapmak lazım geldiyse imtiyazlı bir benlik halinde idaresini koparınca kadar Avusturya ile uzlaşma yollarını düşünmemek gerek idi. Çünkü Avusturya'nın hakka karşı ve

Avrupa'nın, velev bir dakikalık olsun bulduğu erkekçe ve doğruluk duyguları, önünde boyun eğmeye mecbur olacağı meydanda idi. Böyle yapmamak bilgisizlik, hele ve hele milyonlar milyonlar değerinde vatanımızı, daha doğrusu kıymeti kanımız, namusumuzdan ibaret olan Bosna ve Hersek'imizi bir avuç paraya satmak idi.

Kâmil Paşa bunu yaptı. Mebusanımıza o vakit düşen mukaddes bir borç var idi: Kâmil Paşa birkaç milyon karşılığında Avusturya ile uzlaşma yoluna yatar yatmaz, kendisini sadaret koltuğundan indirmek.

Meclisimiz bu borcu yapamadı. Ola ki mebuslarımızın yürekleri, zayıflığımız öne sürülerek kırılmış olsun... Nihayet Kâmil Paşa düştü; düştü ama korkarız ki altından çıkılamayacak bir yükü halefinin boynuna yükletti.

İstibdat bize Kâmil Paşa'yı miras bıraktı, oda uğursuz siyasetini!

Aşağıda yazılmış telgraf nameyi okuyup da kan ağlamamak hiçbir hamiyetli Osmanlının, hiçbir Müslümanın elinden gelmez sanırsınız. Bosna ve Hersek'in altı yüz bin Müslümanı bugün, ye's ve gam yaşlarıyla dolu, gözlerini bize, hepimize, meclisimize çevirmişlerdir.

Kendilerinin dediği gibi Osmanlılığın merkezinden, Müslümanlığın göbeğinden çıkacak sözü, hükmü bekliyorlar. Bu hüküm ne olabilir ne olmalıdır. Yarabbi! Ne kadar çıkılmaz bir sokağa, sapa bir yola düştük.

Bugün Osmanlı Mebussan Meclisine dört yüz milyon Müslümanın, otuz milyon Osmanlının gözleri dikilmiş, bekliyor. Altı yüz bin Müslüman Boşnakla yedi yüz bin Hristiyan Boşnak kardeşçe katışarak meclisimize birlikte yalvarıyorlar. Birlikte bekliyorlar.

Şimdi ne yapacağız, sorarız.

Avusturya protokolünü, uzlaşmamızı tasdik etmek dört yüz milyon Müslümanın yüreğini kırmak ve daha ilk adımda İslam âleminin gücenmesini üzerimize çekmek demek.

Protokolü tasdik etmemek yeniden bozgunluk kapılarını açmak ve harap vatanımızın tamiri için sızıldısız, dertsiz vakit bulmamak. İşte şimdi böyle iki büyük bela arasında bulunuyoruz sorarız, yine sorarız, ne yapacağız?

Biz yüreğimizden kanlar aktığı halde, vicdanımızın titremesine, kanımızın kaynamasına rağmen eyvah kardeşler! Olan oldu ne çare ne çare istikbal Allah'ındır der ve

cümleye sabır ve düşünme tavsiye deriz. İmza: Özdemir.

Tonguç, 10 Mart 1325 / 23 Mart 1909, Nr. 27.

Düşündüklerimiz: Şaşkınlık Sırası

Bizim aklımız ermiyor; bu, şaşılacak bir şey değil; aklı-ı küll sahibi değiliz ya; elbette her işe aklımız ermez. Fakat hükümetimizin şimdiki dâhili siyasetine aklı ermeyen galiba yalnız biz değil!

Ömründe nahiye müdürlüğü, kaymakamlık, mutasarrıflık gibi işlerde bulunmamış bir zat Aydın valisi yapılmış idi. Niçin? Diye sormayalım ne yapan bilir ve ne de yapılan! Bu zat dört gün valilikten sonra ne tez verdin Allah'ım ne tez aldın! Fehvasınca azledildi. Sebep? Çünkü sadrazamın verdiği emre baş eğmemiş.

Acaba sadrazam mı haklı, yoksa vali mi? Bunu da bırakalım. Yeni vali bari iyi seçilebildi mi, orasını düşünelim.

Birkaç gün evvel bazı gazeteler sadrazamın Ferit Paşanın konağına gittiğini, İzmir valiliğini kabul için sıkıştırdığını, Ferit Paşada kendisi ayan azalığına intihap olunursa İzmir valiliğini kabul edeceğini söylediğini yazmışlardı.

Biz buna inanmak istemedik. Bu kadar nazla ve böyle şartlarla valilik kabulünü pek hayırlı bulmuyorduk. Bu haber doğru çıktı. Ferit Paşa ayan azalığıyla beraber Aydın vali vekâletine tayin olundu.

Bu tayinin hikmetini anlamak zordur. Ceridemiz şahsiyetle uğraşmaz, ağraz bilmez; fakat doğrudan doğruya vatan menfaatine dokunan işlerde susmak millete borcumuzu ödememektir. Bunun için Ferit Paşanın mazideki hangi hizmetine mebni yeniden iş başına geçirilmesine lüzum görüldüğünü aradık. Paşanın mazisini karanlık bulduk. Hükümet adam bulamıyor, adamsızlıktan şaşırdı, demekten başka çare yok.

Fakat bu işte şaşırان yalnız hükümet değil. Ahali de dahi ne düşüneceğini ne yapacağını bilişi kayboldu. Hükümetin icraatını tenkit etmeye her bir kişinin hakkı varsa da zorla karşı durmaya kalkışmak meşrutiyete mugayir ve hele bunun sonu anarşi dedikleri hükümete sızlıktır. Şüphe yok ki hükümet iyi adamları seçmeğe borçludur. Fakat her vilayete vali varken ora ahalisinin reyini almaya borçlu mudur? Galiba ahalimiz belediye reisleriyle valilerin arasındaki farkı görmüyorlar.

Biz buna, ahalinin ihtilal fikrinde olmadığını bilerek, şaşırma adını veriyoruz. Efkâr-ı umumiye şaşkınlık sırasındadır.

Aydın yeni valisinin intihabını beğenmemekle beraber ahalinin işe bu süratle karışmasına esefler ederiz. Bu gibi kargaşalıklara sebep olduğu için bari hükümetin bundan sonra düşünmeden iş yapmamasını dileriz.

Vatanımız ne kadar talisiz imiş! Belayı istibdattan kurtulur kurtulmaz yeni yeni belalar yüz gösterdi. Bosna ve Hersek işi Bulgaristan İhtilafı gibi dışarıdan gelen dertlere içeriden dahi birçokları katıldı.

Dokuz aydır, vatani, millet işlerini düzeltmek için bir şey yapamadık.

Hükümet memurları işi düzelemedi. Umur-u nafiaya ait yollar, şimendiferler, köprüler gibi şeyler yapılamadı. Çiftçilerimizi diriltecek kadar para ne bulundu ve ne de bulacak, bir şey, hiçbir şey yapamadık.

Ahalimizin her şeye yararlığı meydandadır. Her şeyi yapabilir; yaptıracak yok. Şu halleri görüp de esefler etmemek elde değil.

Hiç şüphe yok ki korkunç bir şaşkınlık sırası geçiriyoruz. Bu durum çok uzadı. Daha uzarsa daha pek çok fenalıkları gözleme gerek. Umalım ki bu şaşkınlık devrinin bitmesi yakındır. İmza: Özdemir

Tonguç, 11 Mart 1325 / 24 Mart 1909, Nr. 28.

Ahval-i Alem: Körebe Oyunu

Seyahatçilerin şu günlerde körebe oyunu oynadıklarına şüphe kalmadı: Bir saat önce tasdik ettiklerini; bir saat sonra yalana çıkarıyorlar, daha doğrusu ne söylediklerini pek de bilmiyorlar. Buhranlı zamanlarda seyahatçilerin böyle şaşkınlıklar göstermeleri görülmemiş değilse de bu kere bütün bütün yalancı falcılara benziyorlar. Bir takımı bir ziyafette İmparator Franz Joseph'in söylediği “Ahval vahimdir, pek mütessirim” sözlerini ele alarak muharebenin behemehal olacağını iddia ediyor. Başkaları imparator “Muhabere Olamaz” sözünü söyledi diye kavga olmayacak davasında bulunuyor.

Berlin'den Tan Gazetesi'ne yazılan bir telgrafnamede Avusturya ile Sırbija arasında muhabere ihtimal var ise de muharebenin Avrupa'ya bulaşması ve kavga yangınının her tarafı sarması menedildi, deniliyor. Bize kalırsa en doğru söz en doğru zan

budur. Gazetemizi okuyanlar unutmamışlardır ki Sırbıye ve Avusturya darlığında daima bu yolda düşündük. Şu Berlin telgrafı pek ala anlatıyor ki Japonlardan yediği tokatların verdiği sersemlikten, evvelkisinde üç beş kere meydan alan kanlı ihtilallerden henüz kendini toplayamayan Rusya açıktan açığa Sırbıyayı koltuğu altına almaya girişemiyor. O işe karışmadığı gibi Almanya'daki taraf kalıyor.

Öbürleri de demek ki meydanda Avusturya ile Rus ve Slav gönüllülerinin yardımıyla biraz daha kuvvet kazanan Sırbıya ve Karadağ kalıyor.

Bu iki düşman arasında müsavvat yok. Biri kuvvetli, zengin; öbürü azlık ve yoksul. Şu hâlde, çok kere olduğu gibi bu kere de Avusturya, Sırbıya'yı tepeleyecek, diye mi hükmedecegiz? Hayır, bunu kati bir suretle diyemeyiz, öbür türlü de olur, alem bu! İmza: Özdemir.

Tonguç, 12 Mart 1325 / 25 Mart 1909, Nr. 29.

Düşündüklerimiz: İşleri Nasıl Yoluna Koyabiliriz

Tanin refikimizin dünkü baş makalesini ziyadesiyle değerli bulduk. Doğru düşünülmüş tarafları çok, fakat eksigi de var.

Peşin şurasını diyelim ki geçen idare adamları içinde “ehven-i şer” denilen az fenaları hatta eyiceleri vardır. İlk bölükten olanlar “Ne Çare” denilip kullanılabilir. İkinci bölükten olanları ise kullanılmak lazımdır. Fakat bir üçüncü bölük var ki bunların her ne çeşid kaçamakla olursa olsun kullanılması mümkün olamaz. Sonra iş Bektaşî'nin hikayesine döner, haniya köy müezzini şehre gitmiş de yerine bakkal Kosti'yi vekil bırakmış... O da ezanın her cümlesinde “Müslümanlar böyle der” sözünü ilave ederek vekillik yaparmış!

Ferid Paşa'nın istihdamıyla istibdadı takdis arasında duyulmayacak kadar ufak bir fark var!

Ferid Paşa'nın arkadaşları Ada'da oturtuluyor. Bunlara bulduğumuz kabahat Ferid Paşa'da bol bol var. Mademki Ferid Paşa, ayan azalığına, sonra da Aydın valiliğine münasib görülüyor, Tahsin Paşa'nın tekrar mabeyn başkatibi, Rıza Paşa'nın serasker, Zeki Paşa'nın tophane müşiri, Ebulhadi Efendi'nin şeyhülislam olmamamsına ve hele Ada'da oturmalarına bir sebep yok demektir.

Dikkat buyurulsun. Devr-i istibdadın son altı aylık en uğursuz zamanını idare etmiş

veyahut alet olmuş bir adam tekrar hizmet başına getiriliyor; Milletin vekilleri, sükunetiyle bu istihdamı sevab görüyor, dolayısıyla istibdad ve istibdadın bütün muamelatı yalnız af değil... Heyhat ki zimnen istihsan olunuyor.

Milletin safi duygusu bu işe şu hükmü vereceği güneş gibi aşıkardır. Bundan başka bir hüküm daha verecek: Ada'dakilerin ikameti keyfi bir iş, zalim ve gaddar olduğunu! Öyle la; Bir evi soyarken tutulan iki hırsızdan birini hapse atıp öbürünü subaşı yaparsak buna "Ama doğru ha!" diyecek kimseyi elbette bulamayız. Bakınız Sadrazam'ın bir hatası neler doğurdu. Şimdi hükümet başı olmak sahih pek zor; çünkü her yapılane "keramet buyurdunuz" diyecek vakitte değiliz.

Millete Geline: Görülüyor ki beyzer taşkın gidiyor; gidiyor ama buna da hükümetin şaşkınlıkları sebep oluyor. Altı aydır istibdad büyükleri sırasında, adı nefretle anılan bir adam birdenbire ayan azalığına ve bir gün sonra Aydın valiliğine tayin olunur. Bu kadar acayip bir işte ahalinin susması için odundan yaratılmış olmaları lazım yahut önceleri olduğu gibi fikirsiz bir sürü!

Sahihidir ki Hakimiyet-i Milliye usulünde millet hakimiyetini vekillerine verir. Fakat vekillerimizin şu üç buçuk aydır gösterdikleri "akıl erdirilemez" hareketleri milleti şaşırtacak dereceyi bulmadı mı dersiniz?

İlk açılışında millet, vekillerine adeta beşerlik yukarısında birer mahluk gibi bakıyor, her selameti meclisten bekliyordu.

Üç buçuk aylık tecrübe milletin fikrini hayli gevşetmiştir. Millet sanıyordu ki: Vatanın faydasına dokunan işlerde mebuslar her düşünceyi unutacak ve yalnız hakkı gözleri önünde bulunduracak! Yine heyhat!

Önce yanılmaz Kamil Paşa idi. Şimdi ise Hilmi Paşa oldu. Sadrazam, her kimi getirip bir nezarete koysa, mebuslarımız "ne çare adam yok... hükümet itimadımıza mazhar... bir şey denilemez." Deyip susacaklar mı? İşte burası düşünceyi alt üst edecek şeylerden.

Evet; Yine deriz ki milletin hükümet işlerine doğrudan doğruya el atması pek fena, pek çok fenadır. Fakat bu yolsuzluğun önünü almak için hükümet-i merkeziyenin biraz düşünerek iş yapması lazım. Telgraf ve Posta Nezareti işleri karmakarışık duruyor iken karışıklığa sebep olan tensikatı yapan muavinin vekaletiyle kanaat ediliyor, İzmir'de üç

gün oraca vekaletle idare olunsa da bu kadar acele ile vali intihabına girişilmeseydi ne olurdu.

Valilere ahalinin itaatsizliği öne sürülüyor 30 senelik esirlikten sonra ahalinin eski Kocabaşları cahil, tembel, iktidarsız valilere itaat etmeyeceğini hükümet düşünmeli değil mi?

Makalede, yenilerden, mesela kaymakam, vali yapılırsa daha şiddetli gürültülere, itirazlara sebep olur, deniliyor. Biz bu fikri kabul etmeyiz.

Böyle bir dava haksızdır, millete iftiradır. Gerçi genç ve küçük rütbeli adamlar vali yapılırsa itiraz edenler olmaz değilse de bunlar eski kafalılarından, terakki düşmanı adamlardan ibaret kalır. Sözlerinin millet üzerinde o kadar tesiri olamaz.

Kamil Paşa inkılabımızı manasız bırakmış idi. Çünkü hükümetin ismi değişmiş fakat şekli ve ruhu değişmemiş idi. Hala da öyle.

Cemaat ne kadar çok olsa, imam yine bildiğini okur fehvasınca Sadrazamlarımız millete rağmen eski bildiklerini yapmakta devam ediyorlar.

Kaht-ı Rical sözü yalandır. Biz koca bir imtida yirmi tane namuslu ve iktidarlı vali bulunmayacağına bir türlü inanamayız.

İşte sadrazamlığın zoru hale eski usulde sadrazamlık etmeye çalıştıklarından ileri geliyor. Vazifelerini anlarlar, milleti beyinsiz bir sürü görmekten vazgeçerlerse zorluk kalkar, yerine kolaylık gelir. İmza: Özdemir.

Tonguç, 14 Mart 1325 / 27 Mart 1909, Nr. 31.

Düşündüklerimiz: Anasırın İhtilafı

Osmanlı Kavimlerinin Bugünkü Hali – Buna Sebep Nedir? – Dargınlığın Sonu Düşmanlıktır

Memleketimize bir göz atarsak, her tarafında mezhep ve millet kavgaları görürüz.

Vatanımız yangın yerine benziyor. Yurdumuzun imarı bütün bütün evladlarının el birliğiyle çalışmasına muhtaç iken bu vakitsiz, manasız mücadelelerle esefler etmemek mümkün değildir.

Çorak, yabancı otlarla dolu, sürülmemiş, ekilmemiş bir tarlanın olmayan mahsulünü paylaşmak için üç beş kardeşin boğaz boğaza kavga etmesi delilik değil de nedir?

İşte bizdeki milliyet kavgası da böyledir. Ortada paylaşmadığımız bir şey var. Parçalamak, paylaşmak istediğimiz vatan olduğuna inanmak istemediğimiz için bu kavgalarla vatandan beklenen faydalara atfetmek isteriz. Peki ama vatanın şu harap halinde ne faydası var ki paylaşmaya, bunun için de kavgaya lüzum görüyoruz.

Meşrutiyetimizin elde edilmesiyle beraber el birliğiyle vatanın imarına çalışılacak, sanıyorduk her gün gördüğümüz, işittiğimiz şeyler bunun aksini ispat ediyor.

Asıl şaşacak ve teessüf edecek tarafı bu kavgaların kör dövüşünden ibaret kalmasıdır. Bugün Türkiye ahalisinden herhangisine sorulsa; Osmanlı adıyla iftihar edildiğini, vatanın menfaatinden başka bir dileği olmadığını söyler. Herkesin maksadı bir ama rivayetlerin bu kadar karışık ve birbirine uymaz oluşundan acaba maksat kaybolmaz mı? Şüphesiz ki olur ve oluyor da.

Hem hepimiz Osmanlıyız, bir vatan evladınız, diyor ve hem dilimizde şu birlik ve dirlik gülbankı olduğu halde birbirimizin gözünü çıkarmaya çalışıyoruz. Buna sebep nedir? Kimlerdir?

Bitarafane tenkidleriyle cümleye doğru yolu göstermeyi borç edinen gazetelerimiz vazifelerini yapamıyorlar. Neşriyatın temeli bir fikr-i hafy olur ise vukuatın tenkidi bitarafane olamaz, hak ve hakikat tarafgirane sözler, mütalaalar arasında kaybolur, gider.

Osmanlı kavimlerinin günden güne birbirlerinden ayrılıkları, emniyetsizlikleri ilerlemesinde, hiç şüphe yok ki hükümetin kudretsiz siyasetinin iktidarsız memurlarının büyük bir çapta dahili vardır. Fakat bu uğursuz işte her milletin büyüklerinin ve hele gazetecilerinin kabahati hükümetin kabahatinden aşağı değil belki fazladır.

İki gazeteci birbirinden öcünü almak için her türlü iftiradan, yalandan çekinmiyor. Garaz hiddet her iki tarafın gözlerine taraftarlık gözlüğü gibi takılıyor, her neye baksalar hakikat hali değil, görmek istedikleri şeyi görüyorlar.

Bir anasıra mensup muharrirlerin kendi aralarındaki garazkarane kavgalar, o anasırın fikrini şaşırtıyor, ne düşüneceğini bilemez oluyor.

Muhtelif unsurlara mensup gazeteciler ise kendi kavimlerinin hiddet ve teessüfünü mucib olacak şeyler yazıyorlar. Kendi milletlerine sanki onların hukuku çalınmış gibi gösteriyorlar. Adeta o millet mahvedilmek isteniliyormuş gibi feryadlar salıveriyorlar.

İttihad yerine ihtilaf tohumunu eken böyle muharrirler, şu hareketlerinin cinayet

olduğunu anlamalıdır.

Osmanlı namı altında toplanan halkı, yanlış fikirler, haksız davalarla birbirinden soğutmaya çalışanlara her yerde vatan haini namı verilir. Anasır arasında tabii bir muvazene vardır ki Osmanlılık binasının temeli budur.

Bu muvazenenin neden ibaret olduğunu öteden beri bildirmeye çalıştık. Bu muvazene Osmanlılığın bir mana ifade etmesi için meşruttur. Bunun haricinde bir muvazene yapmaya kalkışmak muvazenesizlik demektir.

Kavmiyet hususunda: her kavmin bakası kanun-u esasimizin kefaleti altındadır. Kimse kimseye kavmiyetini bırak diye bir teklif edemez. Fakat kavmiyet bahanesiyle Osmanlı ittiadı ve esaslı menfaatini aleyhinde fikirler beslemeye hiçbir kavmin hakkı yoktur.

Bunun için her müddeayat bu muvazene dahilinde idiler, anasırın birbirine şu muvazene haricine çıkarak tecavüzüne bir had çekebilirse Osmanlı İttihadı hasıl olarak vatan mamur olur.

Bu muvazeneyi tesis ile vatan evladını birbirine ısındırmak, aralarındaki yabancılığı kaldırmak için yapılacak şeylerin en mühimi Türkçeyi tamim etmektir. Bu da Türkçeyi sadeleştirmek ile mümkün olur ki Tonguç'un yapmaya çalıştığı ve vazife edindiği de budur.

Bundan sonra gayr-ı Müslüm vatandaşlarımızdan dahi asker alınacağından Türkçe'nin tamimi zaruret halini almıştır.

Türkçe'nin tamim edilememiş olmasından pek büyük fenalıklar hasıl olmuştur. Yan yana yaşayan bir Türk ile bir Rum'un, bir Rum ile bir Yahudi'nin, bir Arnavud'la bir Ermeni'nin adeta bir Fransız ile bir Cevali kadar birbirine yabancı kalışı hep bundan ileri gelmiştir. Her adam sekiz dokuz lisanı birden öğrenemeyeceği için muhtelif anasırlar arasında Türkçe dili yapılırsa Osmanlı kavimlerinin birbiriyle anlaşması ancak bu lisan vasıtasıyla mümkün olacaktır.

Eğer maksad hakikaten Osmanlı ittiadı, vatan menfaati ise her şeyden evvel Türkçe'nin tamimine çalışmalıyız ki bu lisan vasıtasıyla akvamın anlaşması ve tevhide kabil olsun.

Bu fikri takip eden Tonguç hamiyetinden refikasının muavenetine mazhar olacağını

ümit eder. İmza: Özdemir.

Mekatib: Dobruca'dan: Osmanlı Milleti, Rumen Kavmi (Sayfa 4) Romanya Hükümeti artık Dobruca'ya da hukuk-u siyasiye veriyor bizde mebus intihab edip şikayetlerimizi dinleteceğiz her şeyimize sahip olacağız ve hakkımızı isteyip ayak direyeceğiz. İntihaba elverişli adamların şimdi sayımına başladılar. Müslümanlardan bir nihayet iki mebus olacaktır. Evvelki gibi istediği zaman en küçük değil en büyük memur bile bizi ezemeyecek şimdi herkes hakkını kurtaracak.

Bizim Romanyalılar Osmanlılarla iyi geçinmeyi onlarla hakiki dost olmağı arzu ederler ve hem de öyle de olmalıdır. Romanya krallığının bugün en mühim ve mutena menafi-i siyasiyesi Osmanlı Devleti'nin devam bekası ve terakkisi ile keza Romanya Kraliyeti'nin şimdikinden daha kuvvetli daha müterakki bulunması Devlet-i Osmaniye'nin bir kat daha nizam ve intizam ve miknet kazanmasına mütevakkıftır ki bu sayede Balkan dahilinde sakın Koço Ulah anasırı dahi anasır-ı saire gibi mesud ve bahtiyar olabileceği açıktan açığa belli olduğundan üzemeyeceğim. Tekmil kuvvetimizle fikrimizle diye biliriz ki bugünkü gün Osmanlı Devleti'nin Romanya Devleti kadar hakiki iyiliğini dileyen dostu olmadığı gibi Osmanlı Devleti tabiiyetinde bulunan Hristiyan anasırı içinde Koço Ulah anasırı kadar hiçbir şeye karışmayıp devletin emrine tabi bir anasır yok gibidir. Bu adamlar işleri güçleriyle meşgul ve hükümete mutidirler. Sadakatten hiçbir zaman ve hiçbir vecihle ayrılmadılar.

Bununla beraber hiç kimse inkar edemez ki Romanya Hükümeti'nin Osmanlı toprağında bulunan Ulah kavmine ciddi büyük muhabbeti vardır. Ancak bu muhabbet, muhabbet-i milliye ve cinsiyet noktasından Osmanlı Hristiyanlarıyla nisbeti bulunan bazı hükümetler gibi falan mahalde bulunan halk bana aittir diyerek o yerlerin hiçbir zaman Romanya'ya terk ve ilhakını asla teklif ile ve istemeyeceğine bütün bütün emniyet etmek lazım gelir.

Evet tekrar ederiz ki burada Romanya tabiiyetinde bulunan Hristiyanlar Osmanlı toprağında mutavaattın Koço Ulahları kendilerine kardeş bilir ve onların mesud ve bahtiyar olmalarını ezdil ve can arzu ederler bu pek tabiidir. Bizde dünyanın öte başındaki Müslümanları rahat ve mesud gördükçe seviniriz.

Tabiiyet-i Osmaniye'de bulunan Romenler Osmanlı idaresinden hoşnut oldukları cihetle Osmanlı toprağından bir parça koparıp ona sahip olmak fikr-i vahiyyesine düşen

akvama karşı durmak ve onların bu fikrini yerine getirtmemek için icab halde her türlü fedakarlığı icraya hazırdırlar. İnsanlıkta budur. Osmanlı toprağında bulunan Koço Ulahların Osmanlıdan başka bir kavmin idaresi altına geçmesi onların milliyeten mahvolmalarını müntic olacağı kendilerince malum bulunduğundan ikinci bir sebep-i ciddi olmak üzere Koço Ulahlar bundan dolayı da idare-i Osmaniye’de ayrılmaya asla kail ve razı olamayacakları şüphesizdir.

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye kendi tebaası bulunan Hristiyan akvamına her vakit lütüfkar ve müsait bulunmuştur. Hele maarifin terakkisi mezahib-i mevcudenin muhafazası için daha yakın zamanlarda, istibdad zamanında Koço Ulah anasırının gayr-i Hristiyanlara gayet müsait imtiyazat-ı mezhebiye verilmiştir.

Osmanlılara bu kadar sadık ve muhib olan Koço Ulahlara da bu türlü mesaidat-i mezhebiyenin bahş ve ihsan edilmesi hem kendileri için ve hem de bahsolunan sebepler nokta-i nazarından Devlet-i Aliyye-i Osmaniye için çok faideyi müstevcib olacağında şüphe olmadığından onlara da bu imtiyazat verilmelidir. Şüphe yoktur ki şimdi bu devr-i mesadette onlar da istifa edeceklerdir. Velhasıl Osmanlı toprağında sakin bulunan Koço Ulahlarla sair olan Osmanlılar müttefik ve müttehid bulundukça her vecihle ilerleyecekleri gibi bazı uygunsuzlukların da önü alınacaktır. Biz Müslümanlarda Romanya Hükümeti’nin kendi kavmine verdiği imtiyazata nailiyetle ömür geçireceğiz. Şimdi yalnız Ticaret Muahedenesini bekliyoruz. O da olduktan sonra bütün bütün ticaret kapıları açılacak sıkıntıdan kurtulup mesud olacağız. İmza: Orhan Necdet.

Tonguç, 15 Mart 1325 / 28 Mart 1909, Nr. 32.

Düşündüklerimiz: Hem İhtilaftan Sızlanılıyor Hem de Sebebiyet Veriliyor

Osmanlı anasırının ihtilafından herkes sızlanıyor. İttihadın lüzumunu herkes itiraf ediyor. Böyle iken her gün ihtilafı ileri götürecek; İttihadı güçleştirecek sözler iştiliyor, işler görülüyor.

Efkâr-ı umumiyeyi el birliğiyle ittihada ısındıracak, götürecek matbuattır. Teessüf olunur ki bazı matbuatımız var kuvvetiyle anasır arasındaki soğukluğu artırmaya, kırgınlığı düşmanlık derecesine çıkarmaya çalışıyorlar.

Yine teessüflere değer ki bu yolsuz hareketi yapagelen gazeteler hiç durma ittihadın lüzumundan bahis ve ittihada engel farz ettikleri anasırlardan şikâyet ediyorlar.

Gazetelerin en büyük vazifelerinden biri de bir milletin vicdaniyet ve maneviyatına, milli göreneklerine tecavüz etmemektir. Hâlbuki gazetelerin en az riayet ettikleri bir şey varsa oda budur.

Osmanlılar askerlerini severler. Hele şu meşrutiyete askerlerimizin hamiyet ve fedakârlığıyla nail olduğumuz ve vatanımızın istiklal ve şerefini onların hamaset ve şecaatlerinden beklediğimiz için Osmanlıların askerlerine karşı besledikleri muhabbet ve tekrim büyük bir mikyası bulmuştur. Askerlerimize edilecek tecavüz Osmanlıların kalbini sızlatır. Askerlerimizi tahkir ve şan ve şereflerini tasgire kalkışanlara karşı bir Osmanlı pek haklı bir infial, pek haklı bir adavat hisseder. Hele tahkirlere kalkışan Osmanlı namını taşıyanlardan olursa Osmanlılar, Osmanlı gibi düşünmeyen o mütecavizi inkâr ederler; onu Osmanlılıktan irtidad etmiş bilirler.

Beyoğlu'nda birkaç gün evvel vukua gelen bir münazaa zabitanın işe karışmasını, kavgacılar zabıtaya karşı geldiklerinden itaatsizlere karşı cebr kullanmalarını mucip olmuştu. Zabıtaya karşı itaatsizlik, itaatsizliği kuvve-i meslehayı istihkar derecesine götürüş her memlekette çirkin görülür, çirkin sayılır meselelerdendir. Böyle iken Beyoğlu vakasından bahseden bazı refikalarımız ahalinin haksız ve yolsuz hareketini unutmuş görünerek bütün kuvvetleriyle zabıtaya ve zabitanın muavenetine koşmuş olan askere hücum ettiler.

Zabıta ve dolayısıyla askerlerimiz pek çirkin ve haksız tecavüzata hedef oldu. Tenkitten ziyade adavata benzeyen bu hücumların Müslim anasırlara ettiği fena tesirler henüz bütün kuvvetini muhafaza etmekteyken bir ikinci vakanın peyda olmasıyla yine o gazetelerin kullandıkları Osmanlılığa, vatanperverliğe ve matbuata mahsus edep ve terbiyeye mugayir sözlerle, fena tesirleri on kat fazlaştıracak için, büyük teessüfler şayandır.

Tütün kaçakçılığı eden birkaç Rum'u zabıta tutmak istememiş, Rumlar zabıtaya karşı durmuş; bunun üzerine askerin muavenetine ihtiyaç mess etmiş. Asker kaçakçıları tüfek dipçığıyle döğmüşler. Bu vakada en ziyade nazar-ı dikkati celp eden şey Rumların zabıtayı yok farz edişleri, itaatsizlikleri ve zabıtayı asker celbine mecbur etmeleridir. Kaçakçılar zabıtaya itaat edeydi, asker getirmeye hacet kalmazdı.

Refikamız kaçakçıları müehheze etmiyor; hatta herkesin yaptığı gibi tabiriyle adeta kaçakçıları mazur görüyor. Zabıtayı kabahatli çıkardığı sırada askerlerimiz için yamyam

tabiri gibi tahkirleri reva görüyor. Hangi milletten olursa olsun alenen kaçakçılığa cesaret edenlerin tav'an ve kerhen men'i pek tabii iken Rum kaçakçılarının tutulmasını refikamız adeta Rumlara mahsus olarak yapılmış bir zulüm gibi gösteriyor.

Bu gibi neşriyat Osmanlı kavimleri arasındaki ihtilafı tezyitten başka bir şeye yaramaz. Eğer maksadımız Osmanlı İttihadı ise, ittihadı yapacak değil yapılmış olsa yıkacak olan bu gibi yolsuz neşriyattan vazgeçmemiz lazımdır.

Matbuat bu vazifeyi artık anlamalıdır. Ancak el birliğiyle tamiri mümkün olan vatanımız bütün evlatlarının kardeşçe çalışmasına muhtaç iken evlat vatan arasına adavet koymak kardeşleri birbirine can düşmanı etmek cinayettir. İmza: Özdemir.

Tonguç, 16 Mart 1325 / 29 Mart 1909, Nr. 33.

Hükümete Siyaset Gerek

Şu birkaç günlük şun-u dahiliyenin en mühim bir faslını teşkil eden mesele Beyoğlu vaka-i malumesidir. Bu hadise-i müessife üzerine Levend Herald ile Pruödüs? Gazetelerinin vaka-yı tarif ve tasvir ederken haiz olduğu ehemmiyetten ziyade işi azam ederek temin-i asayiş için sevk olunan avcı taburundan birkaç neferden bahsettiği sırada asakir-i Osmaniye hakkında na-beca bir takım kelimat-ı tahkiriye sarf etmiş olması intişar eden yevmi gazetelerimizde leh ve aleyhte uzun uzadı münakaşatı mucib olmuştur.

Biz burada, bu mesele hakkında pek hararetli ve şiddetli bir surette teyid ve tevsik müddea etmek isteyen arkadaşlarımızın mütalaalarını ne tenkid ne de fikirlerine iştirak edecek söz sarfına lüzum görmeyeceğiz. Mesele zaten hakk-ı zatında bütün vuzuhuyla efkar-ı umumiye münkeşif olduğu için Bab-ı Âli'nin veya tabir-i diğerle kuvve-i icraiye'nin hal ve faslına salahiyetdar olduğu böyle küçük ve zerre kadar haiz ehemmiyet olmayan bir meseleyi kuvve-i teşriiye ile neticelendirmek derecesinde izhar acz etmiş olmasına teessüfümüzü beyan edeceğiz.

Mütalaa-i kasranemize kalırsa hükümet-i icraiye sükun ve asayiş-i dahiliyeyi her ne suretle olsun ihlale teşebbüs edenlere karşı istediği veya dilediği surette harekette muhtardır. Kuvve-i zabita ile mi başka suretle mi haslı ne yolda tedabir-i mukteziye ifa edecekse eder.

Yalnız salahiyet ve mesuliyeti dahilinde yaptığı veya yapacağı bir iş başka bir renge sokarak hareket edecek olursa büyük bir hatada bulunmuş olur.

Memleketin asayişine taalluk eden ve pek adi bir cürmden başka bir şey olmayan bu gibi mesail ve vukuat ruzmera için bir tezkere-i samiye yazarak meclis-i mebusana müracaat etmek kuvve-i icraiyesinin aczini göstermek binaenaleyh memlekette kanun yok demekten başka bir mani ile tafsir olunamaz.

Kavanin-i mevcudemiz herhangi cürm, erbabından olur ise olsun cezasını tayin etmiş ve ebvab mahakimi daimi açık tutmuştur.

Levand Herald ile Pruödüs? sahiblerinin Memalik-i Osmaniye'den çıkarılmaları hakkındaki mütalaata gelince biz bu talebi dahi muhakk bile olsa doğru telakki edemeyiz.

Çünkü bir daire-i ittifak ve ittihadı dahil olmuş bir vatanın hava-yı hürriyet ve saadetiyle yaşamaya alışmış akvam arasına bir iki gazetecinin elka-i fesad ile fikirlerinin zehirleneceğine ve neticede duçar tefrike olacağına biz asla ihtimal veremeyiz.

Bugün kalbimizin ve vicdanımızın bütün kuvvetiyle kani olduğumuz bir hakikat varsa o da bütün anasır-ı Osmaniye arasındaki ittihad ve ittifakın uhuvvet-i samimiyyenin her türlü şaiye-i inhilalden masun bulunmasıdır.

Bilmeliyiz ki bütün efrad-ı necibe-i Osmaniye hep bir vatan evladı olduğunu bütün kemaliyle taktir etmiştir.

O derecedeki içinde kendi tebaasından bir iki kişi bulunduğu vesile ittihaz ederek fettane cuyane maksadla Yunan sefirinin bile Bab-ı Âli'ye müracaatını pek manasız bir hareket gibi telakki ederiz.

İşte en ziyade şayan-i muahaze ve tenkid olan hükümetimizdir ki bila-lüzum bu gibi ahval ile tehviç-i efkara sebebiyet veriyor.

Unutmamalıyız ki:

Hükümette siyaset gerek!

Düşündüklerimiz: Ektiğimiz Bitmeye Başladı: (Sayfa 1-2): Ektiğimiz bitmeye başladı, bu zehirli ekini hars ve garaz seyilleriyle sulamakta devam edersek yakında acı, zehirli meyvesini de yiyeceğiz.

Meşrutiyet'in ibtidasından beri seyahatçiler yazıcılar arasında yapılan kavgalar, sövüşmeler yavaş yavaş bütün millete de yayılmaya başladı.

Bir milletin ameli, mütefekkirlerinin efkarıyla uygundur. Sekiz aydır

tokuşturduğumuz ihtilaf yangını milleti de sardı. Herkes işiyle gücüyle meşgul olacak yerde politika işlerini, fırka kavgalarını mehakime ile vakit geçiriyor.

Hükümette, mecliste, matbuatta, bunları görerek millette kıymetli vaktini boş Őeylerle geçiriyor.

Umur-u maliyemiz berbat, düzelmesi için galiba semadan para yağmasını bekliyoruz.

Tarlalar ekilemiyor, galiba bunların ekilmesini ervah kaybeden, canlardan umuyoruz.

Yollar bozuk, galiba yapılmasını zelzele, tabakatın kaimesi gibi ihtilalat-ı arzıyeden gözlüyoruz.

İttihad-i Osmani hergün biraz daha sevinmekte, gölge halinden hayal şekline girmekte; galiba ittihadı var kasveti bazuya verip ihtilafı ilerletmeden bir birimizin gözünü oymaktan hasıl olur sanıyoruz. Zehy gafat!

Herkes inadında dinelip duruyor; kuru bir davaya, şahsi düşüncelere, izzet-i nefise vatanda, ittihatı, millette feda edildi ve ediliyor.

nce vatanı iki şey mahvediyor, kl ediyordu: biri harici düşmanlarımız, diğeri dahili istibdad, harici düşmanlarımız, bir harika ile, dşmz oldu; gaile ihtimali, tecavüz imkanı kalmadı; diyemeyiz. Bilakis Bulgar istiklali, Bosna ve Hersek'in gasbı, komitelerin vücudu, komşularımızın hala mevcut olan fikirleri eski tehlikelerin yine baki olduğunu bize göstermektedir.

Dahile gelince: Osmanlı anasırları arasındaki ihtilaf ve adavat, milletin efradına kadar yapılan doğruluk emtik efradına kadr yapılan durgunluk ve şaşkınlık istibdad derecesinde ve belki daha ziyade ezici, yıkıcı, yok edicidir.

Evlad-ı vatan iki belli başlı fırkaya ayrılıyor. Birisi Müslümanlar, diğeri Hristiyanlar. Bu ayrılık eseflere şayandır. Asıl siyaseti idare eden fırkalarda, adamlarda mezhebi siyaset işlerine alet etmek fikri yok iken bir kısım matbuat bu tehlikeli mezheb meselesini meydana çıkartıyorlar. Kavmiyet fikrinden hemen din fikrine geçiyorlar. Bu davalarda haksız ve mantıksız bulunuyorlar. İngiltere'de mezhep resmi Anglikan'dır. Bununla beraber bütün mezhepler serbesttir. İngiltere efkar-ı umumiyesine, siyasetine muvafık bir suretle düşünmeyen bir İrlandalıların Katolik olduğunu sebep göstermez.

Böyle yanlış ve gülünç bir davayı öne sürmez. Bizde ise bunun aksi görülüyor. İki de bir de mezhep ihtilafı ortaya atılıyor.

Hristiyan unsurlar içinde Rum vatandaşlarımız değilse bile bazı Rum matbuatı bu kötü çığırda pek ileri gidiyor; Bilhassa Türklerin hukukunu baltalayıp duruyorlar. Rum matbuatının şu neşriyatını bütün Rumların fikridir sanılırsa vilayetlerde ne kadar fena işlerin baş göstereceğini acaba anlayamıyorlar mı? Yoksa istedikleri bu mu?

Osmanlılık aleminin bari şu birinci taksimnin her parçasına düşen kavimler arasında ihtilaf yok mu?

Nasıl yok; Bulgarlarla Rumlar birbirine can düşmanı. Zaten bu kavgalar esasen cins ve kavim kavgaları olup mezhep meselesi işi azıştırmak, kızıştırmak içindir.

Kudüs'te yapılan kanlı ihtilaflar bize pek güzel ispat eder ki kavga kavmiyet kavgasıdır. Mezhep kavgası değil. Anasır-ı İslamiye birlik mi? Buna evet demek için kör ve sağır olmak lazım.

Bütün kalemlerimiz geceli gündüzlü ihtilaf kıvılcımları saçarken her ne türlü olursa olsun, ittihad ummak mümkün olur mu?

Evvelce memleketimizi Avrupalılar paylaşmak istiyordu; şimdi de acı bir istehze? gibi ortada yuvarlanıp kendine bir merkez bulamayan Osmanlı ittihadı sözüne rağmen, vatani akvam paylaşmak istiyor!

Akvamın davası budur. Osmanlılığın muvazenesi, vahid-i kıyasesi inkar ediliyor; ediliyor da ittihad-i Osmani Anka kuşu gibi bir isimden ibaret kalıyor.

Debre maliyesi vukuatı eğilen ihtilaf tohumunun feydyalarından biridir.

Her ne yapıp yaparak bu keşmekeşlere bir son verecek zaman geldi. Verilmezse belki de geç kalınmış olacaktır. İmza: Özdemir.

Ahval-i Alem: Cerman Siyasetinin Galebesi (Sayfa 2): Tonguç'u okuyanlar zamanımız siyaseti düsturlarından biri de "büyük balık küçük balığı yutar" manasına gelen El-hükmü li'l-galib olduğunu söylediğimizi hatırlarlar.

Bu davamızı zaman ispat etti; çünkü Avusturya nihayet Sırbie'yi susturdu.

Cerman siyesinin pek kuvvetli temellere konulduğu şu altı aydır devam eden Cerman Slav güleşmesiyle meydana çıktı.

Avusturya, Bosna ve Hersek işinde tamamıyla haksız idi. Vatanımız bu parçasını kendi memleketine ilave ettiği zaman yalnız Fransa ve Rusya değil; İngiltere ve hatta ittifak müsellesin bir parçası olan İtalya bile Avusturya'nın aleyhinde idi; bir haldeki Cerman nüfuz ve siyasetine karşı sair milletler ve devletler birleşmişlerdi. Cerman nüfuzu bu korkulu işi tehlikesiz savuşturmuş ve içinden galibiyetle çıkmıştır.

Slav nüfuzu Cermanların tekâmül-ü medenileri ve maharet-i siyasileri karşısında meydan rekabeti terk ile boynunu bükmeye mecbur olmuştur.

Rusya'nın, Bosna ve Hersek zabtını tasdik edişi siyaset-i beynelmilelde Slavlığın ilk büyük hezimetidir.

Sırbie veliahdının istifası Rusya'dan kat'i bir muavenet beklenemeyeceğine Sırbieye edilen kanaatin neticesi, alametidir.

Cerman siyasetinin bu galebesi istikbal için ehemmiyetli vakalar hazırlayabilir. Fransa'nın şu Cerman-Slav mübazeresinde gösterdiği tarz-ı siyaset pek sönük ve daha doğrusu kendi menfaatine karşıdır. Çürük ve serseriyane bir politika takip ettiği zannedilen Baron Rentel'in, oynadığı oyunu pek güzel hesap ederek başladığını vukuat isbat etti.

Cerman nüfuzunun Slav nüfuzunu şu suretla kaçırmaması Balkan hükümetlerinin bu nüfuza karşı tabii bir temayülünü mucib olacaktır. Panslavizm fikr-i umumisine menfaat-i mahsusasını feda etmeme politikasını ibtida Bulgaristan anladı. Bu anlayıştan karlı çıktı. Avusturya, hele Bosna ve Hersek ilhakından sonra bir suret-i zaruriyede muhtaç olan Sırbie'nin de yakında bu nüfuza mutavaata mecbur olacağı ve menfaatini Avusturya ile itilafta arayacağı hüküm olunabilir.

İşte şimdi muharebe olmayacağına da %90 hükmetmek mümkün oluyor.

Sırbie muharebeye girişmeyecektir. Çünkü yegâne güvendiği Rusya, Sırbieyi sulha, sükuta ikna etmiştir; böyle olmayaydı, Rusya da İngiltere gibi Bosna ve Hersek ilhakını konferanstan evvel tasdike kalkışmaz, İngiltere siyasetini bu noktada yalnız bırakmazdı.

Balkan vukuat-ı ahiresi büyük siyaset derslerini havi oldu. Bu derslerden rica-i siyasetimizin istifade edip etmediklerini istikbalde göreceğiz.

Tonguç, 17 Mart 1325 / 30 Mart 1909, Nr. 34.

Düşündüklerimiz: Vazife Bilen Görülmüyor

Neşriyat Hainine İşinde Vazifedar Olanlar – Şaşkınlık Devresine Ne Vakte Kadar Sürececek

Öyle garip ahval görüyoruz ki koca bir heyet-i icraiyenin her işi yanlış düşünmesi neticesi olan şu hallerin ne vakte kadar devam edeceğini, nerelere kadar gideceğini düşünüyor, bir cevap bulamıyoruz. Birkaç ecnebi idaresindeki gazeteler hezeyan etmiş, ordumuz, askerimiz hakkında çirkin tabirler, tahkirler kullanmış.

Hükümet reisi bu işte vazifesini yapmadı; hâlbuki yapacak şey pek meydanda idi.

Sadrazam Paşa, Avrupa’da dahi yapılageldiği üzere, bu yabancı adamları hudut haricine defeder, iş olur biterdi.

Bu suret-i münasib bulmazsa henüz hükmü cari olan matbuat nizamnamesine veyahut da kanun cezanın bir bendine tatbik ettirerek bu kötü dilli yazıcıları adliye vasıtasıyla terbiye ettirir, mesele kapanırdı.

Ne öyle yaptı ne böyle, hiçbir manası münasebeti yok iken bu işi de Meclis-i Mebusana yöneltti. Mebusan koca bir müzakere vaktini boşuna kaybettikten, mebuslarımız bir kere daha asabiyetlerini ispat eyledikten sonra, iş yine sadarete çevrildi.

Sadaretin bu kadar bir şeyi düşünmemesini kimse kabul edemiyor. Kabul etmediği gibi Meclis-i Mebusan’a müracaatının esbabını tetkik ediyor. Çokları sadrazamın maksadı meclisin neşriyata karşı hissettiği infiali hüsn-ü istimal ile matbuat nizamnamesini bilatadil kabul ettirmek idi diyorlar. İhtimal ki böyle, ihtimal ki değil; fakat bu dava hakikate pek yakın.

Ordunun idaresi Harbiye Nezaretine tevdi edilmiştir. Harbiye Nezareti orduya ait bilcümle meseleleri nazar-ı ehemmiyete almaya mecburdur.

Bütün medeni hükümetlerin Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi orduya ait ahvalde nazırı ikaz eder.

Pervaiodus ve Levand Herald ve Neologos gazeteleri askerlerimize dair neşriyat-ı leymanede bulunduğu halde Harbiye Nezaretinin bu babda gösterdiği kayıtsızlık teessüfe şayandır. Erkan-ı Harbiye dairesinin sükûtu da şayan-ı hayrettir. Bu meselede doğrudan

doğruya alakadar olan Harbiye Nezareti idi.

Bu nezaretçe yapılacak şey doğruca adliyyeye müracaatla muhakkirler aleyhinde ikame-i dava veyahut da sadaretten bunların siyaseten tardını talep idi.

Bunlar yapılmadı. Hükümet müfteri ve muhakkirler hakkında ne yapılmak lazım geleceğini mitingün inikadı icbarıyla düşündü.

Bu husus çok tehlikelidir. Bir taraftan efrad-ı emtin hükümet işlerine karışmaları münasebetsiz bulunuyor, diğer taraftan ise mitinglerin teşebbüsü icraat-ı hükümet için vesile addedilerek mitinglere bir nevi resmiyet atf olunuyor.

Heyet-i içtimaiyeyi idare ve irşad edecek olan hükümetin efrad-ı ahaliden ders almaya ihtiyacını tasdik edersek, müdahalata meşru kılmış oluruz ki bu da hükümetin hükümeteşizliği tervici demektir. Müdebbin umurun infialat ve ihtirasata hiddete mağlup olarak düşünmeden iş görmek usulünü ne vakit değıştireceğı merak ile sorulacak şeylerdendir. Heyet-i icraiye müfredat umurda bile yanlış düşünerek yanlış hareket ederek kendini pençe-i tenkide kaptırması iyi bir şey değildir.

Şu müşkül zamanlarımızda Heyet-i İcraiyenin eli adalet kadar ağır, hak kadar kuvvetli olmalı. Böyle olmak için ise Heyet-i İcraiyesimizin menfaat-i vatandan başka bir emeli vicdanından başka bir rehberi hak ve hakikatten maada bir emri bulunmamalıdır.
İmza: Özdemir

Tonguç, 18 Mart 1325 / 31 Mart 1909, Nr. 35.

Düşündüklerimiz: Medeniyetin Canı Bilgi, Bilginin Canı Dildir

Türk milletinin öbür vatandaşlarımızdan, bilgi işlerinde geri kaldıklarının sebebi, Türk dilinin, biri şehirlilere ve öbürü köylülere ve kasabalılara mahsus olarak ikiye ayrılması olduğunu geçen nüshalarımızdan birisinde yazmıştık.

Hastalık anlaşıldıktan sonra ilacı kolay olur derler. Yazık ki bizde böyle olmuyor. Dilimizi sadeleştirmek için Tonguç'un başladığı işe ne İstanbul'da ne de taşralarda yardım eden, buna ehemmiyet veren olmadı. Vilayetlerde çıkan gazetelerin borcu dili sadeleştirmek, olan biten işleri, faydalı bilgileri açık Türkçe ile vilayet içindeki kasabalılara, köylülere bildirmek, öğretmek iken onların çoğu ölür ölmez kimselerin anlayamayacağı bir cıgırla yazı yazıyorlar. İşte bu kötü görenin yüzünden vilayet gazeteleri ancak mektep medrese görmüş beş on kişi için yazılmış oluyor. İşte böyle giderse

milletimizin en büyük parçası her türlü bilgiden mahrum kalacak.

Milletini sever, hayrı diler, güzel fikirli, doğru düşünceli zatlar her yerde vardır. İşte şu ricalarımızı onlara ediyoruz dilimizi sade yazmak ve herkese lazım olan faydalı bilgi başlangıçlarını bu sade dil ile az okumak bilenler ve köylüler arasında yapmak için her vilayette, her büyücek kasabalarda cemiyetle yapılsa pek büyük hizmet edilmiş olur.

Bu cemiyetler belli başlı işleri kendine borç bilmelidir.

1. Sade dil ile yazılır gazete çıkarmak;
2. Açık Türkçe ile dine, çiftçiliğe, sanata ve hele tarihe dair mini mini kitaplar yazmak ve çok ucuz satmak;
3. Kötü görünenleri kaldırmak ve milletin duygusunu yükseltmek üzere konferans denilen sözleşme ve konuşma çığırını açmak.

Vilayetlerde milleti seven büyüklerin bu hususu düşüneceklerini umarız. Zenginler, tüccarlar bu işe çok ehemmiyet vermelidirler. Çünkü millet cahil kalırsa para kazanmasını bilmez, para kazanmasını bilmeyen adam başkasına da para kazandırmasını bilmez.

Milletimizin en çok kısmını böyle cahil bırakmak din noktasından dahi iyi bir şey değildir. Dini kitaplarımızın çoğu milletin birçoğu dinler, okur, anlamaz.

Her insanın millete karşı bir borcu vardır. Eğer vilayetteki millet büyükleri şu sözlerimizi kabul kulağına alırsa hem Allah yanında ve hem de bu Dünya'da makbul olurlar; Milletimizin bir büyük takımı da cahillikten kurtulur. Valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar, vilayet maarif müdürleri bu hususta pek çok hizmet edebilirler ve etmelidirler. İmza: Özdemir.

Tonguç, 19 Mart 1325 / 1 Nisan 1909, Nr. 36.

İfade-i Mahsusa

Tonguç Gazetesi pek mühim bir vazife ifası için tesis edilmiş idi. Ekser makalatımızda arza çalıştığımız üzere medeniyetin ruhu marifet, marifetin ruhu ise lisandır. İfadat-ı selis, kavaid-i mazbut imlası muntazam bir lisan terakkiyat-ı ilmiye ve fenniye ve tekamülât-ı hâkime ve fikrîye için fevkalhad müsait iken bu fevaid-i cami olmayan bir lisan bilakis terakki ve tekâmülü pek çok güçleştirir.

Arabi ve Farsi'den pek çok kavaid ve kelimat istiare ve kabul etmiş olan lisanımız,

daha doğrusu lisan-ı edebimiz bir kısım-ı kalile mahsusve münhasır olup milletin ekseriyet-i azamesi için bulunan edebi adeta ecnebi bir lisan hükmündedir. Şu halin icabı olarak milletin ekseriyet-i azamesi her türlü tekamülât ve terakkiden mahrum kalmış olup bir lisan edebimizle onların ulum ve fûnun mukaddematından, malumat nafiadan hissedar edilmesi imkânında yoktur. Şu esbaba mebni evvel emirde lisanı tazeleştirmek ve efrad-ı milletin anlayacağı bir suretle yazmak lüzumu tezahür eder.

Tonguç işte bu mühim vazifeyi deruhte etti. Osmanlılığı nokta-i nazarından son derece mühim ve Türk unsuru için hayat ve memmat meselesi olan bu hususta Tonguç'un maddeten hiçbir teşvik ve muavenetine mazhar olmadığı ve azam milletin müşahade mülaib ihtilafata mevkuf enzârı bu mesele-i mühimmeye bakmaya vakit bulamadığı söylemeye borçluyuz.

Böyle olmakla beraber Tonguç deruhte ettiği vazifenin ehemmiyetinden istifade ve teşvik ederek çalışmakta devam edecekse de şu geçirdiğimiz devre-i buhranın bir nihayet bulmasına intizaren haftada bir defa intişar edecek ve hacmi şimdikinden pek çok büyük olacaktır. Haftalık intişar edecek olan Tonguç abone bedeli şimdiki bedeliyle müsavi olaksa da ceridemize şimdiye kadar abone olan zevat-ı kiram yevmi gazete okumak arzusunu besledikleri takdirde ceraid hazıramızdan herhangisini arzu ederlerse kendilerine gönderilecektir. Bu hususta abonelerimizin işarlarına muntazırız.

Düşündüklerimiz: Bu Öykü Ne Vakte Kadar Sürecektir!

Herkes çalışıyor, uğraşıyor, koşuyor; yalnız biz, evet biz, uyuyoruz!

Bizi bu uykudan bir şey uyandırmadı. Ne yabancıların tahkirleri ne istibdadın tepmeleri ne yoksulluk bir şey hiçbir şey gözümüzü açtıramadı. Bir uyku ki uluların sükûtunu, bir duygusuzluk ki cansız eşyayı hatra getiriyor.

Devr-i meşrutiyetin girmesi, hürriyetin velveleleri bizi dalgınlığımızdan kurtaramadı; sanki bir şey görmüyor, duymuyoruz!

Bu dalgınlık bize pek pahalıya mâl olacak, buna şüphe etmeyelim.

Dedelerimiz kanlarını dökerek aldıkları Türkiye dediğimiz şu mübarek yurdumuz, işte adından anlaşıldığı üzere bizimdir. Bizim ama nesi? Yüğü, ziyanı, derdi, belası!!!

Niçin dersen sebebi pek meydanda. Bizimle beraber bu yurttan oturan ve Osmanlı adı altında toplanan başka milletlerde birçok iyi huylar, iyi düşünceler var ki işte onlar

bizde yok.

Onlar çalışıyor, ilerliyor; onlar birbirini seviyor, kâr ediyor, onlar milletlerinin her işini öz işlerinden daha ehemmiyetli buluyor, bunun için kuvvetli oluyorlar. Onların bir tanesine dokunulsa, bütün millet o acıyı duyuyor; bütün millet bir vücut gibi davranıyor.

Onlarda cahil günden güne azalıyor; bilgi yayılıyor. Bunun için yurdun servetinden toprağından onlar fayda buluyor.

Bizde bu huylar olmadığı için bizim dediğimiz şu mübarek yurttan bize memurluk askerlik zaptiyelik ve hamallık kalıyor.

Alem ileri gidiyor, biz hala uyuyoruz. Eğer bu gaflet uykusunda daha kalmaya inat edersek gözümüzü açtığımız vakit kendimizi mahv ve inkrâz uçurumunda göreceğiz.

Türkler!

Artık gözümüzü açalım; ittihad edelim, birbirimizi sevelim, çalışalım... Bu akıl ne kadar sürecek.

Türkler!

Dedelerimiz çalışkan idi; dinimiz bize çalışmayı emrediyor, bak! Sizi Tanrı buyruğu da uyandırmıyor; uyanmak için sur-ı İsrail'i mi bekliyorsunuz?

Türkler!

Bu öykü ne vakte kadar sürecek! İmza: Özdemir

Ahvali Âlem: Rusya Parmağı

Yenipazar sancağına Sırpların, Karadağlıların tecavüz etmek ihtimalleri çoğaldı.

Geçen nüshalarımızdan birisinde şu Balkan kavgasının Nasreddin Hoca'nın yorgan işinde olduğu gibi, bizim yorganımızın gitmesiyle neticelenmemesi için gözümüzü açmamız lazım görmüştük.

Hükümetimizin lazım gelen tedbiri yaptığı anlaşılıyor. Acaba Sırbija Osmanlı ülkesine tecavüz ederse ne olur. İşte bu bir haklı sorgudur.

Acaba Balkan hükümetleri rahat duracaklar mı? Yoksa Sırbija'nın tecavüzüyle beraber Karadağ Bulgarya, Yunanistan bizimle eski hesapları temizlemek ümidiyle, bir taraftan tecavüz edecekler mi?

Çokları bu soruya evet! Cevabı veriyor. Bu tahmin doğru çıkarsa büyük ziyanlara muntazır olmalıyız. Dâhili işlerimiz kalacağından başka birçok da para sarfına mecbur olacağız. Sırbıya, Rusya'nın izni oldukça hiçbir şey yapmaz. Eğer ki pazara Sırbıya göz atıyorsa bunda Rusya'nın parmağı olduğuna şüphe etmemelidir.

Yakında bu işin de hakikati meydana çıkar.

TONGUÇ GAZETESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gazetenin yayın dönemi ele alındığında dilde sadeleşme çabalarının Tonguç Gazetesi'nde ön planda olduğu aşikârdır. Tonguç Gazetesi'nde toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılabilir eserler yayınlamak amaçlansa da tam manasıyla bir sadeleşme gerçekleştirilememiştir. Gazetede mümkün olduğu kadar dilimize yerleşmiş Arapça ve Farsça kelimeler yerine Türkçe karşılıklarını kullanmaya gayret edilmiştir. Dilde sadeleşme ve Öz Türkçeye dönme çabasına paralel eserlere yer vermiştir. Gazetenin yayınlanan ilk sayısında hedef ve amacı belirlenmiş okuyucusuna aktarılmıştır. Mümkün olduğu kadar sade Türkçe ile yazılacağı, politik görüşün savunulmayacağını, yalnızca doğrulardan bahsedileceği, yapılan yolsuzluklara eserleri ile yanıt verileceği, muhtevasının çok geniş kapsamlı olacağı öncelikle Türk memleketlerinin durumunu aktaracağı şeklinde hususlar belirtmiştir.

Gazetenin her sayısında özellikle balkan ülkelerindeki havadisler yer edinmiştir. Ayrıca Avrupa ülkeleri ve Rusya hakkında havadislere yer veren Tonguç Gazetesi buralarda yaşayan Müslüman halktan havadisler barındırmaktadır. Osmanlı toprakları dışında havadisleri derinlemesine inceleyerek, araştırarak okuyucusuna en doğru bilgiyi, bu haberlerin perde arkalarını aktarmaya çalışmıştır. Kısa süreli yayın hayatına sahip olan Tonguç Gazetesi içerdiği konular ve havadisleri itibariyle geniş bir coğrafyaya hitap etmiş, geniş coğrafyada ilgi görmüştür. Osmanlı toprakları içerisinde ve dışında yaşayan Müslüman Türklerin karşılaştıkları zorlukları ve sorunları içermesiyle etrafında birleştirici bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Tonguç Gazetesi yayımlanmaya başladığı günden itibaren yaşamış olduğu tüm zorluklardan da bahsetmektedir, bu yaşanan sorunlar neticesinde artık günlük olarak değil haftalık olarak yayınlanacağı bildirilmekle beraber kendi basımevlerinin kurulacağını da haberini verir. Gazete aynı dönem çıkan süreli yayınlardaki gibi bir siyasi ve politik görüşün savunuculuğu yapmamış havadisleri tarafsız bir biçimde okuyucusuna aktarma gayretinde olmuştur.

Tonguç Gazetesi muhtevasında yer alan Bulgaristan'ın istiklali ve Prens Ferdinand'dan Krallığa başlıklı haber metni incelendiğinde gazetede çalışan birinin Hariciye Nezareti'ne gönderilerek konu hakkında detaylı bilgi edinilmesi sağlanmış ve öğrenilen havadisler okur ile buluşturulmuştur.⁴⁷ Tonguç Gazetesi Avrupa ülkelerinde gerçekleşen havadisleri en doğru kaynaklardan bilgi edinerek okuyucusuna aktarma gayretindedir.

İslam Muhacirleri başlıklı metinde Müslüman göçmenlere çiftçilik yapmaları için toprak verilmesi, daha önce hiç çiftçilik yapmayan vatandaşlara öğretilmesi gerektiğinden ve bu işi yaparken yeni çiftçilik alet edevatlarının temin edilerek çiftçilik yapacak vatandaşlara verilmesi, yeni tekniklerin de öğretilerek en fazla verimin alınmasından bahsedilmektedir.⁴⁸ Dolayısıyla Tonguç Gazetesi dönemin sorunlarına alternatif çözüm önerileri getirmektedir. Bu yönüyle Gazete sadece sorunları dile getiren bir eser olmaktan çıkarak bu sorunların çözümleri ve yapılması gerekenleri belirterek kapsamlı bir gazete olduğunu göstermiştir.

“Anadolu Demiryolunun İki Yakası” başlıklı metinde bahsedilen demiryolunun her iki tarafında da boş araziler olduğunu bu boş arazilerin değerlendirilmesi gerektiğinden bahseder.⁴⁹ Bu arazilere muhacirlerin yerleştirilmesini sağlayarak toprakların boş kalmaması ve ekilip dikilerek buralardan gelir elde edilmesi önerilerinde bulunmaktadır. Gazete memleketin çeşitli yerlerine çalışanlarını gönderip bölgesel araştırmalar yaptırarak buralarda yapılması gerekenleri bir devlet adamı edasıyla dile getirmektedir.

Politika: Bulgaristan'ın İstiklali başlıklı metinde Bulgaristan basınında Rusya'nın kendi istiklallerini tanıdıklarını bunu İngiltere ve Fransa'ya da teklif ettiklerini onların da istiklallerini savunduklarını haberleri yer almıştır.⁵⁰ Bu havadislerin Osmanlı Devleti'nde karışıklığa yol açtığından bahsedilmektedir. Tonguç Gazetesi Bulgaristan basınında yer alan bu haberlerin tamamen asılsız olduğu ve Rusya, İngiltere ve Fransa'nın ancak Osmanlı Devleti uygun gördüğü takdirde Bulgaristan'ın istiklalinin tanınabileceğinden bahsetmektedir. Tonguç yabancı basını da takip ederek buralarda yayınlanan haberlerin

⁴⁷ Tonguç Gazetesi, 24 Şubat 1909. s.1-3.

⁴⁸ Tonguç Gazetesi, 25 Şubat 1909. s.1.

⁴⁹ Tonguç Gazetesi, 26 Şubat 1909. s.1.

⁵⁰ Tonguç Gazetesi, 27 Şubat 1909. s.1.

doğruluğunu ve güvenilirliğini tartışmaktadır. Gazete bu kapsamda dış basında yer alan haberleri değerlendirerek asıllarını araştırmak suretiyle okuyucusuna aktarmaktadır.

Politika başlıklı metinde Tonguç Gazetesi'nin yeni doğduğunu kimseyle herhangi bir husumetinin bulunmadığını, havadisleri olduğu gibi aktaracağını, memleketin selameti için çabalayacağını aktarır.⁵¹ Bu kısımda gazete Bulgaristan'ın kendi istiklali için Rusya ile yaptığı iş birliğinden bahsedilmektedir. Gazete bu içerikte kendi kriterlerini ve duruşunu sergilemektedir.

Politika başlıklı yazıda bütçe meselesinden dolayı memur ve kâtiplerin işsiz kalmaktan korktuklarından bahsedilmektedir.⁵² Bu memur ve kâtiplerin küçük yaşlardan itibaren aynı işi yaptıklarını başka işlerden anlamadıkları işlerinden edilirlerse toplumda bozulmaya yol açabileceklerini, bir müddet daha işlerine devam etmeleri gerektiğini, bu ekonomik açığın ise çiftçilere kazandırılarak kapatılabileceği önerilerini sunmaktadır. Gazete böylece devlet kademelerinde yapılacak olan değişimleri değerlendirerek yapılması ve yapılmaması gerekenler hakkında bilgilendirmeler içermektedir.

Sırp Meselesi başlıklı metinde Sırp'ların ve Sırbistan'ın tarihsel gelişiminden bahsedilmiş, Sırp'ların Rusya desteğiyle başlatmış olduğu ayaklanmalardan söz edilmiştir. Ayrıca bu kısımda Kırım'da ve diğer yerlerde yaşamını sürdüren Tatarlarla sohbet muhabbet şeklinde bir bölüme yer verilmiştir.⁵³ Tonguç Gazetesi bu yönüyle kapsayıcı ve her kesime hitap eden bir özelliğe sahiptir. Sırp Meselesi (2) başlıklı metinde Sırp'ların Osmanlı ile ilişkilerinden, çıkarmış oldukları ayaklanmalardan, kendi içlerinde yaşamış oldukları taht kavgalarını, Osmanlı askerlerinin buraya gelerek müdahalede bulunduklarını ve ayaklanmaları bastırdıkları havadislerini okuyucusuna aktarır. Tonguç Gazetesi gündemde olan olaylar ile ilgili detaylı bilgiler aktararak okuyucusunu her açıdan bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Serseriler başlıklı metinde işi gücü olmayan başıboş gezenlerin serseri olarak adlandırıldığı İstanbul'daki hapisanelerin boşaldığı, mahkûmların dışarda gezdiğinden bahsedilmiş, bu serseri diye tabir edilen vatandaşların dayakla veya ceza ile terbiye edilemeyeceği ancak iyi niyetli yollarla topluma kazandırılabilceğinin altını

⁵¹ Tonguç Gazetesi, 28 Şubat 1909. s.1-3.

⁵² Tonguç Gazetesi, 1 Mart 1909. s. 1.

⁵³ Tonguç Gazetesi, 2 Mart 1909. s.1-2.

çizmektedir.⁵⁴ Tonguç sadece güncel meselelere bağlı kalmayıp aynı zamanda genel sorunlarla ilgili konulara da değinmektedir.

Noksanlarımız başlıklı metinde hükümet baskısından kurtulunması akabinde halk arasında bir birleşmenin olmadığını, herkesin birbirinden çekindiğini, esnafın, tüccarın vatandaşın birbiri ile ittifak etmesi gerektiğini, yeri geldiğinde birbirlerine yardım etmeleri gerektiğinden bahsetmektedir.⁵⁵ Gazete bu ve benzeri metinlere içeriğinde yer vererek halk arasında bir birleşmeyi, özdeşleşmeyi amaçlamaktadır.

Acemistan (İran) ve İngiltere başlıklı yazıda İran’da yaşanan ihtilalin gelişimi ve İngiltere’nin bu ihtilaldeki rolünden bahsedilmiştir.⁵⁶ Tonguç çevre memleketlerde yaşanan gelişmelerden bilgilendirmeler yaparak bu gelişmelerin kendi çerçevesinde yorumlamasını yapmaktadır.

Fennin Lüzumu ve Ehemmiyeti isimli metinde memleketin refah ve saadeti için ziraat, sanat, ticaretin öneminden bahseder.⁵⁷ Bilimin ve fennin memleket için faydalı olduğunu, fen öğrenmenin günah olduğunu söyleyenlerin yanlış yolda olduğunu, Avrupa topraklarının bizim topraklarımızdan değerli olmasının sebebi olarak çiftçiliğin ekimin ve dikimin öneminden bahsetmektedir. Bu sebeple gazetede ahalinin noksanlarını azaltmak ve halkı bilinçlendirmek amacıyla fenni makalelere yer verileceği haberi verilmiştir.

Yazı ve Yazımızın Tarihçesi başlıklı metinde yazının tanımı yapılarak geçmişten günümüze dek geçirdiği evrelerden, bizim dışımızda kullanılan alfabe ve dillerinden varlığından bahsedilmektedir.⁵⁸ Gazete bu yönüyle kullanılan dil hakkında tarihsel bilgiler vererek halkı konuştuğu dil hakkında aydınlatmıştır.

Padişahımıza Milletin Vereceği aylık metni içeriğinde Padişaha ne kadar aylık maaş verileceği hususu tartışılmaktadır. Öncelikle Padişahlık makamının önemi ve diğer devlet büyüklerinin almış olduğu maaş ile mukayese edilmiş akabinde ise Osmanlı Devleti’nin önceki devirlerinde verilen maaş ile mukayese edilmiştir. Bu çerçevede

⁵⁴ Tonguç Gazetesi, 2 Mart 1909. s.1-2.

⁵⁵ Tonguç Gazetesi, 2 Mart 1909. s.3-4.

⁵⁶ Tonguç Gazetesi, 5 Mart 1909. s.1.

⁵⁷ Tonguç Gazetesi, 5 Mart 1909. s.1.

⁵⁸ Tonguç Gazetesi, 8 Mart 1909. s.1-2.

Tonguç Gazetesi gündemdeki olaylara çok çeşitli açılardan bakarak fikirlerini tarafsız bir şekilde sunmaktadır.

Başlangıç isimli metinde üzerinde yaşamış olduğumuz yer ile bilgi aktarmaktadır.⁵⁹ Bu kısımda coğrafya ile ilgili bilgileri okuyucusuna aktararak halkın yaşamış olduğu yer ve coğrafya ile ilgili bilgi edinmelerini sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Tonguç Gazetesi oldukça öğretici bilgileri ve havadisleri kendisine konu edinmektedir. Acınacak Ayrılıklar: Neden Düştük Nasıl Kalkarız? Şimdi Ne Yapıyoruz? Başlıklı metinde neden geri kaldığımızı, Avrupa ülkelerinin bizim önümüze geçme sebeplerinden bunun çözüm yollarından bahsedilmektedir. Türk ve Müslüman nüfusunun çoğunun yabancı devletler boyunduruğu altında yaşamasının vermiş olduğu rahatsızlıktan bahsedilir. Ayrılığın Sebepleri başlıklı metnin içeriğinde Türklerin yaşamış olduğu coğrafyayı ve toprakları kılıç hakkı ile aldıklarını, kurdukları Osmanlı Devleti içerisinde çokça milletin yaşadığını ancak bu milletlerin hiçbir zaman kendini Osmanlı olarak görmediğinden bahsetmektedir. Bu sebeple her millet kendini ayrı ve aykırı görerek ayrılıklara sebebiyet vermektedir. Her ne kadar bu sorunun çözümü için azınlık milletlere çeşitli imtiyazlar tanınmışsa da ayrılıkların önüne geçilememiştir.

Tonguç Gazetesi Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu ahvali analiz ederek sorunların kaynağına inmiş ve çözümün buradan geçtiğinden bahsetmiştir. Osmanlı ve Türkiye bir bütün olarak ele alındığında Türkler bu bütünün başıdır. Diğer milletler ise diğer kısımları oluşturmaktadırlar. Kol, bacak, ayak vs. kesildiğinde bütün yaşamaya devam eder ancak baş kesildiğinde bütün yaşamını yitirir bakış açısıyla Türklerin Osmanlı Devleti için öneminden bahseder. Ayrıca aynı tarihli yazının alt metinlerinde Osmanlı Devleti içerisinde ayrılıklar ortaya çıkarmak maksadıyla dinimiz olan İslamiyet'i parçalamak gayesinde olanlar vardır. Bu açıdan dinimize saldırarak bizi ayırmaya çalışanlara fırsat vermemeliyiz diyerek Türklere ve Müslümanlara zarar vermeye çalışanlara karşı çıkmıştır.

Osmanlılığın Tesirâtı, Türk Büyük Milletinin Birliği isimli metnin içeriğinde ise Türk milletlerinin bugüne kadar birçok ülkenin altında yaşadığından dilleri farklılaşmıştır.⁶⁰ Arapça ve Farsça harflerden meydana gelen Osmanlıca okunması güç bir

⁵⁹ Tonguç Gazetesi, 12 Mart 1909. s.1.

⁶⁰ Tonguç Gazetesi, 17 Mart 1909. s.1.

yapıya sahiptir. Tonguç Gazetesi bu yönüyle milletlerin dil birliği konusunda hassas davranılması gerektiğini savunmaktadır. Hastalıktan Kurtulanlar başlıklı metin içeriğinde epik ve şiirsel kelimelerden oluşan cümlelerle Türklerin yaşamış oldukları sorunları ve bu sorunların çözülmesi gerektiğinden bahseder. Bu ve benzeri metinler Tonguç Gazetesinin içeriğinde farklı türde eserler bulunduğunun göstergesidir.

Nasıl İleri Gideriz? Başlıklı metinde ise bizden önceki ecdadımızın savaşıarak kendini ezdirmeyerek, devamlı gelişerek buralara geldiğini şimdi ise onların tecrübelerine ve Peygamber Efendimizin öğütlerine kulak vermeyip kendimizi gelişime kapattığımızdan batının neredeyse her konuda bizim önümüze geçtiğini, onların uyumadığını ve gelişime açık olduklarından dolayı bizden üstün olduklarından bahsedilir.⁶¹ Tonguç Gazetesi çözüm olarak uyumayıp, bizden önceki ecdadımızın yaptığı gibi gelişime açık olarak çalışmayı, büyümeyi ve öğrenmeyi göstermektedir. Düşündüklerimiz: Millete Borcumuz başlıklı metin içeriğinde ise Osmanlı Devleti'nde kullanılan 2 farklı dilin olduğunu, İstanbul ve etrafında kullanılan dilin Anadolu halkı tarafınca anlaşılmayacağını bu ikiliğin ortadan kaldırılması gerektiğinden bahsetmektedir. Düzelmenin ve kurtuluşun yalnız dil ile olmayacağını düşünce yapısının da değişmesi gerektiğini savunmaktadır.

Gazete Muharriri Demek, Millete Doğru Yolu Gösteren Demektir. Başlıklı metin içeriğinde vatan ve memleketin kurtuluş ve hidayeti için çeşitli görüşlerin bir araya gelmesiyle birlikte fırkaların oluştuğunu ve bu fırkaların görüş ayrılıklarının memleket için faydalı olabileceğinden bahseder.⁶² Ayrıca Tonguç Gazetesi'nde daha önce yazılmış olan yazıların birilerini rahatsız ettiğini bazı kesimler tarafından eleştirildiğinden söz etmektedir. Hâlbuki gazete muharrirlerinin her zaman millete ve halka doğru haberleri ve doğru bilgiyi aktarmakla mükellef kişiler olduğunun altını çizmektedir. Bu yönüyle Tonguç Gazetesi doğru haber yapmanın önemini ve ayrılıkçı fikirlerin aslında memleket için hayırlı olabileceği hususuna değinmektedir.

Yapanlar Beğeniyor mu? Başlıklı metinde fırka mensuplarının sürekli olarak birbirleriyle kavga içerisinde olduğunu, bu sebeple memleket içerisinde iç karışıklıkların meydana geldiğinden bahseder ve Tonguç Gazetesi bu kavgaların gereksiz olduğunu, vatani selamete ulaştırmak için ortaya atılan tüm fikirlere saygılı olunması gerektiğinden

⁶¹ Tonguç Gazetesi, 18 Mart 1909. s.3-4.

⁶² Tonguç Gazetesi, 20 Mart 1909. s.1.

ve kavganın faydasız olduğunu, memleketin selameti için birlik ve beraberliğin öneminden bahsetmektedir.⁶³ Aynı tarihli Faydalı Yazılar isimli metinde dilimize yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerinin Türkçe karşılıklarının kullanılması gerektiğini dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarmamız gerektiğini bu sayede dilimizin daha anlaşılabilir ve herkes tarafından okunabilir bir dil olacağından bahseder.⁶⁴ Tonguç Gazetesi bu yönüyle aslında Türkçe yabancı kelimelerden kurtarmak ve öz Türkçe olarak kullanmayı sade bir dile kavuşmayı savunmaktadır.

Ahvali Alem; İşler Zorlaşıyor başlıklı metinde Osmanlı Toprağı olan Bosna Hersek'in Avusturya egemenliğine geçmesi sebebiyle hükümette bulunan Kamil Paşaya ağır eleştirilerde bulunmaktadır.⁶⁵ Bosna Hersek'in para ile satıldığını, buraların bir Osmanlı toprağı ve Müslüman halkı olması nedeniyle para ile satılamayacağından bahseder. Tonguç Gazetesi bu yönüyle aşırı vatanperver bir tutum sergilemektedir. Şaşkınlık Sırası isimli metin içeriğinde hükümet tarafından yapılan Vali atamalarının, özellikle Aydın Valiliği'ne getirilen Ferit Paşa araştırılarak bu atamanın detaylarını okuyucuya aktarmaktadır.⁶⁶ Tonguç devlet kademelerinde gerçekleşen atama ve değişimlerin iç yüzünü ve perde arkasını araştırarak okuyucusuna bilgiler aktarmaktadır.

Düşündüklerimiz; Hem İhtilaftan Sızlanılıyor hem de Sebebiyet Veriliyor başlık metinde gazetelerin en büyük görevlerinden birinin vatanın ve milletin vicdanına, değerlerine ve milli göreneklerine tecavüz etmemektir ve bu şekilde diğer matbuatlara eleştirilerde bulunulmuştur.⁶⁷ Osmanlı askerleri ve zabıtalارının kötü gösterilmeye çalışıldığını iddia ederek diğer gazeteleri yermektedir. Tonguç Gazetesi bu yönüyle devletin asker ve zabıtasına sahip çıkılması gerektiğinin üstünü çizerek bu doğrultuda içeriklere yer vermiştir.

Düşündüklerimiz; Medeniyet Canı Bilgi, Bilginin Canı Dildir başlıklı metinde Tonguç Gazetesi'nin yayımlandığı günden itibaren savunmuş olduğu dilde birlik ve sadeleşme fikrinin kimse tarafından kabul görmediğini, diğer matbuatlar ve oluşumlar

⁶³ Tonguç Gazetesi, 21 Mart 1909. s.1.

⁶⁴ Tonguç Gazetesi, 21 Mart 1909. s.3-4.

⁶⁵ Tonguç Gazetesi, 22 Mart 1909. s.1.

⁶⁶ Tonguç Gazetesi, 23 Mart 1909. s.1.

⁶⁷ Tonguç Gazetesi, 23 Mart 1909. s.1.

tarafından desteklenmediğinden bahsetmektedir.⁶⁸ Tonguç bu şekilde halkın ve dolayısıyla milletin cahil kalacağını ve zengin olamayacağını, gelişemeyeceğine vurgu yapmaktadır.

Tonguç Gazetesi içeriğinde yer alan metinlerde anlaşılacağı üzere toplumun ve memleketin sorunları üzerinde gerçekçi değerlendirmeler yaparak çözüm önerileri üzerine tartışma ortamı oluşturmakta, akılcı yollarla memleket sorunlarının çözüme kavuşturulabileceğini savunmaktadır. Tüm bu sorunları ortaya koyarken beraberinde çözüm önerileri de getirmektedir. Ayrıca Avrupa'da ve Osmanlı dışı Türk-İslam coğrafyasında yaşanan gelişmeler ve bize yansıyan gelişmeler incelenerek yerinde araştırmalar yapmak suretiyle en doğru bilgiyi okuyucusuna aktarma gayretindedir. En başından beri dilde sadeleşmeyi savunan Tonguç Gazetesi öz Türkçeye dönerek halka daha kolay erişilebileceğini, halkı daha rahat bir biçimde bilinçlendirilebileceğini anlatmaktadır.

Tonguç her ne kadar diğer süreli yayınlar tarafından pek fazla destek göremese de bu fikri savunmaya devam etmiştir. Toplum içerisindeki fikir ayrılıklarının memlekete hayırlı olacağını, memleket için üretilen her fikir ve düşünceye saygı duyup değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Tonguç aynı zamanda milliyetçi ve vatanperver bir tutum sergileyerek metinlerinde de bu tür içeriklere yer vermiştir. Osmanlı harici Türk-İslam coğrafyasında yaşanan gelişmeleri ve bu gelişmelerin detaylarını aktararak aslında kapsayıcı olmayı amaçlar. Gazete içeriğinde farklı türlerde metinlere yer vererek zengin bir muhtevaya her kesimden okuyucuya ulaşmaya çalışmaktadır. Yayımlandığı dönem itibarıyla Tonguç Gazetesi'nin diğer süreli yayınlardan pek çok konuda ayrılmaktadır. Tüm bu yönleriyle incelendiğinde Tonguç Gazetesi'nin dönemin şartlarının ötesinde eserler verdiğini söyleyebiliriz.

⁶⁸ Tonguç Gazetesi, 31 Mart 1909. s.1.

SONUÇ

Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra basın sansürünün kalkmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde her ulus kendi fikirlerini dile getirdiği gazete ve dergiler çıkararak Osmanlı'da basın ve yayın gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Önceki dönemde basın sansürü bulunması münasebetiyle yayınlarda kullanılan edebi dilde sadeleşmeye gidilmiş, halkın her kesiminin anlayabileceği eserler meydana gelmeye başlamıştır. Yaratılan bu özgürlük ortamında basın etkin bir rol oynamış ve fikir, edebiyat, eğitim, kadın, çocuk, mizah, ekonomi, ticaret, tarım, tiyatro ve sinema gibi tüm alanlarda süreli yayınlar görülmüştür. Bu yayınlardan biri de Tonguç Gazetesi'dir. Tonguç Gazetesi Mirza Sait Bey tarafından 24 Şubat 1909 tarihinde yayımı yapılmaya başlanmıştır. Yaklaşık 3 aylık bir süre içerisinde toplamda 36 sayı olarak yayımlanmıştır. Gazetenin her sayısı 4 sayfadan oluşmaktadır. İçeriğinde birçok edebi, kültürel, sanatsal yazılar barındırmakla beraber Asya ve Avrupa medeniyetlerinden önemli havadisler aktardığından Osmanlı toprakları dâhil olmak üzere birçok bölgede ilgiyle takip edilmiştir.

Gazete edebi yönden zengin olmakla beraber içeriğinde okunmaya değer şiirler de vardır. Bu yönüyle Tonguç Gazetesi edebi okurları da kapsayarak hitap kesimini genişletmiştir. Ayrıca Osmanlı toplumunu büyük bir kesimini ilgilendiren çiftçilik, tarım, hayvancılık ve ziraat konularında eserler barındırdığından toplumun birçok kesimi tarafından büyük ilgi görmüştür. Dilde sadeleşmeye, halkın tüm kesiminin okuyup anlayabileceği bir gazete çıkarmak amaçlanmıştır. Gazetede Mümkün olduğu kadar dilimize yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimeler yerine Türkçe karşılıklarını kullanmaya gayret edilmiştir. Bu yönüyle basın ve yayın hayatında süreli yayınlarda sade bir Türkçe kullanımı yaygınlaştırılmaya çalışılmışsa da bu dilde sadeleşme fikri çağdaş süreli yayınlar ve halk tarafından çok fazla destek görmemiştir.

Tonguç Gazetesi'nin İstanbul haricinde İzmit, Ankara, Bandırma, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Silistre, Üsküp, Şumnu, Köstence, Varna ve Bahçesaray gibi vilayetlere de dağıtımı yapılmaktaydı. Gazetenin yayınlanan ilk sayısında hedefi ve amacı belirlenmiş ve okuyucusuna aktarılmıştır. Mümkün olduğu kadar sade bir Türkçe ile yazılacağı, hiçbir politik görüşün savunulmayacağını, yalnızca doğrulardan bahsedileceği, yapılan yolsuzluklara eserleri ile yanıt verileceği, muhtevasının çok geniş kapsamlı olacağı ancak öncelikle Türk memleketlerinin durumunu aktaracağını hususlarını belirtmiştir.

Yazıldığı dönem itibariyle Tonguç Gazetesi Osmanlı coğrafyasında ve Türk-İslam coğrafyasından aktarmış olduğu havadislerle günümüz süreli yayın hayatına ışık tutmuştur. Her ne kadar süreli yayınlar yayınlandığı dönem itibariyle tarafsızlığını yitirse de Tonguç Gazetesi çizgisini bozmayarak tarafsız ve açık bir şekilde havadislerini okuyucusuna aktarmıştır. Bu durum bize basın ve yayının halkı aydınlatmada ve bilinçlendirmede halka yaşadığı coğrafyayı ve konuştuğu dili anlayıp bilgi çerçevesini genişletmede çok önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda süreli yayınlar memlekette ve başka coğrafyalarda yaşanan olayları derinlemesine araştırarak olayların perde arkasını halka yansıtmaya da önemli bir rol oynamaktadır.

Gazete ve gazeteciliğin gelişimi insanların bilgi alma isteği ile ortaya çıkar ve her bireyin yaşadığı ortam bakımından ilgi ve merakın farklılığını ortaya çıkarır. Gazete ve gazetecinin düşünce ve görüşlerini yazılarında yansıtmaya kaçınılmazdır ancak haberler gerçeği yansıtmak zorundadır. Gazete ve dergiler belge niteliği taşımasından yazılı basın, haberleri gerçeği yansıtmada kaynak teşkil etmektedir. Gazeteler toplumun değerleri, hassasiyetleri ve göreneklerini gözetenek yayın yapmalıdırlar. Aksi halde gazete tarafsızlığını ve okuyucu kitlesinden uzaklaşır. Süreli yayınlar özelinde gazete ve dergilerin haber yaymak dışında vatandaşları bilgilendirmek, eğitmek ve bilinçlendirmek gibi görevleri de vardır. Bu sayede çok kapsamlı kitlelere ulaşabilmektedir. Aynı zamanda diğer topluluklar, medeniyetler ve milletler hakkında da güncel olayların aktarılmasında büyük rol oynar.

Gazeteciliğin temel prensipleri doğruluk, nesnellik, adalet ve hesap verilebilirliktir. Yapılan haberlerin sorumluluğunu alarak herhangi bir hata oluştuğunda kabullenip sorunları düzeltmelidir. Her ne ortamda olunursa olunsun gazetecilik etik değerler dışına çıkmamalı, tarafsızlığını korumalıdır. Ayrıca yapılan haberlerin kaynağını da belirterek güvenilirliğini artırmalıdır. Bu sayede okuyucular haberin kaynağını öğrenerek güvenip güvenmeyeceği konusunda karar verebilir ya da benimsenebilecek fikirler konusunda ayırt edici olabilirler. Tonguç Gazetesi içeriğinde bulunan metinler ve makaleler incelendiğinde oldukça tarafsız ve güvenilir olduğu anlaşılabılır, ayrıca vatandaşları bilgilendirme ve eğitme hususunda önemi yadsınamaz. Gazetede görev yapan muharrirlerin haberler dışında yapmış oldukları yorumsal metinler de okunmaya değerdir. Bu çalışma neticesinde süreli yayınlardan biri olan gazetenin hayatımızdaki yeri ve önemi hakkında bilgi sahibi olunmuş, bakış açımızı değiştiren ve geliştiren bir çalışma ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Gazeteler

Tonguç Gazetesi, **24 Şubat 1909.**

Tonguç Gazetesi, **25 Şubat 1909.**

Tonguç Gazetesi, **26 Şubat 1909.**

Tonguç Gazetesi, **27 Şubat 1909.**

Tonguç Gazetesi, **28 Şubat 1909.**

Tonguç Gazetesi, **1 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **2 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **2 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **2 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **5 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **5 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **8 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **12 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **17 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **18 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **20 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **21 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **21 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **22 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **23 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **23 Mart 1909.**

Tonguç Gazetesi, **31 Mart 1909.**

Kaynak ve Makaleler

Aydüz, Salim; “Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim”, *İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, Milletlerarası Kongre Tebliğleri 12-15 Nisan 1999*, İstanbul, 2001. ss. 335-346.

Bağçeci, Yahya; “İsyandan İtaate; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Babıali İlişkileri (1481-1849)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S. 32, 2014. ss. 220-222.

Balkanlı, Remzi; *Mukayeseli Basın ve Propaganda, I-II*, Resimli Posta Matbaası Yayınevi, Ankara, 1961.

Behnan, Enver; *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Yayıncılık, Ankara. 1969.

Benek, Kazım; *Osmanlıda Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyete Kadarki Gelişimi*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 6/7, 2016. ss. 27-39.

Bilge Ercilasun, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Budak, Ali; “Fransız Devrimi’nin Osmanlı’ya Armağanı; Gazete, Türk Basımının Doğuşu”, *Turkish Studies*, C. 7/8, 2012. ss. 664-668.

Ceylan, Ahmet; “Tanzimat Dönemi Basın ve Yayımlarında Hukuki Düzen”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S.1, Bahar 2006. ss. 154-155.

Çakır, Ömer; “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Sırat-ı Müstakîm ve Sebîlürreşad Dergilerine Türk Dünyasından Gönderilen Bazı Mektuplar”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, 2014. ss. 237-246.

Çetin, Nurullah; *II. Meşrutiyet Döneminin Siyasi ve Sosyal Görünümüne Genel Bir Bakış*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

Demir, Kenan; "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, Nisan 2014. ss. 5-62.

Demir, Kenan; "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9 Nisan 2016. ss. 71-112.

Demir, Şerif; “İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti’nde Görünümü (1831-1918)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 33, Bahar 2015. ss. 368-370.

- Enginün, İnci; *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ersoy, Osman; *Türkiye'ye Matbaa'nın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Güven Basımevi, Ankara, 1959.
- Ertuğ, Hasan Refik; *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970.
- Gankeviç, Viktor; "Faydalı Eğlence: Kırım Tatar Millî Basınının İlk Adımı", *Emel*, S. 210, Eylül-Ekim 1995. ss. 1-3.
- Girgin, Atilla; *Türk Basın Tarihin'de Yerel Gazetecilik*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2001.
- Güher, Ayşe Gülaçar; "II. Meşrutiyet Dönemi İktidar Oluşumu Sürecinde Basının Rolü", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2018. ss. 105-128.
- Gürsoy, Ülkü; "II. Meşrutiyet Dergileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Doğu-Batı Dergisi*, S. 46, Ekim 2008. ss. 46-209.
- İnuğur, Nuri; *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1999.
- İskefiyeli, Zeynep Cumhur; "Sırat-ı Müstakim/Sebillü'r Reşad Dergisi Örneğinde Osmanlı Basınında Misyonerlik Algısı", *Türk Basın Tarihi*, (Cilt 2). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018. ss. 413-479.
- Kabacalı, Alpay; *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kabacalı, Alpay; *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- Karaman, Mehmet Ali; "Osmanlı Modernleşmesinde Basın", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 32, Ağustos 2014. ss. 133-140.
- Kocabaşoğlu, Uygur; *Hürriyet'i Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul, 2010.
- Koloğlu, Orhan; *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.
- Mazıca, Nurşen; "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 57/18, 1996. ss. 131-154.
- Ölker, Perihan; *Ceride-i Havadis ve Hakayikül Vekayi Gazetelerinde Türk Dili ile İlgili İki Yazı*, Aybil Yayınları, Ankara, 2013.

Özdiş, Hamdi; *Osmanlı Mizah Basının'da Batılılaşma ve Siyaset (1870-1877)*, Libra Yayınları, İstanbul, Haziran 2010.

Öztuna, Yılmaz; *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Cilt 8), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

Seyhan, Salih; “İkinci Meşrutiyet Mizah Basını ve İçeriklerinden Seçilmiş Örnekler”, *Turkish Studies*, S. 8/3, Kış 2013. ss. 296-299.

Topuz, Hıfzı; *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Baskı 6, İstanbul, 2003.

Varlık, Bülent; “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985. ss. 112-114.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Serkan ALTAŞ

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans: Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat (2007)

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih
Anabilim Dalı (2025)